

Stilstand of beweging?

Onderzoek naar missionaire bewegingen binnen protestantse kerken in Den Haag

Afstudeerproject HBO-Theologie
Christelijke Hogeschool Ede

Studenten

Arjen ten Brinke
Rens Snoep

Projectcoach

Drs. T. van de Lagemaat

Opdrachtgever

Den Haag in beweging voor
Jezus Christus
Ds. Peter Bakker, voorzitter

Datum

Augustus 2012

'God of this City'

Chris Tomlin

*You're the God of this city
You're the King of these people
You're the Lord of this nation
You Are*

*You're the light in this darkness
You're the hope to the hopeless
You're the peace to the restless
You are*

*For there is no one like our God
There is no one like You God*

*For greater things have yet to come
And greater things are still to be done
In this city
Greater things have yet to come
And greater things are still to be done here*

*You're the Lord of Creation
The Creator of all things
You're the King above all kings
You Are*

*You're the strength in the weakness
You're the love to the broken
You're the joy in the sadness
You Are*

*For greater things have yet to come
Greater things are still to be done
In this city
When glory shines from hearts alive
With praise for You and love for You
In this city*

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Hoofdstuk 1 Inleiding	6
1.1 De opdrachtgever	6
1.1.1 Doel Den Haag in beweging voor Jezus Christus	6
1.1.2 Visie Den Haag in beweging voor Jezus Christus	6
1.2 Aanleiding onderzoek	6
1.3 Probleemstelling en doelstelling	7
1.4 Onderzoeksmethode	7
1.5 Verantwoording te onderzoeken kerken	8
1.6 Leeswijzer	8
Hoofdstuk 2 Theoretisch onderzoek	9
2.1 Gemeentestichting	9
2.1.1 Inleiding	9
2.1.2 Definitie van gemeentestichting	9
2.1.3 Doorstart	10
2.1.4 Motieven voor gemeentestichting	11
2.1.5 Typen en modellen bij gemeentestichting	13
2.1.6 Multiculturele gemeentestichting	14
2.1.7 De gemeentestichter	17
2.1.8 Conclusies	18
2.2 Missionair kerk-zijn binnen stedelijke context	18
2.2.1 Inleiding	18
2.2.2 De stad in sociologisch perspectief: wat is een stad?	19
2.2.3 Motieven voor kerkelijke missionaire presentie in de stad.	21
2.2.4 Wat is missionair kerk-zijn binnen stedelijke context?	23
2.2.5 Conclusies	27
Hoofdstuk 3 Kwantitatief onderzoek	29
3.1 Inleiding	29
3.2 Wat verstaan protestantse gemeenten in Den Haag onder missionair kerk-zijn?	30
3.3 Hoe denken protestantse gemeenten in Den Haag over gemeentestichting en staan zij hiervoor open?	34
3.4 Welke protestantse gemeenten staan op het punt hun deuren te sluiten en welke factoren spelen een rol bij de sluiting?	35
3.5 Welke rol kan DHibvJC spelen in de toerusting van processen die verband houden met missionaire hulpvragen binnen de protestante gemeenten?	36
3.6 Analyse en conclusies	39
3.6.1 Analyse onderzoeksgegevens	39
3.6.2 Conclusies	40
Hoofdstuk 4 Kwalitatief onderzoek	42
4.1 Inleiding	42
4.2 In gesprek met de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage	42
4.3 In gesprek met de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Voorburg	43
4.4 In gesprek met de Pax Christikerk (PKN) Den Haag	43
4.5 In gesprek met de CGK/NGK Den Haag	44
4.6 Analyse en conclusies	45

Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen	47
5.1 Conclusies uit onderzoeken en antwoord op de hoofdvraag	47
5.2 Aanbevelingen	49
Bibliografie	52
Bijlagen.....	54
Bijlage 1 Visiedocument Den Haag in beweging voor Jezus Christus.....	55
Bijlage 2 Overzicht onderzochte kerken.....	56
Bijlage 3 Enquête	59
Bijlage 4 Toelichtende brief bij enquête	62
Bijlage 5 Verslag interview vertegenwoordiger Protestantse Gemeente 's-Gravenhage	64
Bijlage 6 Verslag interview vertegenwoordiger Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Voorburg	68
Bijlage 7 Verslag interview vertegenwoordiger Pax Christikerk (PKN) Den Haag	71
Bijlage 8 Verslag interview vertegenwoordiger CGK/NGK Den Haag	75

Voorwoord

Voor u ligt een afstudeeronderzoek van twee jonge mannen die in de loop van de jaren betrokken zijn geraakt op twee dingen: de stad en de kerk.

Allebei wonen we met onze gezinnen in de stad Den Haag en dienen we met onze gaven in een kerkelijke gemeente in Den Haag. We hebben 'hart voor de stad' en geloven dat de stad een belangrijke plaats heeft in het hart van God.

In onze stad zien we kerken worstelen met de vraag hoe de stad te dienen en de mensen te bereiken met het evangelie. We zien kerken worstelen met zichzelf: hoe blijven we overeind? Sommige kerken gaan dicht en andere kerken kiezen voor een ander spoor. Weer anderen maken de keus om in een ander gedeelte van de stad een nieuwe gemeente te starten.

Sommige kerken vinden dat het goed gaat met hun gemeente. Ze hebben veel leden en organiseren verschillende activiteiten. Anderen constateren dat het niet goed gaat met hun kerk in de stad. Ze zien het, blijven stil staan, willen bewegen, maar weten niet hoe.

'Den Haag in beweging voor Jezus Christus' is een jong netwerk van Haagse voorgangers, die twee jaar geleden de handen ineen hebben geslagen. Ze willen kerken helpen in hun zoektocht hoe ze het beste de stad kunnen dienen met het evangelie. Het netwerk kiest niet voor **STILSTAND** maar voor **BEWEGING**. Gelovend, hopen, biddend en vertrouwend dat de Heilige Geest mensen, kerken en de stad in beweging brengt.

In opdracht van 'Den Haag in beweging voor Jezus Christus' hebben wij ons afstudeeronderzoek uitgevoerd. We hebben onderzocht hoe de protestantse kerken in Den Haag staan tegenover missionair kerk-zijn, gemeentestichting en/of doorstart. Daarnaast hebben we onderzocht of deze kerken behoefte hebben aan toerusting vanuit het netwerk.

We hebben met veel plezier gewerkt aan dit onderzoek. We hopen in alle bescheidenheid dat dit onderzoek helpt bij het verwezenlijken van de visie van 'Den Haag in beweging voor Jezus Christus' en mag bijdragen aan de vrede en het welzijn van de mooiste stad van Nederland.

Den Haag, augustus 2012
Arjen ten Brinke en Rens Snoep

Hoofdstuk 1 Inleiding

*'Kerken in Den Haag lopen leeg. In de afgelopen zestig jaar is het ledental van diverse kerkgenootschappen, waaronder de huidige Protestantse Kerk in Nederland, de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en de Gereformeerde Gemeenten, gedaald met zo'n 175.000 leden. Wat is de oorzaak hiervan? Hebben kerken voldoende gedaan om de leegloop tegen te gaan? Is er nog hoop voor Den Haag?'*¹

1.1 De opdrachtgever

Het onderzoek is in opdracht van 'Den Haag in beweging voor Jezus Christus' uitgevoerd (DHibvJC). DHibvJC is een netwerk dat in 2010 is opgericht. Het is een beweging die wil groeien. Groeien in geloof, groeien in het dienen van Jezus Christus in de stad Den Haag. Het netwerk verlangt dat meer mensen zich door de beweging geroepen zullen voelen om Den Haag te dienen in woord en daad. Daarin zoekt ze naar nieuwe wegen van christelijke presentie en getuigenis.

De initiatiefgroep van zeven kernleden, zoekt de kracht in de bestaande kerkgenootschappen die de gereformeerde belijdenis voeren. Onderling zijn er wel verschillen, maar er is meer wat hen bindt dan wat hen scheidt. Ze bidt voor de stad en bidt dat kerken in Den Haag in beweging komen voor Jezus Christus en dat die beweging mag leiden tot nieuwe kerken, bijvoorbeeld dochterkerken van bestaande kerken en dat in ledenaantal teruggelopen kerken hun deuren niet sluiten maar een missionaire doorstart maken.

1.1.1 Doel Den Haag in beweging voor Jezus Christus

Het doel van DHibvJC is elkaar als kerken in Den Haag te versterken in de missionaire opdracht. De zeven kernleden delen met elkaar het verlangen dat ze met meer inwoners van Den Haag God zullen eren en Jezus Christus (beter) zullen leren kennen en dienen. Ze geloven dat niets de vrede en de gezondheid van de stad zo bevordert als verspreiding van het evangelie. Het vernieuwt individuele levens en helpt het weefsel van de stad te herstellen.

1.1.2 Visie Den Haag in beweging voor Jezus Christus

Vanuit het doel willen ze kerken stimuleren om het evangelie van Jezus Christus uit te dragen en dienstbaar te zijn aan de stad, doormiddel van (diaconale) projecten en in het bijzonder denken ze daarbij aan de mogelijkheid om nieuwe gemeenten te stichten en vragen ze kerken die overwegen te sluiten, na te denken over en te bidden voor een doorstart. Ze geloven dat een doorstart op verschillende manieren kan plaatsvinden en dat het nieuwe vormen kan aannemen door de context van de buurt of wijk waarin de kerk gevestigd is.

De kernleden van DHibvJC geloven dat ze geroepen worden elkaar als voorgangers en kerken aan te vullen en te helpen nieuwe uitdagingen aan te gaan. Het verlangen is dat deze netwerkgroep zal uitgroeien tot een partnerschap van een aantal 'protestantse kerken'. Ze geloven daarbij dat er meerdere bewegingen tegelijkertijd kunnen bestaan. Ze staan positief tegenover andere missionaire initiatieven vanuit andere kerken en eventuele samenwerking, hoewel ze niet de ambitie hebben organisatorisch één te worden. Het volledige visiedocument van DHibvJC is beschreven in bijlage 1.

1.2 Aanleiding onderzoek

Doordat de kernleden van DHibvJC allen een baan hebben, is de tijd voor onderzoek beperkt. Vanuit ons initiatief hebben we DHibvJC benaderd om voor hen onderzoek te doen. Samen met twee personen uit het kernteam van DHibvJC, waaronder de voorzitter, hebben we een brainstormsessie gehouden over eventuele onderwerpen voor het onderzoek.

Eén van de wensen van de opdrachtgever was de vraag hoe de protestantse kerken in Den Haag tegenover missionair kerk-zijn in Den Haag zouden staan. Is er daarbij openheid voor het stichten van

¹ Vermeld in dossier 'kerken in Den Haag' op www.refdag.nl/dossiers/overzicht-dossiers/kerk-godsdienst/kerken-in-den-haag

nieuwe gemeenten, geen nieuwe denominatie maar gemeenten die zich richten op allochtonen of autochtonen in bepaalde contexten? En als een kerk bijna de deur wil sluiten: is er een kans op een doorstart? Kan DHibvJC een rol spelen in deze processen die verband houden met bovenstaande vragen, doormiddel van toerusting of coaching?

1.3 Probleemstelling en doelstelling

Vanuit de bovenstaande aanleiding en de wens van de opdrachtgever, is de volgende hoofdvraag opgesteld:

Hoe staan de protestantse kerkelijke gemeenten in Den Haag tegenover missionair kerk-zijn, gemeentestichting en/of doorstart en hoe kan het netwerk 'Den Haag in beweging voor Jezus Christus' een rol spelen in de coaching en toerusting hiervan?

Om tot een antwoord te komen op de hoofdvraag, hebben we de volgende deelvragen opgesteld voor het onderzoek:

1. *Welke gemeenten behoren tot de protestantse gemeenten van Den Haag?*
2. *Wat wordt er in de literatuur bedoeld met de begrippen:*
 - 'Gemeentestichting'
 - 'Doorstart maken van de gemeente'
 - 'Missionair kerk-zijn'
3. *Wat verstaan protestantse gemeenten in Den Haag onder missionair kerk-zijn?*
4. *Hoe denken protestantse gemeenten in Den Haag over gemeentestichting en staan zij hiervoor open?*
5. *Welke protestantse gemeenten staan op het punt de deuren te sluiten?*
6. *Welke factoren spelen een rol bij de sluiting en hoe staan de desbetreffende protestantse gemeenten tegenover een missionaire doorstart?*
7. *Staan protestantse gemeenten in Den Haag open voor (en aansluiting bij) DHibvJC en hoe kan DHibvJC de protestantse gemeenten in Den Haag begeleiden of toerusten in de processen om missionair kerk te zijn of gemeente te stichten?*

Doelstelling onderzoek:

Met het onderzoek willen we in kaart brengen of de missie en visie van Den Haag in beweging voor Jezus Christus aansluit bij de missie en visie van de protestantse gemeenten in Den Haag. Daarnaast willen we concluderen of Den Haag in beweging voor Jezus Christus toekomst heeft binnen de protestantse gemeenten in Den Haag als het gaat om de toerusting van processen die verband houden met missionaire hulpvragen.

1.4 Onderzoeksmethode²

Om tot een antwoord te komen op de hoofdvraag en de deelvragen, hebben wij voor vier soorten onderzoek gekozen:

1. *Deskresearch*: onderzoek naar de protestantse kerken in Den Haag.
2. *Literatuurstudie* ('gemeentestichting', 'doorstart' en 'missionair kerk-zijn binnen stedelijke context').
3. *Kwantitatief onderzoek*: enquête.
4. *Kwalitatief onderzoek*: naar aanleiding van de uitkomsten van de enquêtes, gerichte interviews met verschillende gemeenten die aangeven een missionaire hulpvraag te hebben of behoefte te hebben aan toerusting vanuit DHibvJC. Dit doen we door middel van een *mondeling open interview* met behulp van een *halfgestructureerde vragenlijst* waarbij de onderwerpen vastliggen en waarbij ruimte is om dieper in te gaan op de onderwerpen.

² Terminologie op basis van Richard Schreuder Peters, *Methoden & Technieken van Onderzoek, Principes en Praktijk* (Den Haag: Sdu Uitgevers bv, 1999)

1.5 Verantwoording te onderzoeken kerken

Voor het onderzoek hebben we gekozen voor de protestantse kerken in Den Haag. De reden hiervan is dat DHibvJC zich in eerste instantie op die kerken richt. Bij de protestantse kerken moeten we denken, zoals beschreven staat in het visiedocument van DHibvJC (bijlage 1), aan kerken die de Bijbel als Gods betrouwbare en gezaghebbende Woord aanvaarden (zoals in de gereformeerde belijdenissen wordt nagesproken). In de kerkdiensten staat de uitleg en verkondiging van de Bijbel centraal. Jezus Christus en de redding door Zijn kruisdood en opstanding vormen het hart van de verkondiging. Het onderzoek hebben wij daarom gehouden onder de protestantse gemeenten die zich verbonden weten met de gereformeerde traditie.

Onder de protestantse kerken die in de gereformeerde traditie staan, verstaan we in het kader van dit onderzoek de Christelijke Gereformeerde Kerken, Gereformeerde Gemeenten, Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), Hersteld Hervormde Kerk, Nederlands Gereformeerde Kerken, Oud Gereformeerde Gemeenten en Protestantse Kerk Nederland (PKN).

Naar aanleiding van de deskresearch zijn we op het aantal van 39 kerkelijke gemeenten gekomen. De namen en gegevens van deze kerkelijke gemeenten staan in bijlage 2 en hebben wij gevonden op verschillende websites.³ Deze websites houden kerkelijke ontwikkelingen bij en er stonden recente lijsten met gemeenten in Den Haag. We hebben de lijsten kritisch bekeken op basis van de identiteit van de kerkelijke gemeente (past de kerkelijke gemeente bij bovenstaande beschrijving?). Daarbij is bijvoorbeeld gebleken dat ook kerken in zorginstellingen vermeldt werden. Deze hebben wij niet meegenomen in het onderzoek. Vanuit de deskresearch hebben wij antwoord gekregen op de eerste deelvraag: *Welke gemeenten behoren tot de protestantse gemeenten van Den Haag?*

1.6 Leeswijzer

Door middel van bovenstaande onderzoeksmethoden brengen we in kaart hoe protestantse kerken in Den Haag het 'missionair kerk-zijn' in praktijk (willen) brengen. Het is vanuit de hoofdvraag en deelvragen belangrijk te definiëren wat in de literatuur wordt bedoeld met de begrippen 'gemeentestichting', 'doorstart' en 'missionair kerk-zijn binnen stedelijke context' om de theorie aan de praktijk te kunnen verbinden. De literatuurstudie in hoofdstuk 2 van dit rapport zal ingaan op deze begrippen.

In het derde hoofdstuk gaan we in op het gehouden kwantitatief onderzoek, de enquête onder 39 protestantse kerken in Den Haag. Door middel van deze enquête willen we een antwoord krijgen op de deelvragen 3 tot en met 7. In het hoofdstuk staan de onderzoeksgegevens, analyses en conclusies van dit onderzoek beschreven.

Vanuit de verwerking van het kwantitatieve onderzoek, hebben we het kwalitatief onderzoek opgezet. Dit onderzoek is gehouden onder vier personen die verbonden zijn aan verschillende protestantse kerken, waarbij we ingaan op (met name) deelvraag 7. De motivering voor de keuze van deze personen en de verwerking van de gesprekken, staat beschreven in hoofdstuk 4. Het kwalitatief onderzoek geeft weer dat er in kerkelijke gemeenten in Den Haag concreet wordt nagedacht over missionaire activiteiten en projecten.

Naar aanleiding van de gehouden onderzoeken en de verwerking daarvan, trekken we in hoofdstuk 5 conclusies en geven we DHibvJC een aantal aanbevelingen hoe in de toekomst als beweging gezond te blijven en optimaal te functioneren.

³ www.kerkenindenhaag.nl/?page=allekerken en www.kerkinden Haag.nl

Hoofdstuk 2 Theoretisch onderzoek

2.1 Gemeentestichting

2.1.1 Inleiding

Om tot een goed antwoord van onze onderzoeksvraag te komen is het eerst van belang om de begrippen vanuit de literatuur nader te definiëren. Waar hebben we het over als we spreken over gemeentestichting en/of doorstart en missionair kerk-zijn binnen stedelijke context?

In dit hoofdstuk richten we ons op wat de literatuur zegt over gemeentestichting en/of doorstart en missionair kerk-zijn binnen stedelijke context.

Wat betreft gemeentestichting richten we ons vooral op gemeentestichting in Nederland en dan met name binnen de kerken die staan in de gereformeerde traditie. Natuurlijk worden er buiten die kerken ook volop gemeenten gesticht. Daar vooral. Maar omdat ons afstudeeronderzoek zich in Den Haag richt op kerken die staan in de gereformeerde traditie, richten we ons in ons literatuuronderzoek ook op die kerken.

Deze paragraaf is opgedeeld in de volgende punten:

- Definitie van gemeentestichting
- Motieven voor gemeentestichting
- Doorstart
- Typen en modellen bij gemeentestichting
- Multiculturele gemeentestichting
- De gemeentestichter

2.1.2 Definitie van gemeentestichting

Lang is een begrip als gemeentestichting primair gehanteerd binnen het kader van zending en missie overzee. Vanuit Europa werden in de laatste paar eeuwen wereldwijd via tal van kerkgenootschappen kerken en gemeenten gesticht. Europa zelf vormde een *corpus christianum* (lichaam van Christus) en was voorzien van een vrijwel dekkend netwerk aan kerken. Inmiddels is dit netwerk sterk aan slijtage onderhevig en is van een *corpus christianum* al lang geen sprake meer. Dat geldt ook voor ons land. Kerken zijn vaak aanzienlijk drukker met kerksluiting dan met kerkplanting.⁴ Gemeentestichting is niet meer iets van overzee, maar is een verschijning die ook steeds meer in ons land voorkomt. Maar, waar hebben we het eigenlijk over als we spreken over 'gemeentestichting'?

De laatste tien jaar worden binnen de kerken, die staan in de gereformeerde traditie in Nederland, verschillende termen gebruikt die verwant zijn aan gemeentestichting. Termen als kerkplanting (churchplanting), gemeentevorming, kerkstichting, ecclesiognese en gemeenschapsvorming duiden veelal op hetzelfde fenomeen. Daarbij wordt de keuze voor een specifieke term vaak ingegeven door het theologisch kader dat men hanteert en de traditie waarin men staat.⁵ Van al die verschillende termen heeft 'kerkplanting' volgens Paas de oudste papieren.⁶ In de eerste brief aan Korinthe spreekt Paulus van het 'planten' van de kerk in Korinthe. Ook in de zendingsgeschiedenis is *plantatio ecclesiae* ('kerkplanting') een veelgebruikte term. Vooral na de kolonisatie van Amerika spreekt men in theologische literatuur van kerkplanting als noodzakelijk onderdeel van het missionaire proces.⁷ Niet alleen in de katholieke traditie is dit een belangrijk accent geweest, ook in de protestantse traditie zien we dit. Voetius, een gereformeerd theoloog, schrijft in een traktaat dat gaat over 'planting en planters

⁴ Sake Stoppels: 'Kerkplanting' in: Rein Brouwer e.a., *Levend lichaam: Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland* (Kampen: Kok, 2007) p.70

⁵ Martijn Vellekoop, *Nieuwe kerken in een nieuwe context: Onderzoek naar gemeentestichting in Nederland en de rol van contextualisatie* (Amsterdam: Masterscriptie VU, 2008) p.23

⁶ Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.13

⁷ Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.13

van kerken' dat bekering van niet-christenen in het toenmalige Indië moest uitlopen op het planten van kerken, tot eer van God.⁸ De term kerkplanting heeft dus een eerbiedwaardige missionaire geschiedenis.⁹ We zullen echter in dit hoofdstuk beide woorden door elkaar heen laten lopen. Als we spreken over gemeentestichting hebben we het over kerkplanting en als we spreken over kerkplanting hebben we het over gemeentestichting.

Wierda definieert in zijn eindschrijving expliciet wat hij met gemeentestichting bedoelt. Zijn definitie luidt als volgt: 'Gemeentestichting is het proces waardoor niet-christenen tot geloof in Jezus Christus worden gebracht en in een nieuwe gemeente worden vergaderd.'¹⁰ Wierda geeft daarbij aan dat hij gemeentestichting per definitie als missionair ziet. Er zijn uiteraard ook andere definities van gemeentestichting. Visser ziet gemeentestichting niet per definitie als iets missionairs, hij voegt dit woord toe. Zo stelt hij: 'Onder 'missionaire gemeentevorming' verstaan we het proces dat in de context van missionair werk is gericht op het ontstaan van een zelfstandige (wijk)gemeente.'¹¹ Wierda komt niet zomaar tot zijn definitie maar komt tot deze definitie op basis van theologische gegevens. Heel bewust beschouwt hij gemeentestichting missionair. Dit doet ook Ronald van der Molen, zij het dat hij er nog wel wat aan toevoegt. De definitie die hij geeft is veelomvattend. 'Gemeentestichting is het proces waarbij christelijke gemeenten worden vermenigvuldigd door de verkondiging van het evangelie van Jezus Christus zodat niet-christenen (1) tot geloof komen en een nieuw leven beginnen, (2) in een nieuwe geloofsgemeenschap bij elkaar worden gebracht en (3) worden toegerust om het Koninkrijk van God in deze wereld te etaleren.'¹² Van der Molen geeft aan dat er geen sprake van gemeentestichting is wanneer nieuwe gemeenten ontstaan doordat leden uit frustratie of vanwege geografische afstand tot de huidige gemeenten in hun leefomgeving 'voor zichzelf beginnen.' 'Met gemeentestichting bedoel ik altijd het planten van nieuwe gemeenten met als doel om buitenkerkelijken tot discipelen te maken. Of: Kerkplanting vanuit een missionair perspectief.'¹³ Wij sluiten ons graag bij de definitie van Van der Molen aan. DHibvJC heeft bewust gemeentestichting als speerpunt gekozen omdat er in Den Haag nogal wat witte vlekken zijn waar geen kerk (meer) aanwezig is. De enige reden om met gemeentestichting aan de slag te gaan is om mensen die geen binding (meer) hebben met een kerk te bereiken met het evangelie en te bouwen aan gemeenschapsvorming.

De IZB *Passie voor missie*, een zendingsorganisatie binnen de Protestantse Kerk Nederland houdt zich sinds 2005 ook voorzichtig bezig met de vorming van verschillende nieuwe gemeenschappen. De IZB spreekt heel bewust niet over gemeentestichting maar over gemeentevorming. Het laatste zou namelijk suggereren dat er plekken in Nederland zijn waar nog geen kerk aanwezig is terwijl de kerk er vanuit de orde van de Protestantse Kerk Nederland er overal is. Een gemeente wordt niet gesticht maar kan wel gevormd worden vanuit een reeds bestaande kerk. Voorbeelden hiervan zijn BOEI 90¹⁴ en Perron 61.¹⁵

2.1.3 Doorstart

Er zijn kerken in Den Haag die op het punt staan en genoodzaakt zijn hun deuren te sluiten. Oorzaak hiervan is het teruglopen van het aantal leden en als gevolg daarvan het teruglopen van de financiële middelen. In de literatuur is nauwelijks iets beschreven over de term 'doorstart'. Toch zijn er

⁸ J.A.B Jongeneel, *Voetius, zendingstheologie: De eerste comprehensieve protestantse zendingstheologie* (Kampen: Kok, 1989)

⁹ Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.13

¹⁰ S.J. Wierda, *Gezonden met perspectief: Naar een theologisch kader voor gemeentestichting vanuit een missionair motief in Nederland* (Apeldoorn: doctoraalscriptie theologische universiteit, 2001) p.2-3

¹¹ J.Visser, *Ordelijk pionieren: Kerkordelijke aspecten van missionaire gemeentevorming binnen de Protestantse Kerk in Nederland* (Utrecht: PKN,2006) p.5

¹² Ronald van der Molen, *Plant een kerk: Visie en inspiratie voor creatieve gemeentestichting* (Amsterdam: Ark Media, 2008) p.17

¹³ Ronald van der Molen, *Plant een kerk: Visie en inspiratie voor creatieve gemeentestichting* (Amsterdam: Ark Media, 2008) p.17

¹⁴ [http:// www.BOEI90.nl](http://www.BOEI90.nl)

¹⁵ <http://www.perron61.nl>

gemeenten in Nederland en ook in Den Haag van protestants signatuur die een doorstart hebben gemaakt. Van een doorstart is sprake als een bestaande gemeente, vaak vergrijsd, met hetzelfde gebouw, dezelfde kerkenraad, en dezelfde financiële middelen op een andere manier haar kerk-zijn gaat vorm geven. Voorbeelden hiervan zijn de Pax Christikerk in Den Haag en Hoop voor Noord uit Amsterdam.

De Pax Christikerk is onderdeel van de Protestantse Kerk Nederland (PKN gemeente) met een evangelicaal karakter. Op de website stellen ze zich als volgt voor:¹⁶ 'Onze missie is: zoekende mensen en elkaar helpen God en Jezus Christus beter te leren kennen, Hem te dienen en bekend te maken. We doen dit in twee sporen: de Basiskerk en de Open Kerk. De Basiskerk is een meer traditionele vorm van kerk-zijn, de Open Kerk onderscheidt zich door haar informele karakter en toegankelijkheid.'

De Basiskerk is de oorspronkelijke gemeente. In 2003 stond de gemeente op het punt te sluiten wegens eerder genoemde oorzaken. De gemeente heeft de keuze gemaakt om niet haar deuren definitief te sluiten maar een nieuw spoor ernaast te laten ontstaan: de Open Kerk. Deze gemeenschap is onderdeel van dezelfde Pax Christikerk maar is qua organisatie en vormgeving anders: meer eigentijds, naar buiten toe gericht en moderner qua invulling van de erediensten.

Hoop voor Noord¹⁷ in Amsterdam is een vergelijkbaar initiatief. Het is een nieuwe multiculturele gemeente die is ontstaan, naast de bestaande Christelijke Gereformeerde Kerk in Amsterdam Noord. Ze maakt deel uit van dezelfde kerkelijke gemeente, gebruikt hetzelfde gebouw, maar hebben een eigen kerkenraad en eigen diensten waarin ze zich voornamelijk op allochtonen richten.

Formeel gesproken hebben zowel de Basiskerk van de Pax Christikerk in Den Haag als Hoop voor Noord van de Christelijk Gereformeerde Kerk in Amsterdam een doorstart gemaakt. Maar in de praktijk worden dergelijke initiatieven benoemd en gezien als gemeentestichting.

2.1.4 Motieven voor gemeentestichting

Binnen de gevestigde protestants kerken in Nederland is er nog al eens weerstand als het gaat om het stichten van nieuwe gemeenten. Want, waarom zouden we het doen? Mensen zien dat er kerkgebouwen gesloten worden. En als het waar is dat zo veel Nederlanders geen behoefte meer hebben om lid te zijn van een kerkelijke gemeenschap, waarom zouden we dan nieuwe gemeenten stichten? Is het niet veel beter om de bestaande kerkelijke gemeenten die er zijn te bewaren, er zorg voor te dragen en te versterken? Dit zijn terechte vragen. Maar het is niet of-of maar en-en. Want zowel uit het Nieuwe Testament als uit de kerkgeschiedenis blijkt keer op keer de waarde van het starten van nieuwe gemeenten voor het Koninkrijk van God. Timothy J. Keller, kerkplanter en voorganger van de Redeemer Presbyterian Church in New York die een enorme inspiratiebron is voor de reeds bestaande gemeentestichtingsinitiatieven die er binnen de protestants kerken in Nederland zijn, benoemt verschillende motieven. Veel gemeentestichters in Nederland en ook in Den Haag werken met de 'Church Planting Manual' van de Redeemer Church in New York; de gemeente die door Keller is gesticht. We benoemen bewust zijn motieven omdat hij iemand is die vanuit een gereformeerd theologisch kader komt tot motieven voor gemeentestichting en veel protestantse kerken werken volgens zijn methode.

a. Het is Bijbels

Keller baseert dit op de 'zendingsopdracht' in Mattheus 28:18-20, waar wordt gesproken over 'dopen' en 'tot discipelen maken'. Dopen houdt in dat men wordt ingelijfd in een gemeenschap, aldus Keller, en dit betekent dat de zendingsopdracht kerkplanting impliciet veronderstelt. Verder zien we dat

¹⁶ <http://www.paxchristikerk.nl>

¹⁷ <http://www.hoopvoornoord.nl>

Paulus zich voortdurend bezighield met het stichten van gemeenten.¹⁸ Hoewel het woord 'gemeentestichting' niet in het Nieuwe Testament voorkomt, werd het Koninkrijk van God vanaf het allereerste begin uitgebreid door het stichten van nieuwe gemeenten. Dit gebeurde op twee verschillende manieren: door nieuw 'zaad' te planten en door het overplanten van bestaande groepen. In de eerste plaats werd het evangelie verspreid doordat apostolische werkers werden uitgezonden om het goede nieuws te verkondigen en nieuwe gemeenschappen te stichten. In Handelingen 8:5-12 lezen we hoe Filippus een nieuwe gemeente start in Samaria. In hoofdstuk 9 en 10 gebruikt God Petrus om drie gemeenschappen te stichten in Lydda, Joppe en Caesarea. In de tweede plaats werden christenen door de vervolging bijvoorbeeld uit Jeruzalem weggejaagd. Ze begonnen op de plaatsen waar ze terechtkwamen met samenkomsten.¹⁹

b. Kerkplanting is enorm effectief in het bereiken van nieuwe groepen mensen

Hoewel de praktijk dit in Nederland nog moet uitwijzen is volgens Keller, die zich baseert op ervaringen in de Verenigde Staten, het stichten van nieuwe kerken het meest effectieve instrument als het gaat om het bereiken van mensen die niet bij een kerk betrokken zijn. Mensen die vandaag christen worden, vinden vaak makkelijker aansluiting in een nieuwe geplante gemeenschap dan in een reeds bestaande.²⁰ Dit komt omdat een nieuwe gemeenschap minder barrières kent in haar ontwikkeling van manieren om nieuwe generaties te bereiken. Maatschappelijke ontwikkelingen en nieuwe generaties volgen elkaar in sneltreinvaart op. Vroeger ging een generatie ongeveer veertig jaar mee, momenteel spreken we iedere zeven jaar over een nieuwe generatie met eigen kenmerken, trends en denkpatronen.²¹ Bestaande kerken denken in de regel niet veel na over deze ontwikkelingen en lopen vaak achter in het aansluiten bij de beleving van de verschillende nieuwe generaties. De kansen om buitenstaanders te bereiken met het evangelie worden vaak kleiner wanneer de gemeenten ouder wordt.

De Redeemer Presbyterian Church in New York heeft in een onderzoek bekeken of er in nieuwe gemeenten meer mensen tot geloof komen dan in oude bestaande gemeenten. Uit dit onderzoek blijkt dat er in een nieuw gestichte gemeente jaarlijks gemiddeld één bekeerling is per twintig leden. In een bestaande gemeente is dit één bekeerling per 160-200 leden.

c. Kerkplanting heeft een positief effect op bestaande kerken in de omgeving

Het stichten van nieuwe gemeenten zorgt voor experimenteerplaatsen, de opkomst van nieuwe leiders en een toevloed van nieuwe christenen.²² Nieuwe gemeenten hebben vaak een positieve uitwerking op bestaande gemeenten. Je ziet nog al eens dat als een moedergemeente besluit een nieuwe 'dochter' te planten het tot zegen is voor de 'moeder' zelf. Niet gebonden aan al te veel tradities en bestaande vormen fungeren nieuwe gemeenten vaak als een soort van laboratorium waar nieuwe dingen worden uitgetest. Er worden risico's genomen waar bestaande gemeenten grote moeite mee zouden hebben. Natuurlijk mislukken er ook veel ideeën maar de geslaagde experimenten laten zien wat er mogelijk is en inspireren menig kerk die er haar voordeel mee kan doen.²³

De argumenten van Keller zijn op verschillende plaatsen terug te vinden. Zo schrijft gemeentestichter Horsman over de bijbels-theologische fundering van gemeentestichting: 'Nu is er vanuit de Bijbel veel te zeggen over gemeentestichting. Het was de opdracht van Jezus en de tactiek van Paulus om 'al gemeentestichtend' te evangeliseren. En ook in de praktijk blijkt dat nieuwe kerkelijke gemeenten

¹⁸ Timothy J. Keller, *Why Plant Churches?* (2002)

(<http://www.redeemer2.com/resources/papers/why%20plant%20%2011%20Leaders.pdf>)

¹⁹ Ronald van der Molen, *Plant een kerk: Visie en inspiratie voor creatieve gemeentestichting* (Amsterdam: Ark Media, 2008) p.23

²⁰ Timothy J. Keller, *Why Plant Churches?* (2002)

(<http://www.redeemer2.com/resources/papers/why%20plant%20%2011%20Leaders.pdf>)

²¹ Willem de Vink, *Nieuwe generaties in Gods Koninkrijk*, artikel op <http://www.gemeentestichting.nl>

²² Timothy J. Keller, *Why Plant Churches?* (2002)

(<http://www.redeemer2.com/resources/papers/why%20plant%20%2011%20Leaders.pdf>)

²³ Ronald van der Molen, *Plant een kerk: Visie en inspiratie voor creatieve gemeentestichting* (Amsterdam: Ark Media, 2008) p.25

effectief zijn in de opvang van 'nieuwe christenen', terwijl losse evangelisatiecampagnes nauwelijks meer een vervoltraject kunnen bieden.'²⁴

Wat opvalt is dat de bijbels-theologische fundering niet heel stevig is. Is het echt zo dat de focus van de bediening van Jezus lag op het stichten van nieuwe gemeenten? Deze stellingname is volgens ons niet enkel een kwestie van het gebruik van de juiste terminologie, namelijk of Jezus gericht was op de schepping van de levende kringen van volgelingen om Hem heen of dat er sprake was van het opzetten van institutionele vormen van kerk-zijn.

Murray geeft in zijn boek *Church Planting* verdere handvatten voor een goede doordenking. Hoewel hij zijn boek schrijft binnen Engelse context denken we dat we ook in Nederland veel kunnen leren van zijn doordenking.

Murray stelt dat er een gematigde basis is voor gemeentestichting binnen het Nieuwe Testament. Hij ziet het als een *evangelisatiemethode*, waarbij de kerk gezien wordt als een zendingsgenootschap met een wereldwijde visie voor het Koninkrijk van God. (-) Kernvraag bij alle gemeentestichtende activiteiten is de mate waarin deze bijdragen aan de bredere *Missio Dei*. Dit is voor Murray dan ook een van sleutelconcepten in zijn theologisch raamwerk. Gemeentestichting moet ingebed en geworteld zijn in de zending van God. 'Alzo lief had God de wereld...', is het kloppende hart van de zending. Deze zending is primair theocentrisch en niet antropocentrisch of ecclesiocentrisch.²⁵ We vinden het belangrijk dit te benoemen omdat Keller en kerkplanters die door hem geïnspireerd zijn, vaak geneigd zijn gemeentestichting eerder pragmatisch of ecclesiologisch te benaderen dan theocentrisch. In kerkplantingsprojecten speelt de gemeentestichter een belangrijke rol en opereert vaak als een manager. De gemeente is het bedrijf en de gemeentestichter doet hard zijn best om de activiteiten en de vrijwilligers te managen. Gemeentestichting kan dan zo maar een doel op zich worden wat het niet is. De gemeente is niet een doel op zichzelf, maar is het Lichaam van Christus die het evangelie verspreid in zijn omgeving. Hij is het die Zijn gemeente bouwt en niet wij. God zendt mensen uit in deze wereld voor Hem. In theorie zullen gemeentestichters, beleidmakers en hun teams dat beamen, de praktijk is weerbarstiger. Het blijft een uitdaging voor iedereen die zich met gemeentestichting bezig houdt om vanuit de *Missio Dei* te blijven denken.

2.1.5 Typen en modellen bij gemeentestichting

Er zijn in de literatuur een heel aantal typen en modellen te vinden voor gemeentestichting. Afhankelijk van de motieven en de context noemt de Britse auteur Stuart Murray verschillende typen en modellen voor gemeentestichting.²⁶ Omdat we in ons onderzoek de stad Den Haag op het oog hebben noemen we hier de typen en modellen die Murray noemt binnen een stedelijke context. Murray noemt namelijk ook modellen voor gemeentestichting op het platteland.

Typen

In de eerste plaats noemt hij 'pioneer planting.' Gemeenten starten in gebieden waar voorheen geen kerken waren, om het evangelie te kunnen verspreiden in een (geografisch gezien) groter gebied. Als tweede noemt hij 'replacement planting': Gemeenten starten in gebieden waar eerder kerken waren, maar waar ze inmiddels niet meer zijn, met het oog op de verspreiding van het evangelie. Als derde noemt hij 'secratarian planting': Gemeenten starten in gebieden waar al kerken bestaan, met name om afwijkende theologische overtuigingen tot uitdrukking te kunnen brengen. Als vierde noemt hij 'saturation planting': Gemeenten starten in gebieden waar al kerken bestaan, waarbij vooral pragmatische (en niet theologische) overwegingen de doorslag geven. Het onderliggende motief is een grotere verspreiding van het evangelie.

²⁴ M. Horsman in: Rene Erwich, *Veelkleurig verlangen: Wegen van missionair gemeente zijn* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.91

²⁵ Rene Erwich, *Veelkleurig verlangen: Wegen van missionair gemeente zijn* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.91

²⁶ Stuart Murray, *Church Planting: Laying Foundations* (Carlisle, 2004) p.88-107

Modellen

Vellekoop geeft in zijn eindschrijft²⁷ de drie modellen weer die Murray noemt voor gemeentestichting in een stedelijke context. Als eerste noemt hij 'colonization': een team mensen uit een bestaande kerk start een nieuwe kerk. Het kan zijn dat deze nieuwe kerk aan de andere kant van het land gestart wordt. De nieuwe kerk krijgt ruimte om de kerk te ontwikkelen maar blijft wel verbonden met de 'moederkerk'. Zij ondersteunt de nieuwe kerk financieel en door gebed. Het tweede model dat hij noemt is 'planting teams': geïnitieerd door een zendingsgenootschap start een team met mensen uit verschillende kerken een nieuwe kerk. Het team vormt een hechte groep, waarbij bijvoorbeeld het ene teamlid een baan heeft zodat een ander teamlid aan een kerk kan bouwen. Voordeel van deze benadering is dat niet één kerkelijke traditie leidend is. Het derde model dat Murray noemt is 'planting via social action': juist binnen een stedelijke context is sociale actie van groot belang bij het brengen van het evangelie. Dit kan betekenen dat in plaats van een theoloog, een maatschappelijk werker wordt aangesteld om de basis voor een nieuwe gemeente te leggen.

De reeds eerder genoemde IZB kiest ook voor een onderscheid van verschillende modellen van gemeentestichting. In een beleidsstuk doen ze dat allereerst vanuit een kerkrechtelijk perspectief, waarbij de IZB drie situaties onderscheidt.²⁸

De eerste die wordt genoemd is gemeentestichting onder verantwoordelijkheid van een lokale kerkenraad. De tweede die wordt genoemd is gemeentestichting met toestemming van een meerdere vergadering. En als derde moet alles waar geen toestemming voor is worden gezien als afscheiding.

2.1.6 Multiculturele gemeentestichting

De reden dat we speciaal aandacht besteden aan multiculturele gemeentestichting is omdat ons onderzoek zich richt op de stad Den Haag waarin tussen 1996 en 2011 het aandeel allochtonen is toegenomen van 37 naar 49 procent.²⁹ We vinden dat we deze cijfers niet kunnen negeren. Datzelfde geldt ook voor DHibvJC. Ze wil niet alleen kerken stimuleren om zich op blanke autochtone Nederlanders te richten maar zeker ook de allochtone mede - of Nederlander.

Multicultureel kerk-zijn is in Nederland nog een relatief nieuw fenomeen. De bezinning op dit onderwerp komt langzaam op gang, mede gestimuleerd door de groeiende multiculturaliteit van grootstedelijke rooms-katholieke en protestantse gemeenten. In het buitenland is dit proces ook begonnen: grote kerken zoals de Presbyterian Church of America (waartoe ook Redeemer Presbyterian Church in New York behoort) en Willow Creek zijn begonnen met de bezinning op multicultureel kerk-zijn. De United Reformed Church in Engeland heeft zelfs gekozen voor een expliciete multiculturele identiteit. De verkleuring van de westerse steden laat geen andere optie open.³⁰

Multicultureel kerk-zijn is voor de kerken die zich rekenen tot het gereformeerde gedachtengoed redelijk nieuw. De afgelopen decennia zijn er een aantal multiculturele kerken ontstaan doormiddel van gemeentestichting in de Christelijke/Nederlandse Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt). Bijna al deze kerken hebben zich aangesloten bij International Church Plants (ICP).

ICP is een stichting die interculturele gemeentestichting ondersteunt vanuit het verlangen dat verschillende culturen in Nederland, en via hen in de thuislanden het Woord van God mogen ontvangen. Ze geloven dat het stichten van nieuwe gemeenten Bijbels bezien een goede weg is om mensen gepassioneerde volgelingen van Jezus te zien worden. Daarom wil ICP bestaande kerken motiveren en toerusten om interculturele dochtergemeenten te planten. Eén van de eerste multiculturele gemeenten die gesticht is en aangesloten is bij International Church Plants is de ICF uit Rotterdam onder leiding van Theo Visser. Deze gemeente is gesticht onder verantwoordelijkheid van

²⁷ Martijn Vellekoop, *Nieuwe kerken in een nieuwe context: Onderzoek naar gemeentestichting in Nederland en de rol van contextualisatie* (Amsterdam: Masterscriptie VU, 2008) p.31

²⁸ Dick Looijen, *Missionaire gemeentevorming* (Amersfoort: IZB beleidsstuk) p.4-6

²⁹ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2011/2011-3470-wm.htm>

³⁰ Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.151

de Christelijke Gereformeerde Kerken. De focus van de gemeente was en is dat de gemeente die gesticht wordt, multicultureel moet zijn omdat de context in de stad waar ze gesticht wordt ook multicultureel is. De missie van de ICF is: 'We want to build a community of compassion with people from all over the world, to send them out as committed followers of Jesus Christ.' Men verwijst hierbij naar teksten als Jesaja 56:7 en Marcus 11:17, waar wordt gesproken over 'een huis van gebed voor alle volken'.³¹ Multiculturaliteit ziet men als een Bijbelse uitdaging die in onze tijd uiterst relevant is.

De focus op multicultureel kerk-zijn van de ICF en later ook bij de andere nieuw gestichte multiculturele gemeenten binnen de kerken van het gereformeerde belijden, komt vooral van Tim Keller. Samen met de gemeente die hij dient, de Redeemer Presbyterian Church in New York, heeft hij een 'Manual Church Planting' uitgegeven. Deze manual is een bruikbaar instrument voor de nieuw gestichte multiculturele gemeenten in Nederland.

Teksten als Openbaring 5, waar 24 ouderlingen uit alle volken in eenheid God loven, zijn het voornaamste bestanddeel voor de ICF om multicultureel kerk te willen zijn. Want, zeggen ze, het toekomstbeeld van de Bijbel is multicultureel van aard. In de hemel is alle segregatie en etnische scheiding verdwenen. Als dat toekomstbeeld zo belangrijk is in de Bijbel, moet het volgens de ICF ook naar Gods wil zijn om op aarde een multiculturele christelijke gemeente na te streven. De nieuwtestamentische teksten over de multiculturele aspecten van gemeente-zijn versterken de ICF in die overtuiging.³²

Ook bij International Church Plants komen dezelfde theologische inspiratiebronnen naar boven. De reden hiervan is o.a. dat de stichter van ICF, Theo Visser, ook de stichter is van International Church Plants.

DHibvJC bestaat formeel nog niet zo lang. Toch is ze de afgelopen twee jaren geïnspireerd geraakt door de multiculturele gemeenten in de grote steden in Nederland en wil aan de totstandkoming van deze gemeenten graag meewerken in Den Haag.

Hier beschrijven we het zogenaamde 'wielmodel'. We beschrijven bewust dit model omdat dit het model is waar de huidige, eerder genoemde multiculturele gemeenten, en waar DHibvJC zich door geïnspireerd weet, door geïnspireerd zijn geworden.

Dit model gaat uit van de gemeente als een wiel. Er vinden twee dingen plaats:

Etnische verscheidenheid komt op de velg van het wiel tot uitdrukking. Daar functioneren etnische leiders, die zelf een cultuur met zich mee brengen waarin de eigenheid van de bewuste cultuur voluit tot haar recht komt. Dit heeft als voordeel dat er een plek in de gemeenschap is waar elke etniciteit zich helemaal thuis en veilig kan voelen in een taal- en cultuurveld dat hem/haar eigen is. Daarnaast vindt in het centrum, de as, een zondagse viering plaats. Daar worden bruggen geslagen. Er kan vertaald worden met draadloze vertaalsystemen naar een bepaalde taalgroep. In de muziekstijlen wordt iets teruggezien van de veelkleurigheid van Gods wijsheid. In de prediking en in het leiderschap worden de etnische bedieningen toegerust. Daarnaast kan er jongerenwerk en kinderwerk aangeboden worden op een niveau dat in de etnische groepen niet mogelijk is.

³¹ Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.149

³² Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.152

'Bonding en bridging'

De achterliggende theorie achter dit model is: bonding and bridging. De politicoloog Putnam kwam erachter dat sterke etnische diversiteit in een land - hij baseert zich op Amerika - het 'sociaal kapitaal' in eerste instantie vermindert.³³ Sociaal kapitaal komt tot stand door groepslidmaatschap, formele en informele netwerken, verenigingen, gedeelde normen en waarden, vertrouwen, wederkerigheid en inzet voor de gemeenschap. Kortweg gaat het om de aanwezigheid van sociale verbanden. Putnam kwam er tot zijn schrik achter dat allerlei gemeenschapsvormen afnemen in wijken met een grote etnische diversiteit. Er is sprake van 'schildpadgedrag': in wijken met een grote etnische diversiteit, trekken mensen zich terug als een schildpad in zijn schild.³⁴ Het vertrouwen neemt af - zelfs het vertrouwen binnen de eigen groep - net als samenwerking en vriendschappen.³⁵ Tegelijk zag Putnam ook dat op de langere termijn immigratie en diversiteit goed is voor een samenleving vanwege processen van innovatie. Maar het gevoel van een nieuw 'wij' komt niet vanzelf, juist omdat solidariteit eerst afneemt. Maar hoe komt het dan goed op die langere termijn?

Putnam onderscheidt in zijn antwoord hierop twee vormen van sociaal kapitaal: 'bridging' en 'bonding' kapitaal. Het ene bindt samen (bonding) en het andere slaat bruggen (bridging). De bonding, het samenbinden, gebeurt tussen mensen die zich in elkaar herkennen, 'wij zijn Turken' of 'wij zijn Nederlanders' (maar gebeurt ook tussen mensen met gelijke leeftijd, religie, opleiding, enzovoort). Een Turkse studentenvereniging is een voorbeeld van bonding kapitaal. Bridging kapitaal gaat om bruggen bouwen: de verbinding tussen mensen die niet gelijk zijn. Bridging kapitaal ontstaat bijvoorbeeld door de gezamenlijke activiteiten van een Turkse en een Nederlandse studentenvereniging. Volgens Putnam kunnen beide elkaar versterken. Dus als mensen geen eigen verband hebben, geen Turkse studentenvereniging, neemt het brugkapitaal ook af, er is dan ook geen contact met die Nederlandse vereniging. Putnam beweert daarom dat succesvolle migrantensamenlevingen zich ontwikkelen door het bestaan van zowel bridging als bonding. Er ontstaan dan nieuwe cross-vormen van sociale solidariteit. Er wordt in dit ideale geval gewerkt aan een nieuwe, bredere identiteit die ook de eigenheid van nieuwe etnische groepen omvat. Dit betekent kortweg dat het én niet werkt om migranten te laten worden zoals 'de' Nederlanders (dat is alleen bridging) én niet om ze Turk of Marokkaan te laten blijven (alleen bonding). Er moet een nieuwe gezamenlijke identiteit komen (een mix van bridging en bonding).

Deze visie is de basis achter het model van etnische groepen. In de etnische groep vindt 'bonding' plaats. Over 'bridging' zal nog verder nagedacht moeten worden. Als hier niet over na wordt gedacht lopen de etnische groepen het gevaar eilandjes te worden. Bridging kan volgens ICP vorm gegeven worden via de volgende activiteiten:

- De eerste minuten na een samenkomst zoek je iemand op die uit een andere cultuur komt en die je niet kent.
- De etnische leider uit de ene groep wordt uitgenodigd in de andere etnische groep te spreken.
- Mensen worden gestimuleerd elkaar voor de maaltijd uit te nodigen.
- Regelmatig wordt 'four2 two' als project georganiseerd. Vier echtparen vanuit verschillende culturen spreken om de beurt bij elkaar thuis af om samen te eten en een avond te gebruiken om elkaar beter te leren kennen.
- Regelmatig vinden gezamenlijke avonden plaats, waaronder muziekavonden.
- Er worden spellen en workshops georganiseerd om elkaar beter te leren kennen.
- Er ontstaan gezamenlijke kookprojecten.
- Er worden bidstonden voor alle volken belegd.

³³ R.D. Putnam, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster) In 1993 schreef Putnam het eerste boek over Bowling Alone waarin hij concludeerde dat een vermeende teloorgang van het verenigingsleven in het hedendaagse Amerika het politieke wantrouwen van Amerikaanse burgers in hun politieke bestel verklaart.

³⁴ R.D. Putnam 'E pluribus unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century' (in het tijdschrift *Scandinavian Political Studies* 30) p.137-174

³⁵ Dit wil nog niet zeggen dat mensen helemaal niet in netwerken opereren, maar die zijn dan minder wijkgebonden.

- Regelmatig wordt je uitgenodigd om de bijeenkomst van een andere etniciteit mee te maken.
- Er vinden kampen plaats.

2.1.7 De gemeentestichter

De gemeentestichter is een belangrijke factor bij gemeentestichting. Er zijn nogal wat ideeën over de eisen die aan een gemeentestichter gesteld mogen worden en de rol die een gemeentestichter speelt bij het starten van een nieuwe kerk.

Leiderschap is essentieel bij gemeentestichting. Dit geldt allereerst bij de selectie van mensen met specifieke eigenschappen, van wie verwacht mag worden dat zij goed aarden in de bijzondere situatie van een pioniersproject. Wanneer zulke mensen niet worden gevonden, zal het project waarschijnlijk niet goed van de grond komen, door gebrek aan daadkracht en creativiteit. Dat werkt ontmoedigend, in de eerste plaats op de direct betrokkenen, maar ook op kerkverbanden en missionaire organisaties die het project van een afstand verwachtingsvol bekijken. Vervolgens geldt dat deze eerste initiatiefnemers de gelegenheid moeten krijgen een nieuwe cultuur te vormen, waarbij ze in hoge mate de vrije hand moeten hebben om zelf mensen om zich heen te verzamelen. Wanneer zij daarentegen terechtkomen in een reeds gevestigde cultuur, compleet met een voor hen onbekend team en een woud van omringende regelgeving en controle-instanties, is er minder kans dat er een stevige organisatiecultuur zal groeien en wordt het heel moeilijk om gezamenlijk stappen vooruit te zetten. In de derde plaats moeten deze leidinggevenden visionaire mensen zijn, die in staat zijn om doelen te stellen en bezieling over te dragen.

In de vierde plaats moeten gemeentestichters niet alleen beschikken over (visionaire) vermogens om leiding te geven *aan* hun gemeente, maar ook over specifieke vaardigheden om leiding te kunnen geven *in* de gemeente. Te denken valt dan aan coaching en het delegeren van taken.

In de vijfde plaats moeten gemeentestichters al in een vroeg stadium nadenken over hun eventuele opvolging en dit mee helpen mogelijk te maken.

Ook Murray noemt verschillende aspecten van leiderschap. Wat Murray vooral belangrijk vindt is een leiderschap die past bij de context van een project.³⁶ Op basis van de ervaringen van recente gemeentestichtingsinitiatieven schetst hij enkele hoofdlijnen. Daarbij maakt hij kritische opmerkingen richting het leiderschapsmodel zoals dat nu in veel kerken functioneert, namelijk fulltime, vaak een man en altijd iemand met een theologische achtergrond. Het volgende merkt hij daarover op:³⁷

Bij gemeentestichting zou de focus van een leider moeten liggen op de missie van een kerk en niet op het pastorale werk. Dat vraagt om een ander type mensen dan nu vaak wordt gevormd/aangetrokken door theologische opleidingen. Het vraagt om mensen die kwaliteiten hebben voor evangeliseren en het starten van nieuwe projecten.

Vrouwen zouden een rol in leiderschap moeten krijgen. Murray erkent dat de theologische debatten hierover zullen voortduren, maar stelt dat zowel de praktijk (vele vrouwen functioneren al goed) als de context (het postmodernisme sluit aan op een aantal meer vrouwelijke vaardigheden) maken dat dit aanbevelenswaardig is.

Het onderscheid tussen geordineerde geestelijken en leken zou moeten verdwijnen. Dat betekent niet dat leiderschap of training zouden moeten verdwijnen. Zowel theologische training als leiderschap acht Murray cruciaal, maar hij verzet zich – in de lijn van zijn Anabaptistische achtergrond – tegen een geordineerde klasse van geestelijken, waarbij bijvoorbeeld het uitvoeren van sacramentele handelingen slechts aan hen is voorbehouden.

Fulltime leiderschap is niet altijd wenselijk. Het biedt betere mogelijkheden voor contextualisatie, omdat iemand naast zijn werk als gemeentestichter ook meer onderdeel is van de samenleving. Daarnaast, door het verdwijnen van het onderscheid tussen betaalde en niet-betaalde krachten

³⁶ Stuart Murray, *Church Planting: Laying Foundations* (Carlisle, 2004) p. 237

³⁷ Martijn Vellekoop, *Nieuwe kerken in een nieuwe context: Onderzoek naar gemeentestichting in Nederland en de rol van contextualisatie* (Amsterdam: Masterscriptie VU, 2008) p.33

kunnen de kwaliteiten van meer mensen in een gemeente worden benut en hoeven deze kwaliteiten niet in een persoon verenigd te zijn. We noemen dit ook wel de zogenaamde 'tentenmakers-bediening'.

De visie van Murray, niet de minste die ervaring heeft met (het denken over) gemeentestichting, sluit voor een groot deel aan bij de visie van DHibvJC. Ze laat weten dat ze de komende tijd in Den Haag jonge mensen willen mobiliseren die met beide benen in de maatschappij staan, parttime werken en daarnaast voor een deel van hun tijd willen bouwen aan nieuwe gemeenten in de stad. Het is de vraag of deze visie ook aansluit bij de kerken waar DHibvJC zich op richt. Vanuit de missiologie, maar niet enkel van daaruit, komt de vraag op of de exclusieve eis van een academische opleiding voor voorgangers adequaat is voor kerk-zijn in de 21ste eeuw.³⁸

2.1.8 Conclusies

Gemeentestichting en kerkplanting zijn de meest gebruikte termen in de literatuur voor het aanduiden van het stichten van nieuwe christelijke geloofsgemeenschappen. Beide woorden bedoelen hetzelfde. De meeste auteurs zijn het er over eens dat van gemeentestichting sprake is wanneer er wordt gebouwd aan een nieuwe geloofsgemeenschap vanuit missionair perspectief. Wanneer een bestaande kerkelijke gemeente bijna verdwenen is en een doorstart maakt door op een nieuwe manier haar kerk-zijn vorm te geven valt dit ook onder gemeentestichting.

Er spelen zowel bijbels-theologische - als pragmatische motieven een rol bij het komen tot gemeentestichting. De pragmatische motieven zijn dat er bij gemeentestichting sprake is van het effectief bereiken van nieuwe groepen mensen en het positieve effect op bestaande kerken in de omgeving. Het bijbels-theologische motief is dat gemeentestichting veel in het Nieuwe Testament voorkomt en het dus Bijbels is. Hoewel er in het Nieuwe Testament door de apostelen gemeenten gesticht worden, kunnen we niet zo maar concluderen dat dit in ons huidige tijdperk ook perse zou moeten. Gemeentestichting is geen doel op zich maar een methode waarbij de kerk gezien wordt als een zendingsgenootschap met een wereldwijde visie voor het Koninkrijk van God. Kernvraag bij alle gemeentestichtende activiteiten is de mate waarin deze bijdragen aan de bredere *Missio Dei*.

2.2 Missionair kerk-zijn binnen stedelijke context

2.2.1 Inleiding

In deze paragraaf besteden we aandacht aan missionair kerk-zijn binnen stedelijke context. De reden hiervan is dat DHibvJC een netwerk is dat de stad Den Haag wil dienen. Als kerk in de stad is het essentieel om je te bezinnen op de interactie tussen kerk en stad, want de stad is het decor, de context waar je als kerk aanwezig bent.

Denkend vanuit de onderzoeksvraag en bijbehorende deelvraag over het begrip missionair kerk-zijn, willen we bij dit onderdeel ingaan op de volgende punten:

- De stad in sociologisch perspectief: wat is een stad?
- Motieven voor kerkelijke missionaire presentie in de stad.
- Wat is missionair kerk-zijn in een stedelijke context?

De wereld wordt een stad.

Rond 1900 woonde ongeveer 12% van de wereldbevolking in steden. Ruim honderd jaar later woont meer dan de helft van de wereldbevolking in steden. Het is terecht om de 20ste eeuw te typeren als 'de eeuw van de urbanisatie'.³⁹ Urbanisatie is een wereldwijde tendens, maar komt vooral voor in de derde wereld, waarbij het aantal mensen dat in steden woont verdubbeld is. Is de stad door deze getallen daarom het toneel van de zending voor de komende eeuw?

³⁸ Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.103

³⁹ Peter van de Kamp, *Hart voor de stad, een praktisch-theologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving* (Kampen: Kok, 2003) p.11

Mensen trekken wereldwijd massaal naar de steden. De redenen voor deze immigratiestroom zijn o.a. werk- en woongelegenheden, sociale contacten, vermaak, e.d.. Er zijn meerdere redenen en trends te benoemen waarom mensen naar de stad trekken, wat in het onderdeel hierna aan de orde komt. Grote steden als Bombay, Cairo, Tokyo en vele andere megasteden, groeien per jaar met (honderd)duizenden nieuwe inwoners. In vergelijking met deze miljoenensteden is Den Haag een dorp. Toch merkt Van der Gijp⁴⁰ terecht op dat, hoe klein de grote steden in Nederland ook zijn, ze een metropoolfunctie hebben voor het achterland en onze steden hebben dezelfde kenmerken van bovengenoemde miljoenensteden. Deze kenmerken zullen in het onderdeel hierna aan de orde komen.

Naast de urbanisatie is er ook een andere beweging gaande in (met name) de westerse wereld, namelijk: suburbanisatie.⁴¹ Dit is de omgekeerde beweging van urbanisatie en heeft ook in Nederland plaatsgevonden in de jaren zestig en zeventig (als hoogtepunt) van de vorige eeuw. Den Haag had in 1960 nog ruim 600.000 inwoners en 20 jaar later was dat geslonken tot 450.000 inwoners.⁴² Mensen trekken bij suburbanisatie weg uit de grote stad. Hiervoor kunnen meerdere factoren als oorzaak dienen. Door de stijgende welvaart dat Nederland heeft gekend, kunnen mensen zich duurere huizen veroorloven buiten de stad. Buiten de steden is er meer ruimte voor een tuin, is er meer rust en de woningkwaliteit is in steden sterk achteruit gegaan. Hierdoor is in Nederland het platteland voor een deel verstedelijkt.

2.2.2 De stad in sociologisch perspectief: wat is een stad?

Als we als kerk aanwezig zijn in de stad, dan heeft dat (als het goed is) effect op het functioneren. Dat komt omdat het naar buiten toetreden één van de hoofdtaken van de kerk is. Dit thema wordt later verder uitgewerkt.

Wanneer we aan de stad Den Haag denken, wat voor beeld roept het ons dan op? Denken we bij Den Haag aan de Schilderswijk als probleemwijk, de Doubletstraat als de 'roze buurt', aan problemen rond de jaarwisseling, de vele overvallen en criminaliteit of denken we aan de aanwezigheid van ruim 230 kerkelijke gemeenten, aan de mooie mensen die er wonen met hun prachtige Haagse accent, aan het politieke centrum van Nederland, de residentie, Prinsjesdag, de internationale status van de 'stad van vrede en recht'?

Ons beeld over de stad wordt gevoed door allerlei ervaringen en denkbbeelden. Van de Kamp⁴³ schrijft dat door veel christenen en niet-christenen de stad wordt ervaren als een plek van zonde en goddeloosheid. Van de Kamp schrijft in het verlengde hiervan dat door klassieke sociologische theorieën aan het eind van de negentiende eeuw een antistedelijk sentiment is ontstaan in de westerse wereld. Dit komt voort uit ideologische ladingen die gericht waren tegen de stad. De stad werd afgezet tegen het platteland. Er waren in de klassieke sociologische theorieën over de stad pro- en antistedelijke uitspraken. In de antistedelijke mythen wordt de natuur verheerlijkt, de anonimiteit in de stad verafschuwd en de zonde van de stad vergeleken met Sodom en Gomorra. De pro-stedelijke mythen verheerlijkt de cultuur van de stad en de stad wordt gezien als een plek waar de mens zijn identiteit kan ontwikkelen, waar je vrijheid kan beleven en waar je je toekomstdromen kan idealiseren.

Zijn deze pro- en antistedelijke stadsmythen wel terecht? Wanneer de antistedelijke mythen spreken over de zonde van de stad, dan kunnen we de vraag stellen of er op het platteland minder zonde aanwezig is. Door de aanwezigheid van media e.d. in de stad, wordt de zonde in de stad meer belicht. Toch zullen in de dorpen net zo goed veel zonden aanwezig zijn (dit heeft te maken met de visie van mensen op de zonden). Aan de andere kant kan iemand zijn identiteit ook op het platteland

⁴⁰ Klaus van der Gijp, *Geloven in de stad, geloofsverantwoording in stedelijk perspectief* (Kampen: Kok, 1991) pag. 9

⁴¹ Peter van de Kamp, *Hart voor de stad, een praktisch-theologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving* (Kampen: Kok, 2003) p.245-246

⁴² <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2011/2011-3470-wm.htm>

⁴³ Peter van de Kamp, *Hart voor de stad, een praktisch-theologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving* (Kampen: Kok, 2003) p.203-204

ontwikkelen en ook daar kun je vrijheid beleven en je toekomstdroom realiseren. De pro- en antistedelijke mythen komen voort uit mensen die een bepaalde voorkeur hebben voor hun woongebied die gevormd worden door eigen denkbeelden. Zo heeft ieder zijn eigen overweging en mening om zelf te kiezen om in een stad te gaan wonen of op het platteland.

Rothuizen⁴⁴ schrijft dat veiligheid een kenmerkend onderdeel is/was voor mensen om in een stad te wonen. Wanneer mensen geen veiligheid ervaren in hun stad, dan zullen ze de stad meestal verlaten. Rothuizen benoemt in zijn boek een aantal historische redenen waarom mensen bij elkaar (in een stad) gaan wonen. Als eerste punt benoemt hij *uit angst voor wilde dieren en vijanden*. Meestal is om deze reden een stad of plaats gevormd. De tweede reden is volgens Rothuizen de *economische zekerheid*. Wanneer veel mensen bij elkaar komen en wonen, is er meer kans op handel en uitwisselingen. Men denkt een carrière op te kunnen bouwen in de stad. Als laatste punt benoemt hij *relaties*. De mens wil niet alleen zijn en zoekt partners op elk gebied van het bestaan. In de stad heb je, door aanwezigheid van veel mensen, meer kans op het vinden en krijgen van relaties. We beseffen dat het boek van Rothuizen niet van academisch niveau is, toch willen wij het benoemen, omdat het tweede en derde punt nog steeds belangrijk is in de huidige maatschappij: werk en relatie (vrienden, familie, ed.). Naast de benoemde punten waren er in het verleden, maar ook vandaag de dag, meer redenen voor mensen om in een stad te gaan wonen. Tijdens de urbanisatiegolf in Nederland, hadden boeren door de opkomst van landbouwmachines minder handen nodig om het land te bewerken. Seizoenarbeiders die daardoor minder werk hadden, werden naar de stad gedreven op zoek naar werk. Tegelijkertijd trok de opkomst van de industrie mensen juist naar de stad, omdat ze daar aan de slag konden in één van de talloze fabrieken. Deze ontwikkeling leidde uiteindelijk tot de bloei van westerse steden tot economische en culturele centra. Vandaag de dag komen mensen naar de stad voor studie waarna ze blijven hangen. Ook komen mensen naar de stad voor het wonen, het vinden van meer vermaak, zijn er meer winkels en meer voorzieningen en alles is dicht bij elkaar.

*De stad vanuit de stadssociologie*⁴⁵

Wat zijn vanuit de stadssociologie de kenmerken van een stad? Deze vraag valt samen met de discussie over de definitie van een stad. De typering van een stad kan volgens Nelissen⁴⁶ niet op basis van slechts één kenmerk, daarvoor zijn meerdere kenmerken nodig. Het onderscheid tussen een dorp en een stad wordt vandaag de dag meestal gemaakt op basis van het inwoneraantal of het voorzieningsniveau. Voor de negentiende eeuw was een plaats een stad als het stadsrechten toegekend had gekregen. Vanuit dat perspectief zou Den Haag niet eens een stad genoemd mogen worden. Van de Kamp⁴⁷ geeft een samenvatting van algemene kenmerken van een stad die hij baseert op zijn bestudering van verschillende stadssociologen:

1. *Massaliteit*. Massaliteit bundelt de termen omvang en dichtheid, inwonertal en bevolkingsdichtheid, bevolkingsconcentratie, grootschaligheid en onoverzichtelijkheid. In een grote stad zijn per definitie massa's mensen en gebouwen. In grote steden werken en wonen massa's mensen en in een stad gaat het om onoverzichtelijkheid en grootschaligheid.
2. *Heterogeniteit*. Dit kan worden omschreven met de volgende termen: bevolkingssamenstelling, diversiteit en culturele pluriformiteit. In een grote stad gaat het per definitie om massa's verschillende mensen en verschillende bevolkingsgroepen. De verschillende (etnische) bevolkingsgroepen zorgen voor veel subculturen. De stad is divers door verschillen in beroep, opleiding, inkomen, levensbeschouwing en leefwijze.

⁴⁴ Henk Rothuizen, *Een droom van een stad, kunnen steden veranderen door het evangelie?* (Hoenderloo: Novapres, 2003) p.19-21

⁴⁵ Stadssociologie: "Dat deel van de sociologie dat zich bezighoudt met het beschrijven, analyseren en verklaren van het sociale handelen van met elkaar in steden samenlevende mensen zoals dat plaatsvindt volgens min of meer vaste gedragspatronen, alsmede de betrekkelijk duurzame structuren waarbinnen dit sociale handelen zich afspeelt en de conflicten en veranderingen, dit zich in de gedragspatronen en structuren in steden voordoen."

⁴⁶ Nelissen 1944, 44 in Peter van de Kamp, *Hart voor de stad, een praktisch-theologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving* (Kampen: Kok, 2003) p.223

⁴⁷ Peter van de Kamp, *Hart voor de stad, een praktisch-theologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving* (Kampen: Kok, 2003) p.230-233

3. *Mobiliteit*. Steden zijn vaak ontstaan en gegroeid door de mobiliteit van mensen. Mobiliteit is een kenmerk van de hedendaagse netwerksamenleving. In een grote stad is mobiliteit op een geconcentreerde manier aanwezig. In een stad is er dynamiek, beweging en verandering. Mensen veranderen vaker van baan en huis dan in andere samenlevingsvormen.
4. *Complexiteit*. Complexiteit bundelt de volgende termen: sociale organisaties, toenemende interdependentie (onderlinge samenhang) en complexere activiteiten en gecompliceerde samenlevingsvormen. Hoe groter de stad, hoe complexer haar samenleving.

Is dit een compleet beeld van de stad? Voor een groot deel wel, maar er zijn nog wat kenmerken die worden gemist in vergelijking met bijvoorbeeld dorpen, zoals: meer hoogbouw en gebouwen staan dicht op elkaar. Er is veel industrie in plaats van landbouw, meer luchtverontreiniging door verkeer en industrie en er zijn veel voorzieningen als scholen, winkels, banken en centra voor vermaak. Daarnaast is er ook een soort van georganiseerde chaos. Steden hebben te maken met parkeerproblemen, er is meer armoede, hogere cijfers van criminaliteit en meer verval van huizen en (delen van) wijken.

Van de Kamp geeft aan dat de algemene kenmerken van een stedelijke samenleving niet hoeven te gelden voor elk deelgebied, bijvoorbeeld het centrum, de nieuwbouwwijken of de arbeiderswijken. In de combinatie van bovengenoemde kenmerken is veel variatie mogelijk en niet elk kenmerk is (even sterk) aanwezig in een bepaald deelgebied. Zo is bijvoorbeeld de bevolkingsdichtheid van het centrum en de wijken eromheen veel dichters dan de buitenwijken. Den Haag is qua bevolkingssamenstelling enorm divers en herbergt de stad 144 verschillende nationaliteiten.⁴⁸

Van de Kamp heeft een belangrijk punt, wanneer hij spreekt over de deelgebieden. Die kennis moet je namelijk als kerk meenemen wanneer je nadenkt over hoe je de stad kunt dienen. Je bent namelijk afhankelijk van de context waarin je gevestigd bent. Elke context heeft te maken met zijn eigen specifieke kenmerken die anders benaderd moeten worden. Wanneer je als kerk aanwezig bent in de Haagse Schilderswijk waar 70% van de bewoners van allochtone afkomst is of in de Vogelwijk (één van de geliefdste wijken), dan hebben we te maken met (soms complexe) contextuele verschillen die we vanuit onze eigen 'bril' lezen en interpreteren en waar we op verschillende wijze mee om dienen te gaan. De stad is een complex geheel van allerlei 'eilandjes' die etnisch, economisch, religieus, en maatschappelijk van aard zijn.

2.2.3 Motieven voor kerkelijke missionaire presentie in de stad

Omdat de stad een complexe structuur heeft door al haar bovengenoemde kenmerken, is het voor kerken een grote uitdaging om juist in de stad aanwezig te zijn. De missionaire opdracht, het uitdragen van het evangelie, is één van de drie hoofdtaken van de kerk. Dit wordt verder uitgewerkt in de paragraaf dat hierna aan de orde komt. Er zijn meerdere motieven te benoemen om missionair present te zijn in de stad. Wanneer we missionair present willen zijn, gaat het erom dat Gods Woord, Zijn evangelie, doorgegeven wordt in de stad in woord en daad. De kerk kan en moet hierin een belangrijke rol spelen. In de literatuur zien we verschillende auteurs schrijven over motieven om in de stad als kerk of christen aanwezig te zijn. We willen hieronder enkele auteurs aanhalen.

Greenway⁴⁹ is missioloog die veel heeft geschreven over missionair werk in de stad. Hij geeft een kader voor een Bijbelse stadsmissiologie. Als eerste schrijft hij over de geestelijke oorlogsvoering die zich wereldwijd elke dag in elke stad afspeelt. Daarbij is Babylon representatief voor de stad van de mensheid, rebellie, hebzucht, geweld, afgoden en veroordeling. Jeruzalem staat voor de stad van God. Het symboliseert Gods vrede, eenheid, en gerechtigheid. In elke stad zijn volgens hem deze twee steden sterk vertegenwoordigd.⁵⁰

⁴⁸ <http://www.denhaag-2018.nl/page/denhaag-2018>

⁴⁹ Roger S. Greenway and Timothy M. Monsma, *Cities, Mission's new frontier* (Baker House Company, 1989) p.7-9

⁵⁰ Er zijn verschillende auteurs die over de tegenstelling Jeruzalem-Babylon schrijven. Ook de Redeemer Presbyterian Church van T. Keller gebruikt dit beeld.

Als tweede punt benoemt hij dat christenen in hun werk en leven in de stad, dingen beter begrijpen die voor veel mensen grotendeels een mysterie zijn omdat men een Bijbels kader mist. Christenen zijn realistisch over de essenties en de aard van de stad en de oorzaak van de eindeloze frustraties die optreden wanneer burgers het leven in de stad willen verbeteren. Christenen begrijpen de wortel van het probleem. Het is de morele kwaadaardigheid die diep begraven ligt in het hart van de stad. Omdat christenen dit begrijpen, mogen ze nooit de fout maken die de humanistische idealisten maken. Zij veronderstellen dat er op een andere manier, door een beter plan, meer leiders en meer toewijding en inspanning de kwalen van de stad genezen kunnen worden. Christenen mogen zich niet laten misleiden door te denken dat hun gezamenlijke inspanningen en door hun beste bedoelingen en methode de stad het Koninkrijk van God zal worden.

Bij het derde punt benoemt hij dat, ook wanneer we als christen tegenover de stad geen positieve houding kunnen hebben, we onze verantwoordelijkheid moeten nemen voor de zorg voor de stad. Daarbij haalt hij Jeremia 29:7 aan: 'Bid tot de Heer voor de stad waarheen ik jullie weggevoerd heb en zet je in voor haar bloei, want de bloei van de stad is ook jullie bloei.' De ontwikkeling van de menselijke cultuur en beschaving is afhankelijk van Gods genade. In steden vinden de felste gevechten in de menselijke geest en hart plaats. Om die reden moeten de steden centraal staan in de christelijke zending. Wanneer we hier inzicht in hebben, zouden we als christenen niet moeten wegvlugten van de stedelijke slagvelden, maar moeten we alle hoeken van het stedelijk leven bezetten door het licht, het zout en het zuurdesem van het evangelie te zijn. De kerk in de stad heeft de taak om haar leden in het systeem en in elk onderdeel van de stad te laten functioneren: in het onderwijs, in de politiek, op de markt, waar dan ook.

Als vierde en laatste punt benoemt Greenway dat christenen het nodig hebben om niet verrast of geschokt te zijn bij de dingen die in een stad gebeuren. Ze verwachten veel dingen die mooi en nuttig zijn omdat de genade van God werkzaam is in de stad, maar de geest van Kaïn is er ook, met zijn hebzucht, onderdrukking en goddeloze manieren. De lijn van Kaïn kan niet aan de christelijke aandacht ontsnappen. Christenen moeten begrijpen dat de zonde en het kwaad aan het werk is in de stad, in mensenlevens en in sociale structuren.

Harvie Conn⁵¹ was net als Greenway een bekend missioloog die veel heeft nagedacht over missionair werk in de stad. Hij geeft vier basisprincipes waarom je als kerk in een stad aanwezig moet zijn. Hij benoemt als eerste punt: *in Christus alleen is er redding*. Conn benoemt dit punt omdat in de geschiedenis veel missionair werkers in de stad alleen oog hadden voor fysieke en sociale noden in plaats van de geestelijke nood. Uiteindelijk is er redding en verandering wanneer mensen Christus persoonlijk leren kennen. Als tweede punt zegt hij dat *gelovigen in Christus lid van een gemeenschap moeten worden* om God te aanbidden, Zijn Woord te onderwijzen, te dopen, avondmaal te vieren, te bidden, te dienen, te getuigen en toe te rusten. In het verlengde hiervan zegt hij dat *de kerk Gods missionaire instrument is om het evangelie uit te dragen*. Zij moeten dat op zo'n manier doen dat ze de gemeenschappen om hen heen veranderen. Vitale kerken dagen de politiek, economie en culturen van mensen die zich aan andere 'goden' en 'meesters' verbinden uit. Als vierde en laatste punt benoemt hij dat *de zorg voor de omgeving een christelijke zorg is*. We moeten ons de stad aantrekken en er zorg voor dragen, niet alleen voor de mens, maar ook voor het milieu.

Naast Greenway en Conn, geeft Stefan Paas⁵² ook een aantal motieven waarom we de stad ons als christenen zouden moeten aantrekken. Stadszending is volgens Paas een oud gegeven. De eerste christenen richtten zich bijna allemaal op de steden. In het Nieuwe Testament lezen we dat Paulus zich altijd op de voornaamste steden in een gebied of land richtte waar hij naartoe ging. Ook de andere apostelen trokken van stad naar stad om het evangelie te verkondigen, van Jeruzalem tot Rome. Eén van de eerste christelijke gemeente was in de stad Antiochië. De stad heeft een centrale rol gespeeld in de verkondiging van Gods Woord. Paulus heeft hier het besluit genomen om naar Rome te gaan, omdat hij Rome beschouwde als het politieke en religieuze centrum van de wereld.

⁵¹ Harvie M. Conn, *Planting and growing urban churches, From dream to reality* (Grand Rapids: Baker Books, 1997) p.19-23

⁵² Stefan Paas, "10 redenen waarom christenen zich de stad moeten aantrekken," *Doorgeven*, februari 2001, p.30-31

Ook ligt in Antiochië de basis van de missionaire communicatie in Klein-Azië en Griekenland.⁵³ De omgeving waarin de eerste christelijke gemeenschappen vorm kregen, waren in een stedelijke context. De christelijke beweging verspreidt zich vooral in de steden. Dit zien we vooral terug bij Paulus, omdat hij thuis was in de Griekse overtuigende rede, de taal van het gymnasium, het stadion, de werkplaats en de politiek.⁵⁴

Een andere reden waarom we de stad ons zouden moeten aantrekken is dat meer dan de helft van de wereldbevolking in steden woont. Dat aantal neemt toe. Bijna in elk land is er een tendens zichtbaar van verstedelijking. Mensen trekken naar de stad of het platteland verstedelijkt. Deze tendens zorgt ervoor dat zending een nieuwe invulling krijgt. Deze tendens zullen we moeten begrijpen, willen we als kerk de stad dienen.

Paas geeft ook aan dat de stedelijke cultuur dominant is in grote delen van onze samenleving, vanwege de invloed van de moderne media en vanwege de concentratie van intellect en cultuur in de stad. De ontwikkelingen in steden zijn de 'voorboden' voor de rest van het land. Wat nu 'in' is in de stad, zien we een aantal jaren later in het oosten van het land. Via de media wordt de cultuur vanuit de stad verspreidt over de rest van het land. Hierover meer in het onderdeel wat hierna besproken zal worden.

Steden zijn daarnaast voorboden van een veranderende samenleving, hier worden de trends ingezet. De stad, met al haar centra voor politiek, kennis e.d. heeft grote invloed op de samenleving. Het is belangrijk om deze ontwikkelingen als kerk bij te houden, wil de kerk profetisch blijven en present zijn in de stad.

Steden zijn daarnaast overwegend multi-etnisch en bieden zo een uitstekende gelegenheid om Jezus' gebod 'vertel het aan alle naties' in praktijk te brengen. De stad bestaat meestal uit grote groepen mensen die uit allerlei landen en culturen afkomstig zijn. Daarnaast zijn veel immigranten tijdelijk in de grote steden, maar kunnen zij, als ze hier christen worden, de boodschap verspreiden in hun eigen land. Geen betere zendeling dan iemand uit de eigen cultuur. Dit zien we gebeuren bij het werk onder buitenlandse studenten en asielzoekers.

We zien dat de stad een plaats is waar veel gebeurt. De stad heeft een grote invloed op de samenleving van het hele land, door economische, politieke en andere kenmerken. De kerk staat midden in deze stad. Het is een grote uitdaging om in een stad waar zoveel in beweging is, te functioneren op missionair gebied. Wanneer we bovenstaande auteurs met elkaar vergelijken, zien we een aantal aspecten die elkaar overlappen. Met name de geestelijke dimensie springt er uit. We kunnen de stad zien als een sociologisch fenomeen, maar het is een plek waar veel gebeurt, op elk niveau in haar samenstelling. Deze samenstelling wordt beïnvloed door die geestelijke dimensie: door de zonde en het kwaad die aanwezig is in mensenlevens en in andere sociale structuren. De geestelijke dimensie kunnen wij als kerk positief beïnvloeden, door aanwezig te zijn in de stad en voor de stad te bidden en daar te getuigen. De auteurs pleiten dan ook om als christenen op elk niveau van de stad hun leven te leven. Daarmee bedoelen we dat christenen op elk vlak in de samenleving aanwezig moeten zijn: in het onderwijs, in de winkels, in de politiek en dat we als christenen midden in het systeem als een soort zuurdesem functioneren, door te getuigen en recht te doen aan de ander.

2.2.4 Wat is missionair kerk-zijn binnen stedelijke context?

Hoe kan je de stad bereiken met Gods liefde en Zijn evangelie? Hebben we bij missionair werk in de stad het beeld van een persoon met een gitaar in zijn hand, zingend over Jezus? Dit is een beeld dat lang heeft bestaan in christelijk Nederland. En misschien bestaat dit beeld nog steeds bij een grote groep.

Missionair werk in de stad betekent meer dan dat. Volgens Gort betekent stadszending ook dat we structureel werken aan de vrede - shalom - in de stad.⁵⁵ In Zacharia 8:4-5 lezen we dat er in

⁵³ Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.27

⁵⁴ Gerrit Noort, Stefan Paas, e.a., *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.36-37

⁵⁵ Gea Gort, *God in de stad, Missionair leven in een stedelijke omgeving* (Amsterdam: Ark Media, 2011) p.25

Jeruzalem een tijd komt dat op de pleinen oude mensen zitten en kleine kinderen in de straten spelen. Deze twee kwetsbare groepen schetsen een beeld van een stad waar vrede heerst en veiligheid. Dit geeft een beeld van het woord shalom wat naast vrede ook voorspoed betekent. Deze vrede mogen we als kerk ook in de stad Den Haag brengen, door middel van sociale betrokkenheid en mensen te dienen in woord en daad. We mogen als kerken missionair zijn en tegelijkertijd diaconaal, wat niet van elkaar los te koppelen is. 'De christelijke sociale betrokkenheid, samen met evangelisatie, zijn de essentiële onderdelen van de christelijke opdracht.'⁵⁶ De mens moet in zijn geheel serieus worden genomen, niet alleen de ziel (geestelijk), maar ook het lichaam en alle andere facetten van het leven (materieel). Dit holistische denken (integral mission) moet daarom binnen het werk van de kerk geïntegreerd worden. Om in woord en daad aanwezig te zijn in de stad, hebben we een kerk nodig die de noden van de stad ziet en er iets mee wil doen en die kerkleden stimuleert en toerust om de stad te dienen. Hierin moeten we als kerk wel nuchter zijn. Het ideaal is goed en mogen of moeten we nastreven, alleen de werkelijkheid ligt vaak anders. Daarbij komt ook nog dat de kerk niet altijd een positief imago heeft. Het imago van de kerk is bij veel mensen zelfs negatief met typering van kerkgangers als: 'oude mensen, serieuze mensen, mensen die zich beter voordoen dan dat ze zijn, mensen die denken dat ze beter zijn dan anderen'.⁵⁷

Missionair kerk-zijn

Kerken in Nederland denken steeds meer na over missionair kerk-zijn. Het lijkt een nieuwe trend te zijn in kerkelijk Nederland en de term is niet meer weg te denken uit het woordenboek van de kerk. Waar hebben we het over wanneer we praten over missionair kerk-zijn? 'De plaatselijke kerk is het kloppende hart van de kerk en de gemeenteleden zijn de ambassadeurs van het Woord. De gemeente is daarom missionair. Zij is er om het Woord over de grenzen van de kerk en christendom heen te vertalen en vorm te geven. Zij is daarin echter ook kwetsbaar. Woorden raken betekenisloos wanneer de verteller zelf hierdoor niet wezenlijk gegrepen is. Het Woord moet handen en voeten krijgen in het leven van de gemeente en haar leden.'⁵⁸ De leden zijn belangrijk. Het gaat om mensen die geraakt worden door Gods Woord en daar iets mee doen. Die de 'tools' hebben en ontwikkelen om aansluiting te vinden bij de mens in de stad.

In het boek *Missionair is mogelijk* wordt de missionaire opdracht de bestaansreden van de kerk genoemd: 'Als gemeente en als kerk kun je er niet omheen dat je een missionaire roeping hebt. Of het nu wel of niet 'in' is, het is de bestaansreden van de kerk. Zonder mensen die hun missionaire roeping serieus nemen, was de kerk niet ontstaan en zonder zulke mensen kan ze niet blijven bestaan'.⁵⁹ Is de missionaire opdracht de bestaansreden van de kerk? Ja, in die zin dat wanneer er in het verleden geen mensen waren geweest die het evangelie hadden verspreid, het christelijke geloof niet meer aanwezig zou zijn geweest. Maar de bestaansreden is God zelf, Hij is missionair. God, die Christus naar de aarde zond om het verzoeningswerk te volbrengen, zodat wij een persoonlijke relatie met God zouden kunnen aangaan. Dit is voor iedereen, individueel als gemeenschappelijk. De kerk heeft haar bestaan te danken aan God zelf, Hij is de stichter van de kerk.

Wanneer ben je dan als kerk missionair en wat is missionair? Achter het woord missionair zit een hele gedachtegang die in de theologische bezinning aangeduid wordt met de 'Missio Dei' visie. Kort gezegd: God is in heel Zijn wezen gericht op het heil van, betrokken op en werkzaam in de wereld. Daarom zond Hij altijd mensen uit als getuigen: Abraham, Mozes, de profeten, het volk Israël en uiteindelijk Jezus. Na Jezus komen de apostelen (betekent letterlijk: gezondenen). Tot op de dag van vandaag is er de gemeente, die leeft bij de leer van de apostelen en die de roeping van de apostelen voortzet: in woord en daad getuigen van Gods bewogenheid met de wereld.

⁵⁶ <http://eza.nl/media/upload/files/09%20Integral%20mission%20als%20discussiepunt%20ZN%202006%20sept.pdf>

⁵⁷ Paas, Stefan, *De werkers van het laatste uur* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2003) p.39

⁵⁸ Wim Dekker, *Marginaal en missionair, kleine theologie voor een krimpende kerk* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2011.) p.172-173. Dekker haalt hier pagina 6 aan uit het rapport: *Leren leven van de verwondering*, van de Protestantse Kerk in Nederland.

⁵⁹ Jurjen de Groot e.a., *Missionair is mogelijk, een praktische handleiding voor missionair gemeentezijn* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2007) p.10

Volgens Erwich⁶⁰ moeten we 'missionair' opvatten in de betekenis van: 'de gemeente die vanuit het haar geschonken heil in Christus door haar Heer zelf geroepen is mee te werken aan zijn machtsuitbreiding in de wereld'. 'Een gemeente is pas missionair als haar leden dat zijn'⁶¹ en 'als er oog is voor mensen die niet tot de gemeente behoren. Als in het achterhoofd niet-gelovige mensen of zoekende mensen een belangrijke rol spelen bij het invullen van de programma's, de besluitvorming, de houding in de dienst, etc..⁶² Uit deze uitspraken kunnen we concluderen dat het gaat om twee groepen mensen: (1) de kerkleden: zij willen vol overgave het evangelie uitdragen en (2) de doelgroep: hen willen we bereiken met Gods liefde en door ons aan te sluiten bij hun belevingswereld.

Maar is de kern van kerk-zijn per definitie niet missionair en zouden we deze term dus daarom niet hoeven te gebruiken? De kerk is per definitie doortrokken door het missionaire motief, het is dus eigenlijk een pleonasme. Het is een pleonasme omdat de missionaire opdracht, het naar buiten toe treden, één van de drie functies⁶³ van de kerk is. Of dit nu in de stad is of op het platteland. Deze drie functies behoren in een goed evenwicht te staan en de één verdiend niet meer aandacht dan de ander. De eerste functie is *Kèrugma*. Daarbij gaat het om de verkondiging en het verheerlijken van en de omgang met God. Het doorgeven van de universele boodschap dat ook weer invloed heeft op de functies gemeenschap en dienst (relatie met boven). De tweede functie is *Koonoia*. De gemeenschap met elkaar. Dit is het effect van het met-elkaar-optrekken als gemeente van Christus en wordt mede bepaald door de verkondiging en gaat samen met dienst (relatie met binnen). Als laatste wordt de *Diakonia* genoemd. Dit houdt de dienst aan de samenleving in. In woord en daad beschikbaar zijn voor God en de mens in de samenleving. Dit wordt ook weer bepaald door de verkondiging en gemeenschap (relatie met buiten).

Maar de praktijk leert ons dat de kerk niet altijd missionair is en je wordt het ook niet van de één op de andere dag. Het is een proces dat je door moet gaan om als kerk missionair te worden. Dat een kerk niet altijd missionair is komt mede doordat er tussen kerkelijke godsdienstigheid en de moderne samenleving een kloof zit.⁶⁴ De maatschappij verandert voortdurend en de godsdienstige opvattingen en waarden worden niet langer gedragen door de sociale werkelijkheid waarin mensen leven. Daarnaast zijn leden nauwelijks toegerust om in gesprek te gaan met anders- of niet gelovigen (dit is per kerk verschillend). Ook is het diaconaat in gemeenten voor een groot deel alleen gericht op de eigen leden en worden leden niet toegerust om diaconaal en missionair aanwezig te zijn in de stad. Vaak hangt er ook een cultuur om de kerk en haar leden heen. Deze cultuur bestaat uit allerlei tradities. Deze tradities hoeven niet verkeerd te zijn, maar sommige tradities kunnen wel belemmerend zijn voor de beweging van de kerk in de samenleving. Kerken lijken soms gebonden te zijn aan de institutionele regels (dit mag niet en dat mag niet) en aan vaste patronen. De kerken staan volgens Dekker⁶⁵ dus voor een dilemma: of ze verliezen hun godsdienstige identiteit of ze worden irrelevant voor het leven en samenleven van de mensen. Wat kunnen we hieraan doen? Dekker noemt een aantal opties. We kunnen de traditie handhaven tegenover de moderne samenleving (deductie), we kunnen de traditie herinterpreteren in termen van de moderne seculiere samenleving (reductie), we kunnen de mogelijkheid bieden van geloofservaring in de moderne samenleving (inductie) en we kunnen de mogelijkheid bieden dat mensen of groeperingen wel recht doen aan de menselijke ervaringen en aan hun levensgevoel en toch 'uitkomen' bij orthodoxe godsdienstige opvattingen. Het is voor een kerk een uitdaging om een weg te vinden in het zoeken naar een harmonie tussen enerzijds de bestaande godsdienstigheid en anderzijds het modernere wordende leven en bewustzijn.

⁶⁰ René Erwich, *Veelkleurig verlangen, Wegen van missionair gemeente-zijn* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) pag. 19

⁶¹ Jurjen de Groot e.a., *Missionair is mogelijk, een praktische handleiding voor missionair gemeentezijn* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2007) p.19

⁶² Jurjen de Groot e.a., *Missionair is mogelijk, een praktische handleiding voor missionair gemeentezijn* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2007) p.20

⁶³ Peter van de Kamp, *Hart voor de stad, een praktisch-theologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving* (Kampen: Kok, 2003) p.169. Ook Jan Hendriks spreekt over deze drie functies van de kerk in: Jan Hendriks, *Verlangen en vertrouwen, het hart van gemeenteopbouw* (Kampen: Kok, 2008)

⁶⁴ Dr. G. Dekker, en Dr. H.C. Stoffels, *Godsdienst en samenleving* (Kampen: Kok, 2001) p.173

⁶⁵ Dr. G. Dekker, en Dr. H.C. Stoffels, *Godsdienst en samenleving* (Kampen: Kok, 2001) p.175

Aansluiten bij de samenleving

De aansluiting bij de samenleving moet verder verdiept worden. Wanneer je als kerk aanwezig bent in de stad, heb je te maken met een context. De context is een belangrijk aspect, omdat je er voortdurend mee in aanraking komt: de buurt/wijk waar je gevestigd bent, klassenverschillen, multiculturele gebieden, arm, rijk, enz.. De context is onderhevig aan een cultuur. Een cultuur is een geheel van aangeleerde gewoonten, instellingen, symbolen, voorstellingen, waarden en normen van een groep.⁶⁶ Hoe moeten wij omgaan als missionaire kerk met de aspecten waarmee we in aanraking komen? Veroordelen we de (sub-)cultuur waar wij als kerk gevestigd zijn? Of gebruiken we de cultuur om aansluiting te vinden bij de doelgroep? De cultuur en de samenleving veranderen voortdurend. Wij mogen daarop inspelen om aansluiting te vinden bij de mens. Daarbij moeten we proberen niet onze identiteit te verliezen. Deze identiteit heeft volgens Hoek⁶⁷ te maken met de eigenschappen van een kerk. Met de eigenschappen bedoelt hij:

1. De eenheid: de kerk is één in Christus over elke taal-, cultuur- en kerkgrens heen.
2. De heiligheid: dit houdt in dat de kerk zich afscheidt van zonden en toegewijd is aan God.
3. De apostoliciteit: de kerk doet zoals de apostelen het wilden: het bewaren van de zuivere leer.
4. De katholiciteit: de kerk is geheel omvattend, wereldwijd verspreid en niet gebonden aan een bepaalde plaats, cultuur of tijd.

De identiteit met bovenstaande eigenschappen blijkt in de praktijk, vooral bij gemeentestichting, niet onaantastbaar. Als gemeentestichter kom je in aanraking met allerlei aspecten uit de hedendaagse cultuur die in strijd zijn met bovenstaande eigenschappen. Het is maar de vraag of deze eigenschappen nog gelden voor vandaag de dag en of deze eigenschappen niet herzien moeten worden in de huidige context.

We leven in Nederland in een postmoderne en postchristelijke tijd. Het is een tijd van *ontkerkelijking* (het proces waardoor de band met een kerk losser wordt, dus een ontwikkeling in de richting van onkerkelijkheid), *individualisering* (het proces waarbij mensen losraken en zich losmaken van de traditionele verbanden en in toenemende mate zelf willen bepalen hoe zij hun leven vormgeven) en *secularisatie* (het verminderen van de betrokkenheid op een als transcendent ervaren werkelijkheid, dit door vermindering van de godsdienstigheid, aanpassing van de godsdienst en beperking van de reikwijdte van de godsdienst). Deze terminologie kan ontmoedigend werken wanneer je in de stad missionair wilt zijn. Aan de andere kant mag religie weer. Het is 'in'. Mensen staan open voor nieuwe religiositeit. Er is meer sprake van religieuze en levensbeschouwelijke pluraliteit.⁶⁸ Door deze pluraliteit in onze samenleving lijken grenzen van culturen, religies en levensstijlen zich steeds meer te versmelten met elkaar, als een soort gistingsproces. Het krijgt steeds meer samenhang. Daarbij zegt men dat geloven prima is, zolang je je eigen geloof maar niet opdringt bij de ander, want iedereen heeft zijn eigen waarheid. Nederland is een plurale samenleving geworden doordat andere bevolkingsgroepen zich hebben gevestigd in Nederland met hun eigen religieuze overtuigingen. De islam, hindoeïsme en boeddhisme hebben steeds meer vaste voet aan de grond gekregen in Nederland. Daarnaast zijn ook bewegingen als New Age niet meer weg te denken uit de Nederlandse samenleving. Vooral de kerken in de stad hebben te maken met deze pluraliteit en hebben de vragen hoe daarmee om te gaan. De stad, vooral de drie grootste steden, herbergt veel nationaliteiten⁶⁹ en daarbij horend veel verschillende centra voor het uiten van religie. Deze pluraliteit zal ook gevolgen hebben voor de christelijke traditie.

Mogen we als christenen nog wel 'claimen' dat Christus de enige weg is tot het heil? Zijn andere religies ook niet een weg tot het heil? Moeten we de uniciteit van Christus dan als een mythe beschouwen? Zo ja, dan zouden we het christelijke geloof moeten veranderen en zouden we de klassieke christologie moeten aanpassen. Jezus zegt dat Hij de enige Weg is die tot het heil leidt.

⁶⁶ Peter Kloos, *Culturele Antropologie, een inleiding* (Assen: Van Gorcum, 1991) p.15

⁶⁷ Dr. Jan Hoek, *Geroepen in een nieuwe eeuw, Geheim en missie van de gemeente* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) p.26-29

⁶⁸ Dr. G. Dekker, en Dr. H.C. Stoffels, *Godsdienst en samenleving* (Kampen: Kok, 2001) p.61

⁶⁹ Rotterdam 173, Amsterdam 177 en Den Haag 144

Christus heeft met Zijn dood en opstanding ervoor gezorgd dat Hij het alleenrecht heeft op de wereld. Zijn heerschappij is in deze wereld gevestigd en Hij claimt het hele leven op deze wereld voor zich, want Hij heeft er recht op. Bij het verschijnsel 'pluralisme' moeten we andersdenkenden wel welkom heten in de kerk, maar niet hun positie overnemen. Wanneer we dat gaan doen als kerk, verliezen we waar we in geloven en raken we de diepste betekenis van de Bijbel en de identiteit van de kerk kwijt.

Dekker⁷⁰ geeft aan dat de pluraliteit in Nederland het christendom niet onberoerd heeft gelaten. Allerlei stromingen en kerkelijke ontwikkelingen die tot stand zijn gekomen waren soms een uiting van onvrede en protest tegen de veranderende godsdienstigheid in Nederland. De evangelische beweging begon in Nederland in de jaren zeventig gestalte te krijgen als tegenreactie op de seculariserende en liberaliserende tendensen in kerk en samenleving. Een aparte tak in de evangelische beweging is de pinksterbeweging waarbij veel migrantenchristenen zijn aangesloten. Ook de orthodox-reformatorische beweging pleitte voor het terugkeren naar de reformatorische orthodoxie binnen de kerken op basis van de Formulieren van Enigheid. Dekker concludeert in zijn boek dat de christelijke godsdienstigheid zal dalen en dat kerken ingrijpende veranderingen zullen (moeten) ondergaan om het 'aantrekkelijk' te houden, en dat terwijl de rol van godsdienst in de samenleving nog zeker niet voorbij is.

Paas geeft in zijn boek *De werkers van het laatste uur*⁷¹ aan dat in de jaren zestig 80% van de Nederlandse bevolking lid was van een christelijke kerk, maar dat door de secularisatie en door andere redenen de kerk minder populair is geworden. Sinds die jaren is de afstand tussen kerk en de gemiddelde Nederlander alleen maar groter geworden. Dat heeft volgens Paas⁷² te maken met de ontzuiling en met de verandering in levensopvattingen. Veel mensen hebben geen band meer met de kerk en in het verlengde daarvan groeit er een nieuwe generatie op die 'heidens' is. Deze nieuwe generatie die onderhevig is aan secularisatieprocessen, is voor het grootste deel aanwezig in de stad, omdat het platteland vaak nog conservatief en godsdienstig lijkt te zijn. Ook de pluriformiteit is, door de aanwezigheid van verschillende culturen en religies, in de stad meer aanwezig dan op het platteland. Daarbij moeten we de aanwezigheid van de ongeveer 800.000 migrantenchristenen, die zich vrijwel allemaal in de steden bevinden, niet vergeten.⁷³ Paas geeft aan dat het aantal christenen in de grote steden in de afgelopen jaren niet is gedaald door deze migrantenchristenen. Dat is een ontwikkeling die we niet mogen negeren. Het is goed om als kerken in steden de handen ineen te slaan om met elkaar na te denken hoe we missionair actief kunnen zijn in de stad, ook in samenwerking met migrantenkerken. Dat is ook een gedachte die leeft bij DHibvJC. Daarbij hoeven we als kerk niet organisatorisch één te worden. We mogen onze eigen identiteit bewaren: eenheid in verscheidenheid.

In kerken hebben we tegenwoordig twee generaties volwassenen zitten. De jongste generatie kent Nederland niet anders dan een multiculturele samenleving en zij waarderen de verschillen tussen mensen. Dit in tegenstelling tot de oudere generatie die meer gericht is op uniformiteit. Als missionaire kerk geven deze trends in de samenleving allemaal vragen hoe ermee om te gaan. Het kan zeker moeilijk zijn om aansluiting te vinden bij de huidige samenleving, maar het geeft ook nieuwe mogelijkheden en uitdagingen om te bezinnen op de postmoderne mens en hoe deze bij de kerk te betrekken.

2.2.5 Conclusies

De stad en de kerk verhouden zich tot elkaar in de zin dat de stad de context is waar de kerk zich in bevindt. Deze context roept op tot bezinning en actie. De stad is een belangrijk zendingsveld en heeft de redding van Christus nodig. De stad is de plek waar mensen wonen, werken en leven. De stad is

⁷⁰ Dr. G. Dekker, en Dr. H.C. Stoffels, *Godsdienst en samenleving* (Kampen: Kok, 2001) p.199 e.v.

⁷¹ Stefan Paas, *De werkers van het laatste uur* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2003) p.34

⁷² Stefan Paas, *De werkers van het laatste uur* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2003) p.44

⁷³ Stefan Paas, *De werkers van het laatste uur* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2003) p.32 e.v.

een plek waar gebrokenheid is, waar geestelijke nood is en waar de zonde een duidelijke plek inneemt in de structuren. De stad is een complex fenomeen en kenmerkt zich door haar massaliteit, heterogeniteit, mobiliteit en complexiteit. De stad is pluriform en altijd in beweging.

Christenen zijn in de stad nodig omdat juist daar de felste geestelijke gevechten plaatsvinden in de harten en geesten van mensen. Wanneer we spreken over de stad, kunnen we niet om deze geestelijke dimensie heen. De stad gaat gebukt onder een vloek van ongerechtigheid. Daarom mogen we als een soort zuurdesem functioneren in de structuren van de stad. Ook omdat de meeste mensen wereldwijd in de stad wonen, en dat worden er steeds meer. Het is al een oud gegeven dat christenen aanwezig zijn in de stad. Paulus en de andere apostelen richtten zich altijd op de voornaamste steden in een gebied. Daarom mogen wij als christenen ons blijven richten en bezinnen op het wonen en leven in de stad.

Missionair kerk-zijn in de stad is in vergelijking tot een dorp hierin verschillend, dat de stad een bijzondere aandacht vraagt, want een stad is pluraal en complex in zijn samenstelling, op allerlei vlakken als multi-ethniciteit, klassenverschillen, massaliteit, grote contextuele verschillen, verschillende deelgebieden, e.d.. Het is voor een kerk een uitdaging om een weg te vinden in het zoeken naar een harmonie tussen enerzijds de bestaande godsdienstigheid en anderzijds het modernere wordende leven en bewustzijn.

Aan de andere kant is een kerk gevestigd op een locatie en daar behoort de kerk aanwezig te zijn, of dat nu midden in Den Haag is of in Putten. Ook de 'hoofdtaken' zijn niet anders wanneer we kijken naar kerk-zijn in de stad of dorp. Het is misschien ook het beeld wat we als mensen hebben wanneer we een vergelijking maken tussen een dorp en een stad: de stad is groot en zondig en het dorp is klein en gelovig. De kerk is daar waar mensen leven en dus is zij aanwezig en nodig in de stad. De Bijbel roept op om de (zondige) mens op te zoeken in zijn bestaan en de christenen en kerken mogen dit zendingsbevel als hun missie toe eigenen.

Missionair kerk-zijn in de stad houdt in dat je als kerk daar, op de plek waar je gevestigd bent, aanwezig bent in woord en daad en daarmee getuigt van de liefde van Jezus Christus. Het gaat erom dat we als kerk in dat getuigenis opkomen voor de gerechtigheid en vrede in de stad.

Bij het getuigenis is het belangrijk te onderzoeken wat er in de stad en bij haar bevolking leeft om aan de hand van die gegevens aansluiting te vinden bij de inwoners en hun context. Het is daarbij belangrijk om je bewust te zijn van de tijd waarin we leven op (godsdienst-)sociologisch gebied en op het gebied van allerlei andere trends in de samenleving. Ondanks de aansluiting bij de context is het belangrijk je te onderscheiden van wat gangbaar is in de cultuur. Daarbij is het belangrijk om de identiteit van de kerk voor ogen te blijven houden. De identiteit waar de relatie met God, de relatie met de gemeenteleden onderling en de relatie met de stad centraal staat en in een goede balans is. De identiteit moet wel te reflecteren en te analyseren zijn, zodat je dat kan gebruiken om de stad en haar bevolking te bereiken.

Als kerk is het belangrijk om de leden toe te rusten op missionair vlak om bijvoorbeeld om te kunnen gaan met pluraliteit en andere tendensen in de samenleving. Ook de toerusting van het missionair leven in de stad is een belangrijk onderdeel, omdat christenen in elke onderdeel van de stad zouden moeten (kunnen) functioneren.

Het is het goed om open te staan voor samenbindende krachten van kerken in de stad om samen kennis, mensen en middelen te bundelen en na te denken over hoe de stad te bereiken met het evangelie. En tot slot hoe je als kerk het geestelijke hemelse Jeruzalem kan proclameren in de strijd tegen het geestelijke Babylon.

Hoofdstuk 3 Kwantitatief onderzoek

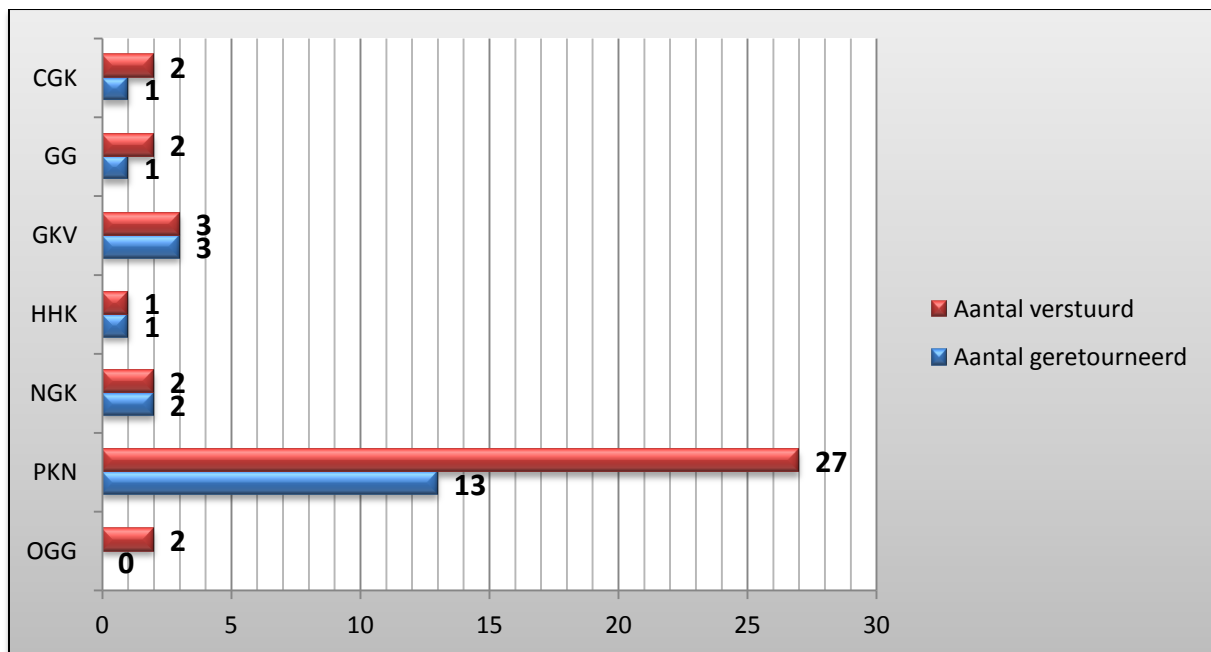
3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat de uitwerking van het kwantitatief onderzoek, dat gehouden is door middel van een enquête die wij onder 39 protestantse kerkelijke gemeenten hebben verzonden. In paragraaf 3.1 tot en met 3.5 verwerken we de gegeven antwoorden vanuit de enquête. De vragen zijn geclusterd om antwoord te geven op de deelvragen 3 tot en met 7 die opgesteld zijn in hoofdstuk 1. In paragraaf 3.6 analyseren we de gegevens en verbinden we conclusies aan de verwerking en de analyse. In bijlage 3 staat de opstelling van de enquête en in bijlage 4 een toelichtende brief op de enquête die was meegezonden.

Na contact te hebben gehad met de desbetreffende scriba, predikant of andere kerkelijke betrokkene, hebben wij van 28 kerkelijke gemeenten een reactie ontvangen. Dit houdt in dat 72% van de geënquêteerden heeft gereageerd. Van de 28 kerkelijke gemeenten hebben 21 kerkelijke gemeenten de enquête ingevuld geretourneerd en hebben 7 kerkelijke gemeenten aangegeven de enquête niet in te vullen, met verschillende redenen:

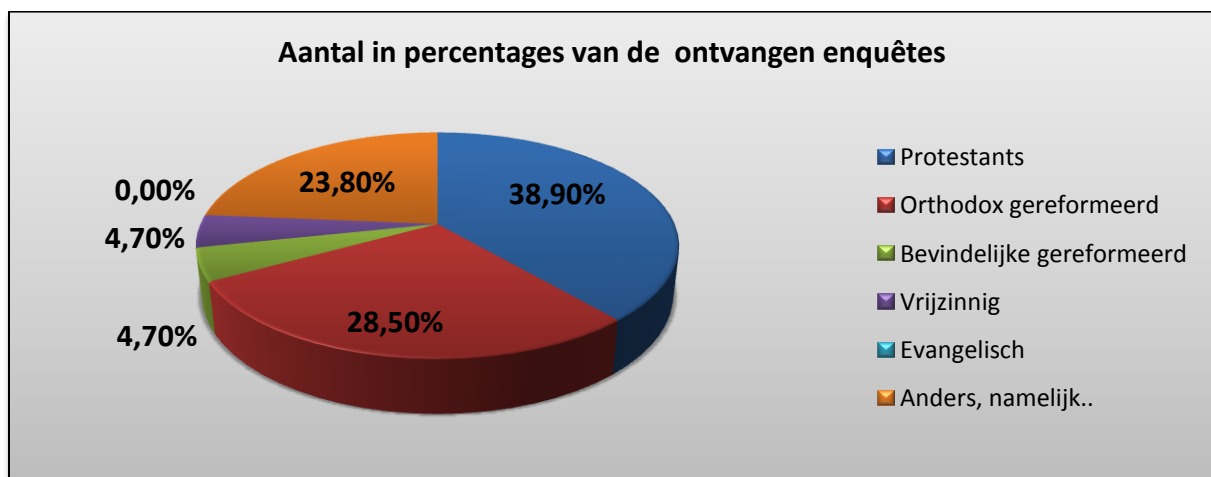
- Het niet achter de visie staan van DHbvJC.
- Een te grote enquête waar te veel mensen aan moeten meewerken.
- Een te drukke agenda om de enquête in te vullen.
- Niet te weten wat er moet worden ingevuld in verband met reorganisatie binnen de PKN in Den Haag.
- Het niet op een korte termijn hebben van een kerkenraadsvergadering.

Hieronder treft u het aantal kerken per kerkverband aan (vraag 2 enquête) waar de enquête naartoe is verzonden. Daarnaast staat ook vermeldt van hoeveel kerkelijke gemeenten wij de enquête hebben ontvangen.

Figuur 1: overzicht aantal geënquêteerden

De geënquêteerden typeren hun kerkelijke gemeente als volgt (vraag 3 enquête):

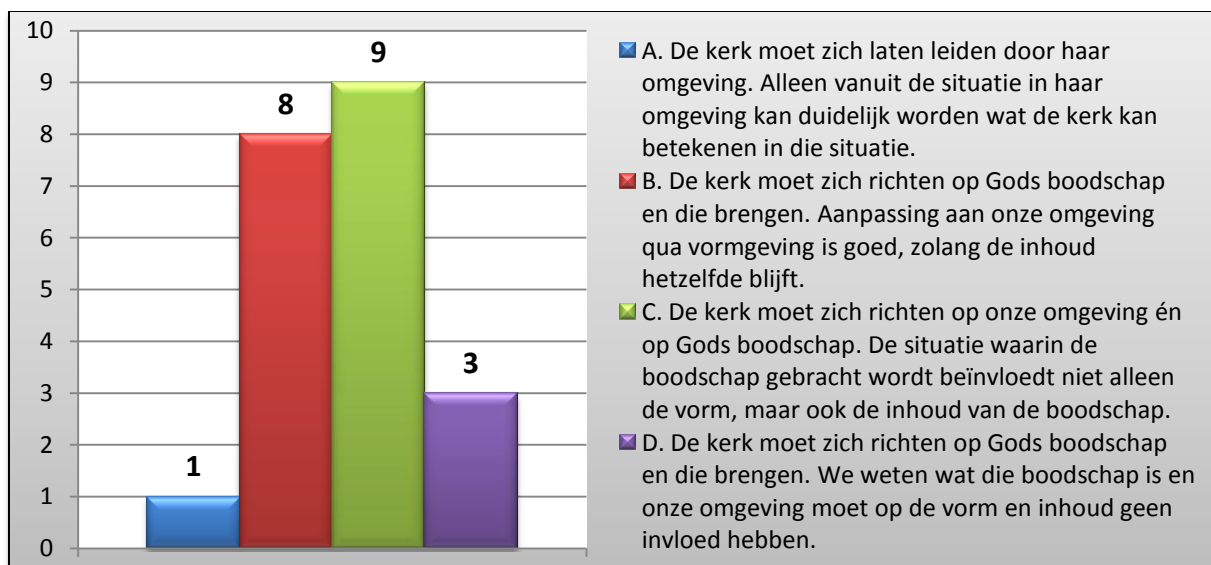
Figuur 2: Typeringen geënquêteerden op eigen kerkelijke gemeente in percentages

De vijf kerkelijke gemeenten die 'Anders, namelijk..' hebben ingevuld, komen met de volgende typeringen:

- Combinatie van orthodox en bevindelijk gereformeerd (HHK: Thaborkerk)
- Buurtkerk (NGK: Havenkerk)
- Protestants met oecumenisch-katholieke traditie (PKN: Kruispuntgemeente)
- Gereformeerd met evangelisch randje (PKN: Noorderkerk)
- Orthodox, evangelisch en gereformeerd (PKN: Pax Christikerk)

3.2 Wat verstaan protestantse gemeenten in Den Haag onder missionair kerk-zijn?

Om er achter te komen wat protestantse gemeenten in Den Haag verstaan onder missionair kerk-zijn, kon men kiezen welke statement het beste aansluit bij de visie van de desbetreffende kerk als het gaat om de boodschap van het evangelie en de omgeving waar men als kerk gevestigd is (vraag 8 enquête). Daarbij worden de volgende antwoorden gegeven:

Figuur 3: Statement in aantallen van geënquêteerden op relatie boodschap en omgeving

Antwoord A wordt gegeven door:

1 PKN (Valkenboschkerk)

Antwoord B wordt gegeven door:

- 1 CGK (Jeruzalemkerk)
- 3 GKV (Voorburg) (Den Haag Centrum/Scheveningen) (Den Haag-zuid/Rijswijk)
- 4 PKN (Bethelkerk Scheveningen) (Bethelehemkerk) (Pax Christikerk) (Shalomkerk)

Antwoord C wordt gegeven door:

- 2 NGK (Havenkerk) (Nebokerk)
- 7 PKN (BOEI 90) (Christus Triumfatorkerk) (De Toevlucht) (Kloosterkerk) (Lukaskerk) (Marcuskerk) (Noorderkerk)

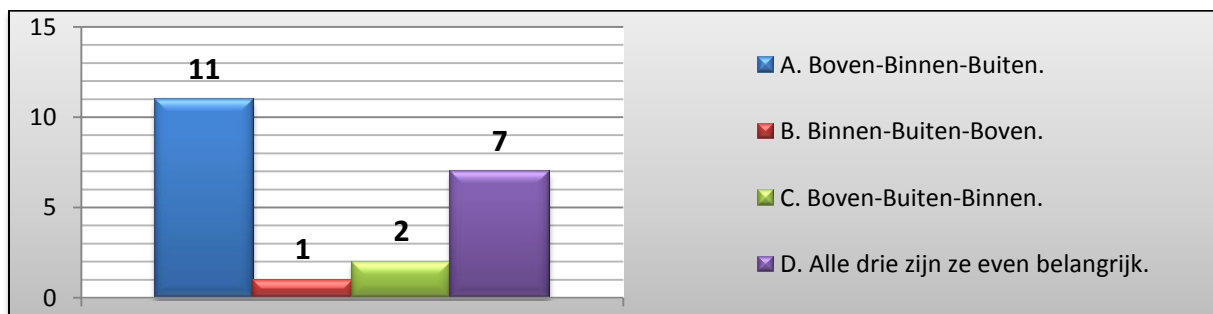
Antwoord D wordt gegeven door:

- 1 GG (Gereformeerde Gemeente 's-Gravenhage)
- 1 HHK (Thaborkerk)
- 1 PKN (Kruispuntgemeente)

Een kerk heeft drie functies. De drie functies kunnen we verwoorden met 'Boven', 'Buiten' en 'Binnen', wat het volgende inhoudt:

1. Boven: het verheerlijken van en de omgang met God, ook wel *mystiek* genoemd.
2. Buiten: het Koninkrijk van God zichtbaar en tastbaar maken, ook wel *diakonia* genoemd.
3. Binnen: gemeenschappelijk met elkaar, het omgaan binnen de gemeente, ook wel *koinoonia* genoemd.

Wij hebben de keuze voorgelegd welke volgorde de kerken het belangrijkste vinden. Daarbij geeft men het volgende aan (vraag 9 enquête):

Figuur 4: Visie in aantallen van geënquêteerden op de relatie 'Boven-Binnen-Buiten'

Bij deze antwoorden werd het oorspronkelijke antwoord C: 'Buiten-Boven-Binnen' niet gekozen. Daarentegen hebben twee kerken een eigen optie benoemt: 'Boven-Buiten-Binnen'. Daarom is dit antwoord in figuur 4 geplaatst.

Antwoord A wordt gegeven door:

- 1 CGK (Jeruzalemkerk)
- 1 GG (Gereformeerde Gemeente 's-Gravenhage)
- 3 GKV (Voorburg) (Den Haag Centrum/Scheveningen) (Den Haag-zuid/Rijswijk)
- 1 HHK (Thaborkerk)
- 1 NGK (Nebokerk)
- 4 PKN (Bethelkerk Scheveningen) (Bethelehemkerk) (Kruispuntgemeente) (Shalomkerk)

Antwoord B wordt gegeven door:

- 1 PKN (Christus Triumfatorkerk)

Antwoord C wordt gegeven door:

- 1 NGK (Havenkerk)
- 1 PKN (Pax Christikerk)

Antwoord D wordt gegeven door:

7 PKN (BOEI 90) (De Toevlucht) (Kloosterkerk) (Lukaskerk) (Marcuskerk) (Noorderkerk) (Valkenboschkerk)

Vanuit de literatuur is een kerk missionair wanneer zij zich als kerk inzet voor haar omgeving waar ze is gevestigd. Welke visie hebben de ondervraagden op de stad Den Haag (vraag 11 enquête)?

Figuur 5: Visie in aantallen van geënquêteerden op de stad Den Haag

Antwoord A wordt gegeven door: Geen

Antwoord B wordt gegeven door:

1 GG (Gereformeerde Gemeente 's-Gravenhage)
2 PKN (Bethelkerk Scheveningen) (De Toevlucht)
1 HHK (Thaborkerk)

Antwoord C wordt gegeven door:

1 CGK (Jeruzalemkerk)
2 GKV (Voorburg) (Den Haag-zuid/Rijswijk)
1 NGK (Nebokerk)

Antwoord D wordt gegeven door:

1 GKV (Den Haag Centrum/Scheveningen)
1 NGK (Havenkerk)
11 PKN (Bethelehemkerk) (BOEI 90) (Christus Triumfatorkerk) (Kloosterkerk) (Kruispuntgemeente) (Lukaskerk) (Marcuskerk) (Noorderkerk) (Pax Christikerk) (Shalomkerk) (Valkenboschkerk)

Zeventien kerken zeggen dat de stad Den Haag een bijzondere plaats heeft in het beleid van hun gemeente (vraag 12 enquête). Bij deze vraag kon men het antwoord motiveren, met 'Ja, omdat' en 'Nee, omdat'. De volgende antwoorden zijn genoemd:

'Ja, omdat':

PKN

- Kloosterkerk: we kerk zijn voor de gehele stad en omgeving/betrokken bij studentenpastoraat.
- Christus Triumfatorkerk: er zijn vanuit onze gemeente verschillende initiatieven voor de wijk.
- Pax Christikerk: Den Haag is de stad van Vrede & Recht (International City of Peace & Justice). De 'ware' vrede is echter die van Jezus Christus. Als discipelen van Jezus brengen / stimuleren wij gerechtigheid. Dat brengt de pure vrede, zie Jesaja 32:17: "Dan zal de gerechtigheid vrede stichten, ze brengt rust en vertrouwen voor altijd." Den Haag is een bijzondere stad, dit samen met Amsterdam en Rotterdam uniek in Nederland (sterk internationaal georiënteerd, multicultureel, belangrijke economische centra, dagelijks nationaal

nieuws, et cetera). Daardoor vergt dit een extra opgave/uitdaging: de geestelijke strijd is heviger dan elders.

- De Toevlucht: de wijk Ypenburg is voor ons vooral van belang. De verbondenheid met Den Haag is nihil.
- Marcuskerk: Den Haag is de context waarin we kerk zijn.
- Noorderkerk: we richten ons op onze stadswijk Duinoord, maar voelen ons verbonden met de andere kerken en wijken in deze stad.
- Lukaskerk: we zijn een sterk diaconale gemeente met inzet voor de buurt.
- Valkenboskerk: ja
- Bethlehemkerk: ja, namelijk: niet direct omdat we kerk zijn in Den Haag, maar wel omdat we kerk zijn in een stad. In ons beleid zoeken we steeds naar mogelijkheden om er voor iedereen te zijn. Iedereen is welkom en we doen ons best om elke persoon die in aanraking komt met onze gemeente zo goed mogelijk op te vangen in de gemeente en te begeleiden. Daarbij krijgen we op het terrein van het missionaire nogal eens te maken met situaties waarbij 'gangbare regels' (misschien tradities) losgelaten moeten (mogen) worden. Dat is steeds een zoektocht. In ons beleid proberen we daarom te voorkomen dat allerlei zaken dichtgetimmerd worden.
- Shalomkerk: we willen kerk voor de buurt van Den Haag zijn waarin we gevestigd zijn.

Gereformeerde Gemeente 's-Gravenhage: we doen allerlei evangelisatieactiviteiten in de stad.

GKV

- Den Haag Centrum/Scheveningen: stadsgenoten bereiken met het evangelie! Een van de drie missies van onze gemeente.
- Den Haag zuid/Rijswijk: we streven ernaar onze kerk en het evangelie meer bekendheid te geven in de omgeving van het kerkgebouw. We hebben een voedselbank, doen alphacursussen en Bijbelstudies voor buitenstaanders. We hebben geen helder zicht op wat een goede aanpak is en kunnen daarbij ondersteuning goed gebruiken.
- Voorburg: ons kerkgebouw staat in Voorburg, maar we werken samen bijv. met de twee andere GKV gemeenten in Den Haag. We leveren mankracht voor de Open Hof (diaconaal werk) en de Alphacursus in het centrum van Den Haag. Dus we zijn ons zeker bewust van onze Haagse context.

CGK/NGK

- NGK Nebokerk: we willen missionair initiatief beginnen.
- CGK Jeruzalemkkerk: we zijn bezig in een intensief proces waarin Christelijk Gereformeerde Kerken en Nederlands Gereformeerde Kerken herschikt worden, én waarbij een missionair project gestart wordt in Den Haag. In het beleid staat uitdrukkelijk ook vermeld dat de kerken niet alleen in het missionair project actief zullen zijn maar ook op de locatie/in de wijk waar we gevestigd zijn en een roeping hebben. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de missionaire activiteiten in de wijk tot nu toe niet sterk ontwikkeld zijn en slechts door enkelen uit de gemeente gesteund en gedragen wordt.
- NGK Havenkerk: alles, wij zijn als missionaire gemeente gesticht voor en gericht op de buurt waar wij zijn (Schilderswijk).

'Nee, omdat':

PKN

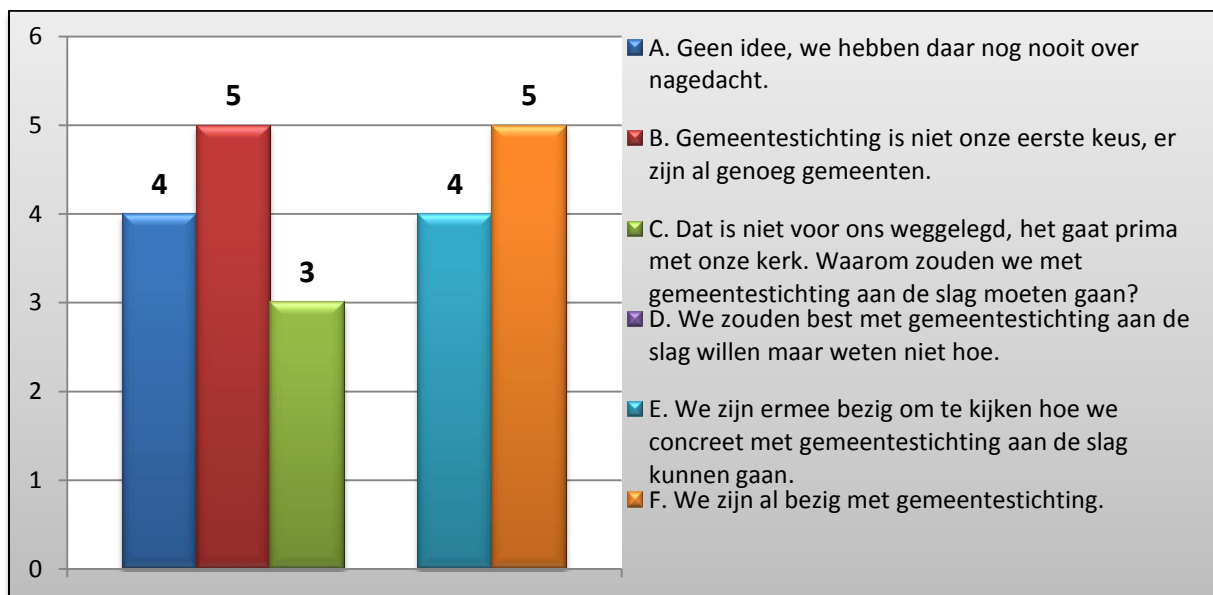
- Kruispuntgemeente: nee, niet anders dan een andere plaats.
- Bethelkerk Scheveningen: de Scheveningse situatie toch anders is.
- BOEI 90: we ons alleen maar richten op de wijk waarin we leven. Wateringse Veld leeft meer voor BOEI 90 dan de stad Den Haag.

HHK

- Thaborkerk: weet ik niet.

3.3 Hoe denken protestantse gemeenten in Den Haag over gemeentestichting en staan zij hiervoor open?

Gemeentestichting is één van de speerpunten waar DHibvJC zich op richt. Zij wil kerken stimuleren zich te bezinnen op het thema gemeentestichting. Bij de vraag hoe kerken over gemeentestichting nadenken (vraag 10 enquête), heeft alleen de HHK geen antwoord ingevuld. De Kruispuntgemeente heeft bij deze vraag een opmerking geplaatst. Deze kerk geeft antwoord F waarbij ze vermeldt dat ze altijd aan gemeentestichting doet. De kerk schrijft: 'gewoon door het vieren van woord en sacrament, door diaconaat en toerusting.' Verder worden de volgende antwoorden gegeven:

Figuur 6: Visie in aantallen van geënquêteerden op gemeentestichting

Antwoord A wordt gegeven door:

- 1 GG (Gereformeerde Gemeente 's-Gravenhage)
- 1 GKV (Den Haag Centrum/Scheveningen)
- 2 PKN (Bethelkerk Scheveningen) (Christus Triumfatorkerk)

Antwoord B wordt gegeven door:

- 1 GKV (Den Haag-zuid/Rijswijk)
- 3 PKN (Lukaskerk) (Noorderkerk) (Shalomkerk)
- 1 HHK (Thaborkerk)

Antwoord C wordt gegeven door:

- 3 PKN (Bethlehemkerk) (De Toevlucht) (Valkenboschkerk)

Antwoord D wordt gegeven door: Geen

Antwoord E wordt gegeven door:

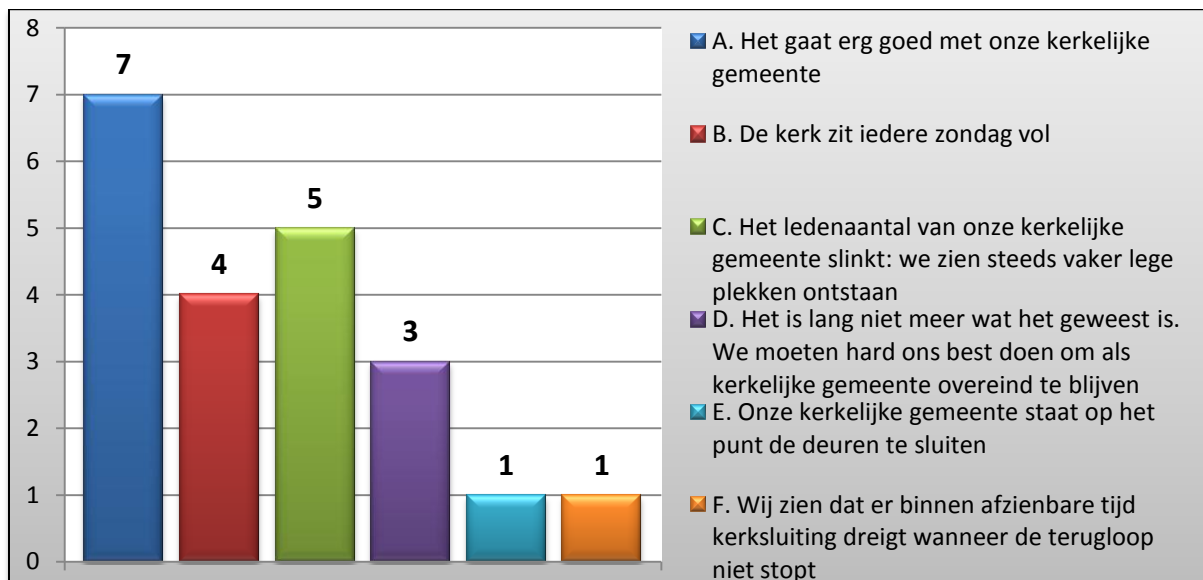
- 1 CGK (Jeruzalemkerk)
- 1 GKV (Voorburg)
- 1 NGK (Nebokerk)
- 1 PKN (Kloosterkerk)

Antwoord F wordt gegeven door:

- 1 NGK (Havenkerk)
- 4 PKN (BOEI 90) (Kruispuntgemeente) (Marcuskerk) (Pax Christikerk)

3.4 Welke protestantse gemeenten staan op het punt hun deuren te sluiten en welke factoren spelen een rol bij de sluiting?

Vanuit de media⁷⁴ wordt bericht over kerksluiting in Den Haag. Om een beeld te krijgen of er protestantse gemeenten zijn die op het punt staan te sluiten en welke dat zijn, hebben wij deze deelvraag in het onderzoek geplaatst. Ten eerste hebben wij de kerkelijke gemeenten de keuze voorgelegd om de eigen gemeente te typeren (vraag 5 enquête). Ze geven daarbij het volgende aan:

Figuur 7: Visie in aantallen van geënquêteerden op aantal leden (in de diensten)

Antwoord A wordt gegeven door:

- 1 GKV (Den Haag-zuid/Rijswijk: Morgensterkerk, Orthodox gereformeerd)
- 1 HHK (Thaborkerk, Orthodox/bevindelijke gereformeerd)
- 1 NGK (De Havenkerk, Buurtkerk)
- 4 PKN (BOEI 90, Protestants) (Christus Triumfatorkerk, Protestants) (De Toevlucht, Protestants) (Valkenboschkerk, Vrijzinnig)

Antwoord B wordt gegeven door:

- 1 CGK (Jeruzalemerkerk, Orthodox gereformeerd)
- 1 GKV (Voorburg: Franse Kerk, Orthodox gereformeerd)
- 2 PKN (Bethlehemkerk, Orthodox gereformeerd) (Kloosterkerk, Protestants)

Antwoord C wordt gegeven door:

- 1 GG, (Gereformeerde Gemeente 's-Gravenhage, Bevindelijke gereformeerd)
- 1 GKV (Den Haag Centrum/Scheveningen: Ichtuskerk, Orthodox gereformeerd)
- 3 PKN (Bethelkerk Scheveningen, Protestants) (Lukaskerk, Protestants) (Shalomkerk, Protestants)

Antwoord D wordt gegeven door:

- 3 PKN (Noorderkerk, Gereformeerd met een evangelisch randje) (Pax Christikerk, Orthodox-evangelisch) (Marcuskerk, Protestants)

Antwoord E wordt gegeven door:

- 1 NGK (Nebokerk, Orthodox gereformeerd)

⁷⁴ www.refdag.nl/dossiers/overzicht-dossiers/kerk-godsdienst/kerken-in-den-haag en www.kerkindenhaag.nl/articles/view/snel-zeven-kerken-dicht-van-de-protestantse-gemeente

Antwoord F wordt gegeven door:

1 PKN (Kruispuntgemeente, Protestants met een oecumenische-katholieke traditie)

In de enquête hebben wij de kerken voorgelegd om vraag 6 en 7 te beantwoorden wanneer men bij vraag 5 antwoord D, E of F had ingevuld. Dit was bij vijf kerken het geval en vier kerken hebben daarbij de factoren vermeldt die een rol spelen bij de (eventuele) sluiting van de kerk (vraag 6 enquête). De overige kerken geven aan dat kerksluiting niet aan de orde is. De volgende factoren van sluiting worden benoemd:

PKN

- Kruispuntgemeente: financiën.
- Marcuskerk: herstructurering binnen de protestantse gemeente.

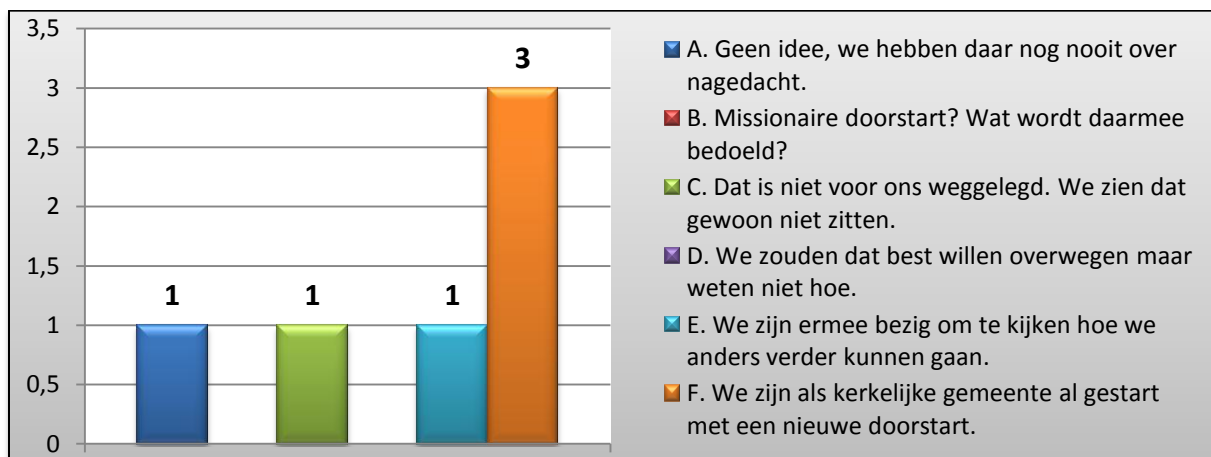
GG

Gereformeerde Gemeente 's-Gravenhage: sluiting niet aan de orde. Mocht het verder teruglopen dan overwogen ze een fusie met de zuster gemeente in Scheveningen.

CGK/NGK

NGK Nebokerk: tekort ambtsdragers, vergrijzing, vrijwel geen leden meer in de wijk.

De vervolgvraag was hoe deze kerken tegenover een nieuwe missionaire doorstart staan (vraag 7 enquête). Op deze vraag hebben, hoewel vijf kerken aangeven eventuele sluiting mee te maken, zes kerken antwoord gegeven op deze vraag. De volgende antwoorden worden gegeven:

Figuur 8: Visie in aantallen van geënquêteerden op missionaire doorstart

De GKV uit Den Haag Centrum/Scheveningen geeft aan de deuren niet te sluiten, maar geeft wel antwoord op deze vraag. Men geeft aan dat ze nog nooit over een missionaire doorstart hebben nagedacht, maar dat ze een invulling willen geven aan hun missionaire verlangen. Dit zal voor hen binnenkort veranderen met een nieuw aangetrokken predikant die hen hierin gaat begeleiden.

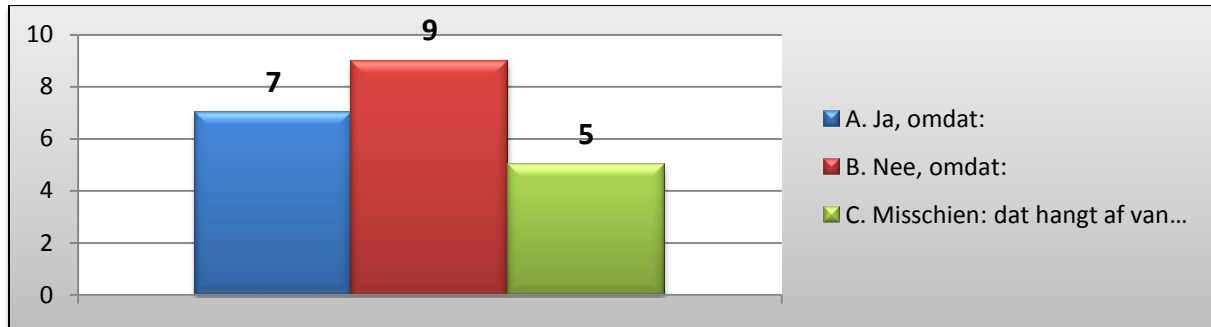
3.5 Welke rol kan DHibvJC spelen in de toerusting van processen die verband houden met missionaire hulpvragen binnen de protestante gemeenten?

Vanuit deelvraag 7 willen we onderzoeken of kerken in Den Haag openstaan voor (en aansluiting bij) DHibvJC en welke rol DHibvJC kan spelen wanneer kerken aangeven missionaire hulpvragen te hebben. In eerste instantie hebben wij de vraag voorgelegd of kerken reeds kennis hebben genomen van DHibvJC. Van de eenentwintig geënquêteerden geven zeven kerken aan voor het eerst kennis te hebben genomen van DHibvJC (vraag 13 enquête). Twee kerken geven aan vaag iets van de beweging te hebben gehoord en twaalf kerken geven aan bekend te zijn met DHibvJC door:

- Bijwoning van twee minisymposia van DHibvJC (5x aangegeven)
- Lid kernteam DHibvJC (3x aangegeven)
- Gesprek met Peter Bakker, voorzitter DHibvJC (4x aangegeven)

Van de eenentwintig geënquêteerden geven veertien kerken aan dat hun e-mailadres gebruikt mag worden om verdere informatie te ontvangen van DHibvJC. Zeven kerken geven aan dat niet te willen (vraag 17 enquête).

Op de vraag of kerken behoefte hebben aan toerusting of advies (eventueel van DHibvJC) in processen die verband houden met missionaire hulpvragen worden de volgende antwoorden gegeven (vraag 14 enquête):

Figuur 9: Overzicht in aantallen van geënquêteerden op vraag om toerusting

Zeventien van de geënquêteerden hebben een reden bij hun antwoord gegeven. De volgende redenen worden genoemd:

‘Ja, omdat’:

PKN

- BOEI 90: we het belangrijk vinden om in contact te staan met een beweging die expertise heeft op het gebied van missionair werk. We denken niet zo zeer in denominaties maar meer vanuit de stad. DHibvJC denkt hier over na en wij willen daar graag gebruik van maken.
- Pax Christikerk: we in de 2^e fase van gemeenschapsontwikkeling zitten en Den Haag is geestelijk een taaie stad. Onze kennis halen we bij diverse bronnen, zoals Nederland Zoekt, New Wine, Agape, maar ook DHibvJC.

GKV

- Voorburg: we nadenken over gemeentestichting in Leidschenveen en nadenken over missionair samenwerken met andere kerken binnen Den Haag.
- Den Haag Centrum/Scheveningen: het altijd beter kan en je wellicht nog duidelijk belangrijke ‘witte vlekken’ bezit en het goed is elkaar hierin te stimuleren.
- Den Haag-zuid/Rijswijk: we geen helder zicht hebben op manieren van werken om het evangelie en onze kerk meer bekendheid te geven in onze omgeving.

CGK/NGK

- CGK Jeruzalemkkerk: we samen met andere kerken (CGK en NGK) in een intensief proces van herschikking en missionaire actie zitten. Overigens worden we hierin al geadviseerd en toegerust door evangelisatieconsulenten uit het kerkverband (CGK en NGK).

‘Nee, omdat’:

PKN

- De Toevlucht: gezien de beschrijving hierboven van DHibvJC dit niet de focus is waar wij als wijkgemeente op dit moment mee bezig zijn (rond gemeentestichting).
- Kruispuntgemeente: aangezien we momenteel in een proces van herstructurering zitten.

- Lukaskerk: wij een eigen insteek hebben als het gaat om missionair bezig zijn.
- Shalomkerk: die binnen de PGG voldoende voorhanden zijn (STEK).

CGK/NGK

- NGK Nebokerk: we zullen ophouden met het bestaan als kerk.

HHK

- Thaborkerk: het niet aan de orde is.

'Misschien: dat hangt af van':

PKN

- Bethlehemkerk: de hulpvraag. Bij de IZB zit een heel leger klaar om mee te denken, indien nodig, dus mogelijkheden genoeg om een vraag neer te leggen.
- Christus Triumfatorkerk: coaching en advies niet echt, misschien meer een platform om ervaringen te delen. De signatuur van de deelnemende gemeenten in de DhibvJC is echter een stukje orthodoxer dan die van onze gemeente. Dat ervaar ik persoonlijk als een barrière.
- Marcuskerk: de situatie. Al volop contact met MW van de PKN en de IZB. Dus al heel wat kanalen en relaties op dit vlak.
- Noorderkerk: onze vraag en het aanbod van DHibvJC.
- Bethelkerk Scheveningen: de uitkomsten van een cursus pastoraat, zoals we die kort voor of na deze zomer hopen te houden (we hebben gekozen voor een werkmodel 'van binnen naar buiten'...

Op de vraag wat in de toekomst de missionaire hulpvraag zou (kunnen) zijn, worden de volgende antwoorden gegeven (vraag 15 enquête):

PKN

- Kloosterkerk: geen idee
- Christus Triumfatorkerk: hoe bereiken we jonge professionals die in Bezuidenhout wonen, zoekende zijn, maar met wie we als kerk geen binding hebben?
- Pax Christikerk: gezamenlijk met gelijkgestemde christelijke gemeenschappen stedelijke activiteiten ontwikkelen/krachten bundelen, geestelijk als organisatorisch.
- Kruispuntgemeente: geen
- De Toevlucht: hoe kunnen wij kerk in de wijk zijn met betekenis voor de wijk, waarbij ook de vraag wat wij aankunnen en aan willen wat betreft de verhouding binnen-buiten.
- Marcuskerk: geen directe omdat we intern en via onze relaties volop ruimte hebben om de vragen aan de orde te stellen.
- Bethelkerk Scheveningen: hoe de gemeenteleden als individu toe te rusten tot missionair christen-zijn (naar aanleiding van eerdere cursussen, gegeven vanuit de IZB).
- Noorderkerk: hoe we meer jongeren kunnen betrekken bij onze gemeente.
- Lukaskerk: leeg
- Valkenboskerk: geen
- Bethlehemkerk: hoe zorg je ervoor dat de gemeente missionair bewust blijft (wordt). Dit is een punt dat voortdurend aandacht vraagt en ook krijgt (in de verkondiging en andere bijeenkomsten).
- BOEI 90: we hebben de afgelopen vijf jaar gepioneerd. Nu is de fase aangebroken om verdieping aan te brengen. Hoe kun je dat doen zonder daarbij het missionaire (dus naar buiten gericht) uit het oog te verliezen.
- Shalomkerk: geen

Gereformeerde gemeenten 's-Gravenhage: geen

GKV

- Den Haag Centrum/Scheveningen: hoe betrek je effectief en ook efficiënt de gemeente erbij? Besef, bewustwording, verinnerlijking en doorleving!
- Den Haag-zuid/Rijswijk: zie enquêtevraag 12 en 14.
- Voorburg: feedback op processen rond gemeentestichting.

CGK/NGK

- NGK-CGK Nebokerk: vier gemeenten gaan naar twee. Deze moeten hun identiteit ontdekken en van daaruit kijken wat ze in missionair opzicht gaan betekenen voor de wijk. Meedenken/adviseren is nodig.
- CGK Jeruzalemkerk: niet beantwoord.
- NGK Havenkerk: hulp bij eventuele gemeentestichting vanuit Havenkerk.

HHK

- Thaborkerk: geen

3.6 Analyse en conclusies**3.6.1 Analyse onderzoeksgegevens**

Bij het analyseren van de onderzoeksgegevens hebben we inhoudelijk gekeken naar de onderzoeksgegevens en hebben we verbanden gelegd tussen verschillende enquêtevragen.

Als het gaat om missionair kerk-zijn, geven de Kruispuntgemeente (PKN), de GG en de HHK aan met name gericht te zijn op de boodschap. De Valkenboschkerk (PKN) geeft aan met name gericht te zijn op de omgeving. De overige kerken geven aan de boodschap en de omgeving meer met elkaar te verbinden.

Elf kerken vinden de relatie met 'Boven' (met God) het belangrijkste. Dit zijn kerken die of zich alleen voelen staan in de stad en niet weten hoe de stad te dienen of kerken die geen missionaire hulpvraag hebben of geen toerusting willen. De zeven kerken die 'Boven-Binnen-Buiten' even belangrijk vinden, behoren allen tot de PKN.

Vier kerken geven aan niets met de stad te hebben. Dit zijn de GG, de HHK, de Bethelkerk Scheveningen (PKN) en de Toevlucht (PKN). Vier gemeenten voelen zich alleen staan in hoe ze de stad moeten dienen. Hierbij gaat het om de GKV, NGK en CGK.

Dertien kerken geven aan activiteiten te organiseren waarmee ze Den Haag dienen. Van deze dertien kerken, behoren elf kerken tot de PKN. Over het algemeen geven kerken, die niet tot de PKN behoren, aan niets met de stad te hebben of voelen zich alleen staan. Ze weten niet hoe de stad te dienen. De overgrote meerderheid van zeventien kerken geeft Den Haag wel een bijzondere plaats in het beleid van de gemeente. Daarbij is de algemene strekking dat de kerken actief zijn op diaconaal en missionair vlak in de wijk waarin ze gevestigd zijn. Daarnaast wordt er nagedacht over missionaire projecten en zijn de activiteiten waar men zich mee bezig houdt zeer divers.

Negen kerken bezinnen zich op het thema gemeentestichting of geven aan dat het thema in ontwikkeling is. Dit thema zien we terugkomen bij verschillende denominaties zoals CGK, GKV, NGK en PKN. Vier kerken geven aan nog nooit over gemeentestichting te hebben nagedacht en vijf kerken geven aan dat gemeentestichting niet hun eerste keus is, omdat er al genoeg gemeenten zijn. Drie kerken geven aan dat het prima met hun gemeente gaat en dat ze niet zouden weten waarom ze met gemeentestichting aan de slag moeten gaan.

De Pax Christikerk (PKN) en de Marcuskerk (PKN) zijn bezig met een doorstart en geven aan tegelijkertijd aan gemeentestichting te doen.

De Nebokerk (NGK/CGK) staat op het punt de deuren te sluiten, maar is ook bezig met bezinning op het thema gemeentestichting en hoe ze daarmee concreet aan de slag kunnen gaan. De GKV in Voorburg geeft bij meerdere enquêtevragen aan concreet na te denken over gemeentestichting.

In de enquête wordt door kerken die verbonden zijn aan de PKN, nauwelijks aangegeven dat er kerksluiting dreigt. Wanneer wij het gesprek met IJjo Akkerman, de voorzitter van de Algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage (PGG) analyseren, zegt hij dat de PGG van zeventien wijkgemeenten teruggaat naar vijf wijkgemeenten (bijlage 5). Vier PKN-gemeenten en één NGK-gemeente geven aan dat kerksluiting mogelijk dreigt, omdat de kerk hard haar best moet doen om als kerkelijke gemeente overeind te blijven. Van de vijf kerken die dit aangeven, zijn de percentages van de leeftijd in de gemeente boven de 50 jaar, tussen 50% en 75%. De redenen voor sluiting bij de kerken: vergrijzing, financiën, herstructurering, tekort aan ambtsdragers en het niet hebben van leden in de wijk. Van de vijf kerken zijn er drie PKN-gemeenten gestart met een 'doorstart', namelijk de Pax Christikerk, de Noorderkerk en de Marcuskerk.

Als het gaat om een toerustende rol van DHibvJC, geven zeven van de geënquêteerden aan nog nooit van DHibvJC gehoord te hebben. Daarvan zijn vijf kerken lid van de PKN, één van de GG en één van de HHK. Vijf van de zeven geënquêteerden die nog nooit van DHibvJC hebben gehoord, willen geen verdere informatie. Van veertien geënquêteerden mag het e-mailadres wel gebruikt worden voor verdere informatie over DHibvJC. Over het algemeen zijn dit kerken (met uitzondering van de HHK, en de Toevlucht (PKN)) die bekend zijn met DHibvJC. Het is dus opvallend dat over het algemeen de kerken die geen kennis hebben van het bestaan van DHibvJC geen verdere informatie willen hebben en dat kerken die wel kennis hebben van het bestaan van DHibvJC wel verdere informatie willen.

Negen kerken geven aan geen toerusting te willen bij hun missionaire hulpvraag. De redenen hiervan zijn: 'Het is niet aan de orde' (HHK), 'We zullen ophouden met het bestaan als kerk' (Nebokerk), 'Binnen de PGG en STEK is er al genoeg voorhanden' (Shalomkerk), 'We zitten in een proces van herstructurering' (Kruispuntgemeente). De kerken die wel toerusting zouden willen zijn of lid van het kernteam van DHibvJC (BOEI 90 en Pax Christikerk) of aanwezig geweest bij bijeenkomsten die door DHibvJC georganiseerd zijn (3x GKV en 1x CGK). Men geeft wel aan dat toerusting ook wordt aangeboden door organisaties vanuit het eigen kerkverband, zoals STEK (Stad En Kerk) en IZB (Vereniging voor Zending).

3.6.2 Conclusies

Vanuit bovenstaande verwerking en analyse van het kwantitatief onderzoek, trekken wij de volgende conclusies.

Als het gaat om missionair kerk-zijn, vindt het grootste gedeelte van de protestantse kerken in Den Haag dat of de kerk zich moet richten op Gods boodschap en dat die gebracht moet worden. Aanpassing aan de omgeving is goed, als de inhoud maar hetzelfde blijft of men geeft aan dat de kerk zich moet richten op de omgeving en Gods boodschap. De situatie waarin de boodschap gebracht wordt, beïnvloed de vorm en de inhoud.

De kerken die de relatie met 'Boven' het belangrijkste vinden, zijn kerken die zich of alleen voelen staan in de stad en niet weten hoe de stad te dienen of kerken die geen missionaire hulpvraag hebben of geen toerusting willen. Dat zij 'Buiten' minder belangrijk vinden als 'Boven' geeft aan dat zij of minder missionair bewust zijn of niet weten hoe als kerk missionair te worden.

De PKN lijkt het meest missionair te zijn. Daarvoor zijn twee redenen te benoemen. De eerste is dat alleen PKN-gemeenten aangeven 'Boven-Binnen-Buiten' even belangrijk te vinden. Daarnaast geven bijna alleen maar PKN-gemeenten aan dat ze Den Haag dienen door allerlei activiteiten.

Twaalf kerken geven aan een missionaire hulpvraag te hebben, tegenover negen kerken die aangeven geen missionaire hulpvraag te hebben. Deze negen kerken hebben of de missionaire roeping van de kerk op de rails of geen antwoord op de missionaire roeping van de kerk en niet wetend hoe dit concreet vorm te geven. Kerken zijn en willen over het algemeen missionair kerk-zijn in de buurt/wijk waarin ze gevestigd zijn. Daarbij geeft het grootste gedeelte van de kerken Den Haag een bijzondere plaats in het beleid van de gemeente. De stad is voor de kerken over het algemeen dus onderwerp van bezinning.

Vier kerken (CGK, NGK: Nebokerk, GKV Voorburg en GKV Den Haag-zuid/Rijswijk) geven aan zich alleen te voelen staan in de stad en niet te weten hoe de stad te dienen.

Gemeentestichting is bij negen kerken een thema waarop men zich bezint en waar het in ontwikkeling is. Gemeentestichting wordt uitgevoerd en concreet over nagedacht door verschillende denominaties zoals de CGK, GKV, NGK en PKN. Gemeentestichting is bij negen andere kerken een thema waar ze nog niet over hebben nagedacht of wat niet hun eerste keus zou zijn, omdat er al genoeg kerken aanwezig zijn. Deze kerken geven hierbij niet aan negatief tegenover gemeentestichting te staan.

Kerksluiting komt voor bij elke denominatie, maar in dit onderzoek komt het voornamelijk voor bij kerken die aangesloten zijn bij de Protestantse Kerk Nederland. De redenen die aangedragen worden in verband met kerksluiting lopen uiteen van vergrijzing tot financiën, herstructurering, tekort aan ambtsdragers en het niet hebben van leden in de wijk.

Kerken waar kerksluiting dreigt, zijn bekend met het begrip 'doorstart'. Daarbij wordt aangegeven dat een doorstart gekozen is door de Pax Christikerk, de Noorderkerk en de Markuskerk.

Kerken die geen kennis hebben van DHibvJC, willen over het algemeen ook geen informatie van DHibvJC. Kerken die wel kennis hebben van DHibvJC, willen wel informatie van DHibvJC. Kennis geeft dus openheid voor DHibvJC en er is terughoudendheid wanneer er geen kennis is van DHibvJC. Toerusting door DHibvJC in processen die verband houden met missionaire hulpvragen leeft niet breed. Redenen die hiervoor worden aangedragen zijn dat (eventuele) toerusting niet aan de orde is of dat er organisaties binnen het eigen kerkverband zijn die kerken van toerusting kunnen voorzien. Kerken die wel (eventuele) toerusting zouden willen van DHibvJC zijn of lid van de kerngroep of aanwezig geweest bij verschillende bijeenkomsten die georganiseerd werden door DHibvJC. Hoe groter de bekendheid van DHibvJC, hoe groter de kans op een toerustende rol.

Hoofdstuk 4 Kwalitatief onderzoek

4.1 Inleiding

Naar aanleiding van de uitvoering en de verwerking van het kwantitatieve onderzoek zijn we gestart met het kwalitatieve onderzoek. Het kwalitatieve onderzoek bestaat uit de uitvoering en verwerking van vier gesprekken met vier vertegenwoordigers van Haagse kerken. In dit hoofdstuk geven we korte quotes van de gesprekken die als samenvatting gelezen dienen te worden. Aan het eind van dit hoofdstuk, in paragraaf 4.6, geven we een analyse en de conclusies weer. De uitgebreide weergaven van de gesprekken staan in bijlage 5 t/m 8 van dit onderzoeksrapport.

4.2 In gesprek met de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage

Het eerste gesprek dat we hebben gevoerd was met ds. IJzo Akkerman. Hij is voorzitter van de Algemene Kerkenraad (AK) van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage (PGG). De reden dat we met hem in gesprek zijn gegaan is omdat hij als voorzitter van de PGG de protestantse gemeenten van Den Haag vertegenwoordigt. Dat zijn in totaal zeventien wijkgemeenten, die behoren tot de Protestantse Kerk Nederland. Door met hem in gesprek te gaan, hebben we inzicht kunnen krijgen in hoe de PGG denkt over missionair kerk-zijn en gemeentestichting en/of doorstart. De Algemene Kerkenraad regelt de taken voor de protestantse gemeente die op centraal niveau geregeld moeten worden. Deze zijn vastgelegd in de Plaatselijke Regeling.

De Algemene Kerkenraad wordt samengesteld uit leden van de wijkkerkenraden, de Kloosterkerk, de Evangelisch Lutherse Gemeente en voorzitters van het College van Kerkrentmeesters en Diakenen. Het volledige verslag van het gesprek staat in bijlage 5. Hieronder beschrijven we een korte weergave met de belangrijkste kernpunten uit het gesprek die verband houden met de hoofdvraag van het onderzoek.

- 'De PGG loopt uiteen van de Gereformeerde Bond tot vrijzinnigheid.'
- 'De PGG gaat van 17 wijkgemeenten naar 5 wijkgemeenten, we moeten het doen met minder middelen, mensen en gebouwen.'
- 'We zijn veel meer naar buiten gericht, dat was vroeger niet.'
- 'Christen-zijn is niet een geloof aanhangen, activiteiten keurig vervullen, netjes een dienst afdraaien. Christen-zijn is een manier van leven. Hoe sta je in deze wereld? Hoe geef je daar steun aan? Voor wie of waar kom je voor op? Dat besef begint meer en meer door te dringen.'
- 'Het gaat in de kerk niet om de leer het gaat om het leven. En dat kun je ook ergens anders vinden. Buiten de kerk en soms beter. Dat is het probleem waar de kerk mee zit.'
- 'Kerken binnen de PGG, bijvoorbeeld de Bethlehemkerk die zich rekent tot de Gereformeerde Bond, die naast het oog hebben voor het leven ook oog hebben voor de leer zullen steeds kleiner worden. Het is onhoudbaar op de lange termijn. Datzelfde geldt voor Katwijk, Urk, de Alblasserwaard, enz. Uiteindelijk is het een dood geloof.'
- 'Gemeentestichting vind ik prima. We hoeven binnen de PGG het niet allemaal met elkaar eens te zijn.'
- 'De Algemene Kerkenraad van de PGG is er voor om ruimte te geven binnen de protestantse kerken.'
- 'De Algemene Kerkenraad staat voor pluriformiteit en niet voor uniformiteit. In die pluriformiteit zijn we één van geest. Daar gaat het om.'
- 'Den Haag zou er anders uitzien als de PGG er niet actief in was.'
- 'Kerkgebouwen worden afgestoten vanwege de financiën.'
- 'Ik zie weinig heil in het netwerk Den Haag in beweging voor Jezus Christus en verwacht er niets van.'
- 'Laten we als christenen een vleugje zout zijn in deze wereld, maar vooral niet te veel.'
- 'De PGG heeft geen behoefte aan toerusting van DHibvJC. We doen ook niks met Jehovagetuigen. We doen ook niks met pinkstergemeenten. Maar waar het in een gemeente binnen de PGG aan de orde komt, vind ik het prima.'

4.3 In gesprek met de Gereformeerde Kerk Vrijemaakt Voorburg

Het tweede gesprek dat we hebben gevoerd was met ds. Arnout Francke. Hij is als predikant verbonden aan de GKV van Voorburg. De GKV Voorburg is onderdeel van 'Groot Den Haag' dat, naast Voorburg, uit nog twee GKV-gemeenten bestaat. De reden dat we met ds. Francke in gesprek zijn gegaan is omdat zijn gemeente in een proces zit van het ontwikkelen van plannen voor mogelijke gemeentestichting in de wijk Leidschenveen. Daarnaast zijn er missionaire ontwikkelingen gaande binnen 'Groot Den Haag' waar ds. Francke ook een bijdrage aan wil leveren. Uit de enquête bleek dat hij open stond voor een gesprek met DHibvJC en dat zijn eigen gemeente als ook 'Groot Den Haag' open staat voor missionaire toerusting vanuit DHibvJC. In het gesprek wilden we peilen welke missionaire ideeën er zijn en of DHibvJC een rol zou kunnen spelen in de toerusting ervan. Het volledige verslag van het gesprek staat in bijlage 6. Hieronder beschrijven we een korte weergave met de belangrijkste kernpunten uit het gesprek die verband houden met de hoofdvraag van het onderzoek.

- 'Ik krijg van mijn kerkenraad de gelegenheid om samen met mijn twee collega's te onderzoeken wat binnen 'Groot Den Haag' de missionaire mogelijkheden zijn.'
- 'Ik vind dat er binnen de wijk Leidschenveen vanuit onze gemeente plek moet zijn voor een duidelijke zichtbare christelijke gemeenschap.'
- 'Er zijn wat beginnende ontwikkelingen of wel: ritselingen van de Geest. God doet dingen en daar moet je bij proberen aan te sluiten. Wat het precies gaat worden in Leidschenveen weet ik nog niet.'
- 'We hebben twee alphacursussen gedraaid waaruit een BETA cursus is ontstaan, in september start er weer een alphacursus en er gaat een vrouwengespreksgroep starten.'
- 'Als het om missionaire toerusting gaat, verwacht ik eerst iets van mijn eigen kerkverband en eigen collega's. Daaromheen cirkelt DHibvJC. En op dit moment gebeurt het low profile door gesprekken met kerngroepleden.'
- 'De cursus 'gemeentestichting' van DHibvJC heeft geholpen o.a. door visie te krijgen voor gemeentestichting en het wegnemen van weerstanden daartegen.'
- 'DHibvJC is een netwerk. Het functioneert voor mij ook al als een netwerk.'
- 'Ik denk dat in de toekomst vanuit DHibvJC een coach ons verder zal kunnen helpen.'
- 'DHibvJC functioneert als een soort back-up, kennis en ervaring. We vinden het daarnaast fijn om onderdeel te zijn van een groter geheel.'
- 'DHibvJC kan helpen om te zien dat er meer is: verbinding, bemoediging.'
- 'Ik wil in mijn gemeente niet met grote visieplannen komen. Ik ga ook niet preken over missionair gemeente-zijn, dat holt mijn inziens alleen maar uit. Je moet het evangelie brengen! Je moet iets moois vertellen: Jezus Christus. En daarbij moet je een paar kleine goede dingen doen.'
- 'Ik zie zelf een tweesporenbeleid: dat wat in Leidschenveen ontstaat, iets nieuws, en ook iets met de gemeente zelf in Voorburg.'
- 'Ik zou bijvoorbeeld ook graag de bestaande gemeente meer missionair willen maken.'

4.4 In gesprek met de Pax Christikerk (PKN) Den Haag

Het derde gesprek dat we hebben gevoerd was met drs. David van Keulen. Hij is missionair ouderling van de Open Kerk van de Pax Christikerk. De Pax Christikerk kent een tweesporenbeleid: de Basiskerk en de Open Kerk. De Basiskerk is de oorspronkelijke gemeenschap binnen de Pax Christikerk. De Open Kerk is enkele jaren geleden gestart als nieuwe gemeenschap binnen de Pax Christikerk. De reden dat we met drs. Van Keulen in gesprek zijn gegaan is omdat ons onderzoek zich mede richt op gemeentestichting en/of doorstart. De Pax Christikerk heeft enkele jaren geleden gekozen voor een doorstart en is hiermee nog volop in ontwikkeling. In het gesprek wilden we te weten komen hoe deze ontwikkeling verloopt en of DHibvJC hier een rol zou kunnen spelen en zo ja, welke rol? Het volledige verslag van het gesprek staat in bijlage 7. Hieronder beschrijven we een korte weergave met de belangrijkste kernpunten uit het gesprek die verband houden met de hoofdvraag van het onderzoek.

- 'We willen naast het oude, bouwen aan een nieuwe gemeenschap omdat we denken dat we zo op een efficiëntere manier nieuwe mensen kunnen bereiken van de jonge generatie.'
- 'De Open Kerk wil naar buiten. We willen de stad in. De mensen moeten niet naar ons, naar ons gebouw, maar wij moeten naar buiten toe.'
- 'Binnen de Pax Christikerk zijn er echt nadrukkelijk twee gemeenschappen. Allebei met hun eigen identiteit, eigen kern en eigen meerwaarde.'
- 'De Pax Christikerk is een biddende gemeenschap en is erg dienstbaar naar elkaar. Beide gemeenschappen zien naar elkaar om.'
- 'Afgelopen jaar is een zwaar jaar geweest voor beide gemeenschappen omdat er verschillende ideeën leefden over hoe de gemeenschappen zich tot elkaar moesten verhouden.'
- 'Waar wij als Open Kerk sterk in zijn, is om de jonge generatie te binden en die met zijn eigen merites verder gaat.'
- 'Waar het om gaat is om discipel van Jezus Christus te worden, het leven te delen met elkaar en dat je in Zijn spoor aanwezig bent als christen in de samenleving.'
- 'Gewoon enorm belangrijk dat een kerkelijke gemeente weet in wat voor stad ze kerk is en hoe de stad eruit ziet. Wat voor problemen leven er? We moeten niet alleen evangeliseren, maar meer doen, handen uit de mouwen.'
- 'Discipelschap is een innerlijk veranderingsproces. Daar zijn we ons nu vooral op aan het richten. Dat vergt tijd en ook toerusting.'
- 'De Open Kerk is gericht op buitenstaanders. Alleen wat ik hierin wel lastig vind is dat ons imago op dit punt sterker is dan het feit of we het daadwerkelijk doen.'
- 'Er is sprake van een moeder-dochter relatie. We schatten in dat op termijn de Basiskerk verder zal krimpen en als Open Kerk hebben we gezegd dat we daarin voor ze willen zorgen.'
- 'Als er nieuwe mensen toetreden bij de Pax Christikerk treden ze vooral toe tot de Open Kerk en niet tot de Basiskerk.'
- 'Wat we willen, is dat we over zo'n twee jaar werken met 'mission shaped communities' (kleine groepen, van 25-50 personen) wat uit de Open Kerk kan voortkomen.'
- 'De dochter wordt volwassen en krijgt ook weer een dochter. Daarin mag de kleindochter heel anders zijn dan oma.'
- 'We hebben als Open Kerk nog steeds een verschrikkelijke lastige klus. Juist omdat we willen focussen op discipelschap. Dat kost gewoon tijd.'
- 'We willen graag kerk voor de wijk zijn, maar in de praktijk zijn we dat niet echt en dat is ook wel een pijnlijk punt. 80% van de leden woont niet in de wijk waar de kerk staat.'
- 'Als het in zijn algemeenheid gaat om toerusting van DHibvJC zie ik toerusting op tweeledig vlak. Ik zie toerusting op geestelijk vlak en stedelijk vlak.'
- 'Op dit moment zouden we toegerust willen worden op het gebied van discipelschap en pastoraat.'
- 'De ervaringen en kennis van de voorgangers in de stad moeten we met elkaar delen.'
- 'DHibvJC moet echt een netwerk zijn dat toerust en ook als een netwerk blijft functioneren.'
- 'De valkuil van DHibvJC is om alles zelf op te gaan pakken. DHibvJC moet niet ontwikkelen maar faciliteren zodat actoren in het netwerk het zelf gaan oppakken en ontwikkelen. DHibvJC moet echt een netwerk blijven!'

4.5 In gesprek met de CGK/NGK Den Haag

Het vierde en laatste gesprek dat we hebben gevoerd was met ds. Maarten Groen. Hij is predikant van de Christelijke Gereformeerde Kerk van Den Haag West (Jeruzalemkerk). De reden dat we met ds. Groen in gesprek zijn gegaan is omdat de CGK samen met de NGK in Den Haag en Rijswijk midden in een herschikkingsproces zit. Er zijn totaal vijf NGK en CGK kerken in Den Haag en Rijswijk. De CGK in Scheveningen doet in dit proces niet mee. De Nebokerk in Moerwijk is een combinatie van NGK en CGK, omdat deze gemeente in ledenaantal erg snel achteruit liep. Er is besloten om de NGK en CGK in die wijk samen te voegen tot één gemeente. De Nebokerk is gevestigd in Den Haag Zuid, maar staat op het punt hun deuren te sluiten. In Rijswijk zit ook een NGK en een CGK. Deze vier

kerken zitten in een intensief proces om een missionair project op te gaan starten in Den Haag. Ds. Groen had in de enquête aangegeven open te staan voor een gesprek. In het gesprek wilden we te weten komen hoe de ontwikkeling van het herschikkingsproces loopt, hoe gedacht wordt over missionair kerk-zijn vanuit de CGK van ds. Groen zelf, hoe men aankijkt tegen gemeentestichting en/of doorstart en of DHibvJC een rol zou kunnen spelen in toerusting op deze gebieden. Het volledige verslag van het gesprek staat in bijlage 8. Hieronder beschrijven we een korte weergave met de belangrijkste kernpunten uit het gesprek die verband houden met de hoofdvraag van het onderzoek.

- 'De Jeruzalemkerk is een bloeiende gemeente geweest met veel leden, maar veel leden zijn vertrokken naar omringende steden en dorpen en met de bekende redenen als secularisatie.'
- 'De leden komen vanuit heel Den Haag en Voorburg, maar ons grondgebied is 'officieel' Den Haag West.'
- 'In de ochtenddienst zijn er rond de 120 mensen aanwezig en in de middagdienst, tijdens de leerdienst zijn er rond de 50 a 60 mensen aanwezig. Dat is een zorgelijke tendens die bij veel Reformatorische/Gereformeerde kerken aanwezig is.'
- 'We zijn als gemeenten positief over gemeentestichting maar het leeft niet heel sterk.'
- 'Onze gemeente is vooral bezig met het nieuwe missionaire project.'
- 'De Nebokerk staat op het punt hun deuren te sluiten en de predikant daar, heeft al een behoorlijk onderzoek gedaan naar missionaire mogelijkheden in Den Haag, met name in de wijk Bouwlust/Vrederust.'
- 'De bedoeling is dat ter zijne tijd een missionair werker aangesteld gaat worden.'
- 'Ik vind dat we een missionaire roeping hebben waar we kerk zijn, waar we gevestigd zijn, dus voor ons in deze wijk, de Vruchtenbuurt.'
- 'We weten eigenlijk niet echt hoe we missionair moeten zijn.'
- 'Mijn gemeente voelt zich wel verantwoordelijk voor de wijk, maar als het echt over missionaire activiteiten gaat, maakt men zich er niet zo druk over.'
- 'Een professional zou deels van de tijd als kartrekker functioneren bij het missionaire project en het andere deel missionaire processen in de moedergemeente stimuleren.'
- 'We moeten niet te veel naar kerkverbanden kijken, we moeten meer samenwerken met elkaar, want we voelen ons best alleen staan in de stad.'
- 'Wat er nu bij DHibvJC is, vind ik heel mooi, maar het zou van platform naar synode moet gaan.'
- 'Ik zie het netwerk nu als een platform, als een groep mensen die dingen met elkaar bespreken. Het zou iets meer van praatgroep naar doe-groep (synode) moeten gaan. Dat we samen iets gaan doen in Den Haag, dat we de handen uit de mouwen steken. Dat we ook meer afspraken met elkaar maken. Kerkenraden zouden meer contact met elkaar moeten hebben, wat door DHibvJC wordt geïnitieerd. Op deze manier kan alles naar een hoger plan worden getild.'

4.6 Analyse en conclusies

De PGG, de GKV Voorburg, de Pax Christikerk Den Haag en de CGK/NGK Den Haag geven alle vier aan positief te staan ten opzichte van 'missionair kerk-zijn'. De kerken zien de noodzaak en het belang van dit thema. De kerken vinden het niet alleen belangrijk, maar zijn op missionair terrein ook actief in de stad. Binnen de PGG zijn er verschillende gemeenten actief op missionair terrein. De invulling van missionair kerk-zijn is bij deze gemeenten verschillend. Dit komt doordat de PGG bestaat uit gemeenten die zich rekenen tot de Gereformeerde Bond tot gemeenten die zich vrijzinnig noemen. De PGG kiest niet voor één aanpak, maar wil staan voor pluriformiteit. Het is aan de gemeenten binnen de PGG zelf hoe ze dit thema verder qua aanpak en theologie inkleuren. Dit is bij de Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt) anders. De GKV Voorburg is onderdeel van 'Groot Den Haag' dat uit nog twee GKV-gemeenten bestaat. Deze drie gemeenten willen gezamenlijk optrekken met één en dezelfde visie. De Pax Christikerk is zowel vanuit haar oude - als nieuwe gemeenschap missionair actief en vindt dat zoekende mensen in contact gebracht moeten worden met het evangelie. De CGK/NGK is

vanuit de bestaande gemeenten niet of nauwelijks missionair actief. Wel zijn zij met elkaar plannen aan het maken voor een nieuw missionair project dat ze samen gaan dragen.

Gemeentestichting is een thema dat binnen de PGG geen prioriteit heeft. Er is één gemeente, namelijk de Marcuskerk, die voorzichtig met gemeentestichting aan de slag is. Het initiatief hiervan kwam niet bij de PGG vandaan, maar bij de gemeente zelf.

Binnen de GKV Voorburg zijn er ontwikkelingen gaande rondom gemeentestichting. Er wordt onderzocht of het mogelijk is om vanuit de bestaande gemeente te komen tot een nieuwe missionaire gemeenschap in Leidschenveen, mogelijk ondersteund door de andere GKV-gemeenten binnen 'Groot Den Haag'.

De Pax Christikerk is met gemeentestichting aan de slag gegaan. Vanuit de bestaande 'traditionele' gemeente is er zeven jaar geleden gekozen voor een 'dubbel spoor'. Naast de bestaande gemeente (Basiskerk) is binnen de Pax Christikerk een nieuwe missionaire geloofsgemeenschap ontstaan (Open Kerk). Er zijn plannen om op termijn vanuit deze nieuwe geloofsgemeenschap weer nieuwe gemeenschappen te stichten.

Het nieuwe missionaire project van de CGK/NGK gemeenten is een project dat zich gaat richten op gemeentestichting, zij het dat ze het niet als zodanig willen benoemen. Het is een mogelijkheid en geen doel dat het nieuwe missionaire project uitmondt in gemeentestichting. De kerken die voorzichtig zich op gemeentestichting aan het oriënteren zijn, geven aan dat ze dit bewust voorzichtig doen omdat ze hun achterban mee willen nemen in het proces naar mogelijke gemeentestichting.

Wanneer het om kerksluiting binnen de PGG gaat, wordt er aangegeven dat niemand zijn deuren sluit, terwijl eerder in het gesprek wordt aangegeven dat de PGG van 17 naar 5 wijkgemeenten gaat. De PGG blijft overeind, maar wel met minder aan gebouwen, minder aan menskracht en minder aan voorgangers. Het wordt geconcentreerder. De kerk blijft functioneren. Kerkgebouwen worden afgestoten vanwege de financiën.

Vanuit de voorzitter van de Algemene Kerkenraad van de PGG wordt er aangegeven geen behoefte te hebben aan toerusting vanuit DHibvJC. Ze ziet geen heil in DHibvJC. De reden hiervan is het theologisch kader waar vanuit DHibvJC werkt. De PGG vindt het te evangelicaal, te eenzijdig en niet pluriform genoeg. Wanneer er echter in een gemeente binnen de PGG wel behoefte is aan toerusting door DHibvJC, vindt de PGG het prima. De GKV Voorburg, de Pax Christikerk en de CGK/NGK staan er open voor om toegerust te worden door DHibvJC. Ze geven aan dat het deels eigenlijk al gebeurd door ontmoetingsbijeenkomsten en cursussen die aangeboden worden waarmee voor de kerken een begin is gemaakt met het ontwikkelen van visie op gemeentestichting. Daarnaast hebben de kerken ook concrete actuele hulpvragen voor DHibvJC. De GKV Voorburg wil toerusting in het ontwikkelen van plannen tot het komen van een nieuwe gemeenschap in Leidschenveen. Een coach vanuit het netwerk zou daarbij kunnen helpen. De Open Kerk van de Pax Christikerk wil toerusting op het gebied van discipelschap en pastoraat omdat dit thema's zijn waar ze zich momenteel vooral op richt. De CGK/NGK heeft geen concrete hulpvraag aan DHibvJC. Zowel de GKV Voorburg, de Pax Christikerk als de CGK/NGK geeft aan dat men voor toerusting op missionair vlak niet als eerste de hulp zal invoeren van DHibvJC. Eerst wordt er gekeken naar expertise binnen het eigen kerkverband. Men weet niet welke gebouwen gesloten gaan worden.

DHibvJC wordt duidelijk gezien als een informeel netwerk wat daar omheen cirkelt. De GKV Voorburg en de Pax Christikerk geven aan dat DHibvJC een netwerk is dat goed functioneert als een netwerk en ook als een netwerk moet blijven functioneren. Hiermee bedoelt men dat het netwerk een plek is waar je op een informele manier met elkaar informatie uitwisselt en kennis deelt. DHibvJC kan dit als netwerk faciliteren. De CGK/NGK geeft aan dat DHibvJC niet alleen maar een netwerk moet zijn maar dat het ook toe moet groeien naar een partnerschap waarin onderlinge afspraken tussen kerken gemaakt kunnen worden. In de gesprekken geven de Pax Christikerk, de GKV Voorburg en de CGK/NGK kerken aanbevelingen hoe DHibvJC zou moeten en kunnen functioneren. Deze aanbevelingen hebben wij (deels) verwerkt in de aanbevelingen die wij hebben geschreven in hoofdstuk 5.

Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies uit onderzoeken en antwoord op de hoofdvraag

Naar aanleiding van het kwantitatieve en het kwalitatieve onderzoek willen we in deze paragraaf komen tot een antwoord op de hoofdvraag.

De hoofdvraag luidt als volgt:

Hoe staan de protestantse kerkelijke gemeenten in Den Haag tegenover missionair kerk-zijn, gemeentestichting en/of doorstart en hoe kan het netwerk 'Den Haag in beweging voor Jezus Christus' een rol spelen in de coaching en toerusting hiervan?

Om tot een overzichtelijk antwoord te komen verdelen we de hoofdvraag in dit hoofdstuk niet onder in de eerder genoemde deelvragen, maar in de hieronder genoemde drie vragen. De beantwoording van de deelvragen en de conclusies daarop hebben we beschreven in hoofdstuk 1 t/m 4. In dit hoofdstuk komen we tot slotconclusies en aanbevelingen die betrekking hebben op het hele onderzoeksrapport.

1. Hoe staan de protestantse kerkelijke gemeenten in Den Haag tegenover missionair kerk-zijn?
2. Hoe staan de protestantse kerkelijke gemeenten in Den Haag tegenover gemeentestichting en/of doorstart?
3. Hoe kan het netwerk 'Den Haag in beweging voor Jezus Christus' een rol spelen in de coaching en toerusting hiervan?

Het grootste gedeelte van de onderzochte kerken staat positief tegenover missionair kerk-zijn. Het blijkt een thema te zijn dat van belang is voor de kerk. 38% van de kerken vindt dat de kerk zich moet richten op Gods boodschap en dat die gebracht moet worden. Aanpassing aan de omgeving is goed, als de inhoud maar hetzelfde blijft. 43% van de kerken vindt dat de kerk zich moet richten op de omgeving en Gods boodschap. De situatie waarin de boodschap gebracht wordt, beïnvloed de vorm en de inhoud. Het grootste gedeelte van de ondervraagde kerken ziet een relatie tussen de boodschap en de omgeving en vindt dat het in een goede balans moet zijn.

De relatie 'Boven' wordt door meer dan de helft van de kerken als belangrijkste ervaren. Dit zijn kerken die over het algemeen zich alleen voelen staan in de stad. Ook zijn het kerken die niet weten hoe de stad te dienen of zijn het kerken die geen missionaire hulpvraag hebben of geen toerusting willen. Dat zij 'Buiten' minder belangrijk vinden als 'Boven' kan aangeven dat deze kerken minder missionair bewust zijn. Daarnaast kan het ook zo zijn dat deze kerken niet weten hoe ze als kerk missionair kunnen worden.

De kerken die aangeven 'Boven-Binnen-Buiten' even belangrijk te vinden, behoren allen tot de PKN. Daarnaast geven bijna alleen maar PKN-gemeenten aan dat ze Den Haag dienen door allerlei activiteiten. Uit deze twee gegevens blijkt dat de gemeenten die aan de PKN verbonden zijn over het algemeen het meest missionair (ingesteld) zijn.

57% van de kerken heeft een missionaire hulpvraag, tegenover 43% dat aangeeft geen missionaire hulpvraag te hebben. Deze kerken hebben de missionaire roeping van de kerk al op de rails of geen antwoord op de missionaire roeping van de kerk en niet wetend hoe dit concreet vorm te geven.

Kerken zijn en willen over het algemeen missionair kerk-zijn in de buurt/wijk waarin ze gevestigd zijn. Daarbij geeft 81% van de kerken aan dat de stad Den Haag een bijzondere plaats in het beleid van hun gemeente heeft. De stad is voor de kerken over het algemeen dus een thema waarover men zich bezint. Dat blijkt ook uit het gegeven dat 62% van de kerken aangeeft allerlei activiteiten te organiseren om de stad te dienen.

19% van de kerken geeft aan zich alleen te voelen staan en niet te weten hoe de stad te dienen. Deze kerken behoren allen tot de Orthodox gereformeerde signatuur.

Als het gaat om missionair kerk-zijn en de doordenking daarvan zien we dat kerkelijke gemeenten alleen met gemeenten uit het eigen kerkverband optrekken en met gezamenlijke plannen komen. We zien alleen dat er binnen de CGK/NGK gemeenten zijn die gezamenlijk met elkaar optrekken.

Gemeentestichting is bij 43% van de kerken een belangrijk thema waarop men zich bezint en wat in ontwikkeling is. Daarbij is gemeentestichting niet besteed aan slechts één denominatie. We zien het thema terugkomen bij verschillende denominaties zoals de CGK, GKV, NGK en PKN.

Gemeentestichting is bij een ander gedeelte van 43% van de kerken iets waar men nog niet over heeft nagedacht. Of men geeft aan dat het niet de eerste keus is omdat men vindt dat er al genoeg kerken aanwezig zijn. Deze kerken geven hierbij niet aan negatief tegenover gemeentestichting te staan.

Binnen de PGG heeft het thema gemeentestichting geen prioriteit. De Marcuskerk is als enige gemeente, die verbonden is aan de PGG, voorzichtig met gemeentestichting bezig. BOEI 90 en de Pax Christikerk zijn beiden kerkelijke gemeenschappen die behoren tot de PKN en zijn actief bezig met gemeentestichting. Deze gemeenschappen vallen niet onder de PGG. Vanuit de Pax Christikerk zijn er plannen om op termijn vanuit de nieuwe geloofsgemeenschap weer nieuwe gemeenschappen te stichten.

Binnen de GKV, CGK en NGK zijn er ontwikkelingen gaande rondom gemeentestichting. Er wordt onderzocht of het mogelijk is om vanuit de bestaande gemeente te komen tot nieuwe missionaire gemeenschappen in bepaalde deelgebieden van de stad.

De overige kerkelijke gemeenten zijn niet 'actief' op het gebied van gemeentestichting.

Als het gaat om doorstart hebben drie kerken gekozen voor een doorstart. Dit zijn de Pax Christikerk, de Marcuskerk en de Noorderkerk. De Pax Christikerk en de Marcuskerk benoemen de doorstart als gemeentestichting en andersom.

We concluderen dat 43% van de kerken geen kennis heeft van DHibvJC. Kerken die geen kennis hebben van DHibvJC, willen geen informatie van DHibvJC. Kerken die daarentegen wel kennis hebben van DHibvJC, willen wel informatie van DHibvJC. We kunnen concluderen dat DHibvJC een eigen circuit heeft, waarbinnen men positief is over het netwerk.

Toerusting van DHibvJC in processen die verband houden met missionaire hulpvragen binnen de protestantse gemeenten in Den Haag leeft niet breed. Slechts 33% van de kerken geeft aan toerusting te willen van DHibvJC tegenover 43% dat aangeeft geen toerusting te willen van DHibvJC.

24% van de kerken geeft aan dat (eventuele) toerusting niet aan de orde is of dat er al andere instanties zijn vanuit de eigen denominaties die kerken van toerusting kunnen voorzien.

De kerken die wel (eventuele) toerusting zouden willen van DHibvJC zijn lid van de kerngroep of aanwezig geweest bij verschillende bijeenkomsten die georganiseerd werden door DHibvJC. Bekend zijn met DHibvJC geeft dus meer kans op (eventuele) toerusting.

De voorzitter van de PGG geeft aan geen behoefte te hebben aan toerusting vanuit DHibvJC, want DHibvJC is volgens hem te evangelicaal, te eenzijdig en niet pluriform genoeg. Wel geeft hij aan dat wanneer er gemeenten binnen de PGG wel behoefte hebben aan toerusting door DHibvJC, er geen goedkeuring nodig is vanuit de PGG. De gemeenten staan in die keuzes vrij. De GKV Voorburg, de Pax Christikerk en de CGK/NGK staan open voor toerusting door DHibvJC en hebben concrete actuele hulpvragen, die wij deels in de aanbevelingen in paragraaf 5.2 hebben verwerkt. Men geeft wel aan dat toerusting al deels gebeurt door middel van verschillende ontmoetingsbijeenkomsten en cursussen die aangeboden worden.

DHibvJC wordt gezien als een informeel netwerk dat vooral als een netwerk moet blijven functioneren. Het netwerk moet een plek zijn waar men op een informele manier met elkaar informatie uitwisselt en kennis deelt en waar men elkaar stimuleert. DHibvJC moet dit als netwerk blijven faciliteren. Er wordt ook aangegeven dat DHibvJC moet toe groeien naar een partnerschap waarin onderlinge afspraken tussen kerken gemaakt kunnen worden waar men zich aan moet houden.

5.2 Aanbevelingen

Vanuit de conclusies komen wij tot de volgende aanbevelingen voor DHibvJC:

Aanbevelingen met betrekking tot het onderwerp missionair kerk-zijn:

81% van de kerkelijke gemeenten geeft aan, door het feit dat men gemeente in Den Haag is, Den Haag een bijzondere plaats te geven in het beleid van haar gemeente. Vanuit de literatuur wordt gezegd dat het functioneren van de kerk beïnvloed moet worden door wat er in de stad gebeurt. DHibvJC zou kerken blijvend kunnen stimuleren bewust te worden van de grondhouding van de kerk naar de stad. Welke houding hebben kerken naar de stad? DHibvJC zou kerken kunnen stimuleren tot een gezamenlijke stadsvisie te komen, waarbij de acceptatie van de stad centraal staat. Voor de kerk is het aanvaarden van de realiteit van de stedelijke samenleving belangrijk, want de kerk moet niet alleen aanwezig zijn in de stad, maar moet ook leven in de stad om zo een realistisch stadsbeeld te ontwikkelen. Er is dus een stuk stadsverkenning nodig. Waarschijnlijk is er al veel kennis van bepaalde gebieden waar kerken gevestigd zijn. Het zou een aanbeveling zijn om de stad Den Haag, als werkterrein, in kaart te brengen. DHibvJC zou kerken, in het verlengde hiervan, kunnen stimuleren iemand van de stadsgemeente Den Haag uit te nodigen om een goed beeld te krijgen van de context waarin de kerk gevestigd is. Deze informatie zorgt ervoor dat kerkelijke gemeenten concreet een plan van aanpak kunnen maken voor het functioneren van de gemeente in eigen context.

Het grootste gedeelte van de onderzochte kerkelijke gemeenten staat positief tegenover missionair kerk-zijn. 43% van de kerkelijke gemeenten geeft aan dat ze geen missionaire hulpvraag hebben. DHibvJC zou kerken blijvend moeten stimuleren na te denken over wat missionair kerk-zijn inhoudt en hoe daar concreet invulling aan te geven.

Een kleine minderheid van 19% van de kerkelijke gemeenten geeft aan zich alleen te voelen staan en niet te weten hoe de stad te dienen. Als het gaat om missionair kerk-zijn en de doordenking daarvan zien we dat kerkelijke gemeenten alleen met gemeenten uit het eigen kerkverband optrekken en met gezamenlijke plannen komen. DHibvJC zou meer samenwerking tussen kerkelijke gemeenten kunnen stimuleren. Kerkelijke gemeenten beschikken soms over onvoldoende expertise, mensen en middelen om een strategie te ontwikkelen voor de samenleving in de stad. Wanneer deze kennis en middelen gebundeld en gedeeld wordt, kunnen beschikbare mensen, middelen en kennis zo effectief mogelijk worden ingezet.

Vanuit het onderzoek blijkt dat kerkelijke gemeenten voornamelijk missionair aanwezig zijn in de buurt of wijk waarin ze gevestigd zijn. De stad is echter meer dan een som van bepaalde deelgebieden. Het missionair-zijn van de kerk beperkt zich daardoor vaak tot één bepaalde klasse of een bepaald gebied in de stad. Daardoor worden niet alle bevolkingsgroepen in de lokale stadskerken vertegenwoordigd. Door samen te werken, het bespreekbaar te maken in het netwerk en te streven naar gezamenlijke bezinning, kunnen kerken bewust worden van dit probleem en er iets aan doen, waardoor er een zo breed mogelijke doelgroep bereikt wordt.

Aanbevelingen met betrekking tot het onderwerp gemeentestichting:

Vanuit de literatuur hebben we verschillende modellen beschreven van gemeentestichting. Wij denken dat binnen de protestantse kerken waar DHibvJC zich op richt, de meeste ruimte is voor het model 'colonization'. Binnen de meeste kerkelijke gemeenten waar DHibvJC zich op richt is er (nog) geen cultuur om met kerkelijke gemeenten van andere kerkverbanden plannen te ontwikkelen om met gemeentestichting aan de slag te gaan. Enkele kerkelijke gemeenten in Den Haag doen dit al wel: de Nederlandse – en Christelijke Gereformeerde Kerk. Maar deze kerken trekken al enkele jaren met elkaar op en doen ook andere activiteiten met elkaar. Voor het overgrote gedeelte houden de kerkelijke gemeenten zich vooral bezig met kerkelijke gemeenten die behoren bij hun eigen kerkverband. Een voorbeeld hiervan is 'Groot Den Haag'. Dit is een samenwerking van drie

Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) die zich met elkaar aan het bezinnen zijn op het thema 'gemeentestichting'.

Het model 'planting via social action' is volgens ons op dit moment nog niet weggelegd voor de Haagse kerken omdat de protestantse kerken 'dominees' kerken zijn. Hiermee bedoelen we dat er veel waarde wordt gehecht aan theologische scholing voor voorgangers of gemeentestichters. De modellen die de IZB geeft worden voor een groot deel gedragen door de protestantse kerken binnen DHibvJC. De kerkenraad en de classis moeten toestemming geven voor gemeentestichting. We denken dat dit niet zo zeer alleen modellen zijn die voortkomen uit het beleid van de IZB maar veel meer vanuit protestantse visie op kerk-zijn en de kerkordes van de kerken die daar bij horen.

Of een gemeentestichtingsproject slaagt, staat of valt met een competente gemeentestichter waarin de leiderschapscompetentie van cruciaal belang is. DHibvJC kan samen met de kerken die open staan voor gemeentestichting een rol vervullen in het opmaken van een profiel van een competente gemeentestichter of missionair werker. Daarbij moet kritisch gekeken worden naar het leiderschapsmodel zoals dat nu in veel kerken functioneert, namelijk fulltime, vaak een man en altijd iemand met een theologische achtergrond. Gemeentestichters en missionair werkers hoeven niet perse fulltime WO of HBO theologen te zijn. DHibvJC kan een rol vervullen in de bezinning hierop.

DHibvJC moet aan de kerkelijke gemeenten blijven uitleggen wat gemeentestichting inhoudt. Er zijn kerkelijke gemeenten die niet negatief staan t.o.v. gemeentestichting maar ook niet goed weten wat het betekent. Dit geldt met name voor kerkelijke gemeenten die behoren tot de Protestantse Kerk Nederland. Wanneer DHibvJC investeert in deze kerkelijke gemeenten en persoonlijk contact zoekt, is de kans zeer aanwezig dat voorgangers van deze kerkelijke gemeenten zich aansluiten bij het netwerk en zich verder bezinnen op het thema gemeentestichting.

DHibvJC geeft vanuit haar visie aan te willen denken 'vanuit de stad'. In de stad Den Haag is tussen 1996 en 2011 het aandeel allochtonen toegenomen van 37 naar 49 procent. DHibvJC heeft het verlangen om naast blanke, autochtone gemeenten ook multiculturele gemeenten te stichten. Het stichten van een multiculturele gemeente vergt een andere aanpak dan het stichten van een blanke, autochtone gemeente. Als DHibvJC hierin een stap verder wil komen is zij gediend bij het inschakelen van organisaties die DHibvJC hierbij kunnen ondersteunen. International Church Plants is een organisatie die ingeschakeld zou kunnen worden.

Aanbevelingen met betrekking tot het onderwerp toerusting en het functioneren van DHibvJC:
Verschillende kerkelijke gemeenten hebben behoefte aan concrete toerusting en coaching vanuit DHibvJC. Hierbij wordt gedacht aan een coach die ervaring heeft in gemeentestichting en missionair kerk-zijn. Om aan deze hulpvragen te kunnen voldoen kan DHibvJC iemand parttime vrijstellen om als coach binnen het netwerk te opereren. Het is aan te bevelen dat deze persoon fijngevoelig is en goed om kan gaan met de tradities binnen de verschillende kerkverbanden.

DHibvJC heeft een faciliterende rol. Ze moet niet alle toerustende taken zelf uitvoeren maar mensen met dezelfde passies binnen het netwerk bij elkaar brengen.

43% van de kerkelijke gemeenten geeft aan geen kennis te hebben van DHibvJC en daardoor geen informatie van DHibvJC te willen ontvangen. Kerkelijke gemeenten die daarentegen wel kennis hebben van DHibvJC, willen wel informatie van DHibvJC. DHibvJC zou kunnen inzetten op meer naamsbekendheid binnen protestantse kerken in Den Haag om een zo breed mogelijk netwerk te creëren waarbij meer mensen, kennis en middelen worden gebundeld. Dit kan door middel van: zie onderstaande aanbevelingen.

DHibvJC is een netwerk dat vooral een netwerk moet blijven. Het informele karakter van het netwerk is een sterk punt voor het verwezenlijken van de visie. Inzetten op voorgangers van lokale gemeenten

is een effectieve manier om de visie van DHibvJC te verwezenlijken. Voorgangers die enthousiast zijn geraakt over DHibvJC brengen zelf de visie van DHibvJC over naar hun kerkenraden of andere bestuursorganen binnen hun kerkelijke denominatie.

DHibvJC moet niet alleen cursussen of ontmoetingsbijeenkomsten organiseren maar ook nadenken over een vervolgtraject. Wanneer mensen binnen het netwerk enthousiast zijn geworden over missionair kerk-zijn en gemeentestichting en hier daadwerkelijk mee aan de slag willen, moet DHibvJC blijvend contact onderhouden en mensen begeleiden in vervolgstappen en hen toerusten in hun nieuwe taak. Wanneer dit niet gebeurt is de kans erg groot dat het aangewakkerde enthousiasme verdwijnt.

Binnen het netwerk zijn er individuen en groepjes enthousiast over de visie van DHibvJC en zijn er mensen die daadwerkelijk met gemeentestichting aan de slag willen. We bevelen aan dat DHibvJC voorzichtig investeert in deuren die al op een kiertje staan (nieuwe contacten, gesprek met anderen).

Bibliografie

Boeken

- Brouwer, Rein, e.a.. *Levend lichaam: Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*. Kampen: Kok, 2007.
- Conn, Harvie M. *Planting and growing urban churches, From dream to reality*. Grand Rapids: Baker Books, 1997.
- Dekker, Dr. G. en Stoffels, Dr. H.C.. *Godsdienst en samenleving, een introductie in de godsdienstsociologie*. Kampen: Kok, 2001.
- Dekker, Wim. *Marginaal en missionair, kleine theologie voor een krimpende kerk*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2001.
- Erwich, René. *Veelkleurig verlangen, Wegen van missionair gemeente-zijn*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2008.
- Gijp, Klaus van der. *Geloven in de stad, geloofsverantwoording in stedelijk perspectief*. Kampen: Kok, 1991.
- Gort, Gea. *God in de stad, Missionair leven in een stedelijke omgeving*. Amsterdam: Ark Media, 2011.
- Greenway, Roger S., and Monsma, Timothy M.. *Cities, Mission's new frontier*. Baker House Company, 1989.
- Groot, Jurjen de, e.a.. *Missionair is mogelijk, een praktische handleiding voor missionair gemeentezijn*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2007.
- Hendriks, Jan. *Verlangen en vertrouwen, het hart van gemeenteopbouw*. Kampen: Kok, 2008.
- Hoek, Dr. Jan. *Geroepen in een nieuwe eeuw, Geheim en missie van de gemeente*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2008.
- Jongeneel, J.A.B. *Voetius, zendingstheologie: De eerste comprehensieve protestantse zendingstheologie*. Kampen: Kok, 1989.
- Kamp, Peter van de. *Hart voor de stad, een praktisch-theologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving*. Kampen: Kok, 2003.
- Kloos, Peter. *Culturele Antropologie, een inleiding*. Assen: Van Gorcum, 1991.
- Molen, Ronald van der. *Plant een kerk: Visie en inspiratie voor creatieve gemeentestichting*. Amsterdam: Ark Media, 2008.
- Murray, Stuart. *Church Planting: Laying Foundations*. Carlisle, 2004.
- Noort, Paas, De Roest, Stoppels. *Als een kerk opnieuw begint, Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2008.
- Paas, Stefan. *De werkers van het laatste uur*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2003.
- Peters, Richard Schreuder. *Methoden & Technieken van Onderzoek, Principes en Praktijk*. Den Haag: Sdu Uitgevers bv, 1999.
- Rothuizen, Henk. *Een droom van een stad, kunnen steden veranderen door het evangelie?* Hoenderloo: Novapres, 2003.
- Vellekoop, Martijn. *Nieuwe kerken in een nieuwe context: Onderzoek naar gemeentestichting in Nederland en de rol van contextualisatie*. (Masterscriptie VU) Amsterdam: 2008.
- Visser, J.. *Ordelijk pionieren: Kerkordelijke aspecten van missionaire gemeentevorming binnen de Protestantse Kerk in Nederland*. Utrecht: PKN, 2006.
- Wierda, S.J.. *Gezonden met perspectief: Naar een theologisch kader voor gemeentestichting vanuit een missionair motief in Nederland*. (doctoraalscriptie theologische universiteit) Apeldoorn, 2001.

Artikelen

- Paas, Stefan. "10 redenen waarom christenen zich de stad moeten aantrekken," *Doorgeven*, februari 2001.
- Vink, Willem de. "Nieuwe generaties in Gods Koninkrijk," *artikel op www.gemeentestichting.nl*

- Keller, Timothy, J.. “*Why Plant Churches?*” (2002)
(<http://www.redeemer2.com/resources/papers/why%20plant%202%2011%20TLeaders.pdf>)
- Looijen, Dick. “Missionaire gemeentevorming” (*Amersfoort: IZB beleidsstuk*)
- Putnam, R.D.. “E pluribus unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century”
Scandinavian Political Studies

Websites

- <http://www.BOEI90.nl>
- <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2011/2011-3470-wm.htm>
- <http://www.denhaag-2018.nl/page/denhaag-2018>
- <http://eza.nl/media/upload/files/09%20Integral%20mission%20als%20discussiepunt%20ZN%202006%20sept.pdf>
- <http://www.gemeentestichting.nl>
- <http://www.hoopvoornoord.nl>
- <http://www.kerkeninden Haag.nl/?page=allekerken>
- <http://www.kerkinden Haag.nl>
- <http://www.kerkinden Haag.nl/articles/view/snel-zeven-kerken-dicht-van-de-protestantse-gemeente>
- <http://www.paxchristikerkerk.nl>
- <http://www.perron61.nl>
- <http://www.redeemer2.com/resources/papers/why%20plant%202%2011%20TLeaders.pdf>
- <http://www.refdag.nl/dossiers/overzicht-dossiers/kerk-godsdiens/kerken-in-den-haag>
- <http://www.refdag.nl/dossiers/overzicht-dossiers/kerk-godsdiens/kerken-in-den-haag>

Bijlagen

Bijlage 1	Visiedocument Den Haag in beweging voor Jezus Christus
Bijlage 2	Overzicht onderzochte kerken
Bijlage 3	Enquête
Bijlage 4	Toelichtende brief bij enquête
Bijlage 5	Verslag interview vertegenwoordiger Protestantse Gemeente 's-Gravenhage
Bijlage 6	Verslag interview vertegenwoordiger Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Voorburg
Bijlage 7	Verslag interview vertegenwoordiger Pax Christikerk (PKN) Den Haag
Bijlage 8	Verslag interview vertegenwoordiger CGK/NGK Den Haag

Bijlage 1 Visiedocument Den Haag in beweging voor Jezus Christus

Visie Den Haag in beweging voor Jezus Christus

Den Haag in beweging voor Jezus Christus is:

een **netwerkgroep** van een aantal voorgangers en betrokkenen van **protestants-orthodoxe kerken**, met het doel elkaar te versterken in de missionaire opdracht van de kerken in Den Haag.

We delen met elkaar het **verlangen** dat we met meer inwoners van de stad Den Haag de Here God zullen eren en Jezus Christus (beter) zullen leren kennen en dienen.

We geloven dat niets de vrede en de gezondheid van de stad zo bevordert als verspreiding van het Evangelie. Het vernieuwt individuele levens en helpt het weefsel van de stad te herstellen.

We willen (daarom) kerken stimuleren om het Evangelie van Jezus Christus uit te dragen en dienstbaar te zijn aan de stad. In het bijzonder denken we daarbij aan de mogelijkheid om nieuwe gemeenten te stichten en vragen we kerken die overwegen te sluiten, na te denken en te bidden over een doorstart. We geloven dat een doorstart op verschillende manieren kan plaatsvinden.

We geloven dat we **geroepen** worden elkaar als voorgangers en kerken aan te vullen en te helpen nieuwe uitdagingen aan te gaan.

*Ons verlangen is dat deze **netwerkgroep** mag uitgroeien tot een **partnerschap** van een aantal protestants-orthodoxe kerken.*

We geloven (daarbij) dat er meerdere **bewegingen** tegelijkertijd kunnen bestaan. Zo zijn we positief over andere missionaire initiatieven vanuit andere kerken en staan positief tegenover **samenwerking**, hoewel we niet de ambitie hebben organisatorisch één te worden.

23 februari 2010

Tbv discussie uitleg termen

Protestants orthodox kerken

Protestant orthodoxe kerken aanvaarden de Bijbel als Gods betrouwbare en gezaghebbende Woord (zoals in de gereformeerde belijdenissen wordt nagesproken). In de kerkdiensten staat de uitleg en verkondiging van de Bijbel centraal. Jezus Christus en de redding door zijn kruisdood en opstanding vormen het hart van de verkondiging.

Netwerkgroep

Voorgangers en betrokkenen die bovenstaande visie delen en dus het verlangen en roeping bij elkaar herkennen en samen streven om een partnerschap van kerken in Den Haag tot stand te brengen.

Partnerschap

Haagse kerken die bovenstaande visie delen en dus het verlangen en roeping bij elkaar herkennen en elkaars missionaire werk erkennen en ondersteunen

-> informatie-uitwisseling, afstemming, bemoediging, kennisopbouw, gebed.

Bijlage 2 Overzicht onderzochte kerken**Protestantse Kerk in Nederland (PKN):****Abdijkerk (Loosduinen Centrum)****/Ontmoetingskerk**

Willem III straat 40, 2552 BS Den Haag

t. (070) 397 41 82
e. lux13@casema.nl
i. www.samenloop.nl

Bergkerk (Vogelwijk, Segbroek)

Daal en Bergselaan 50a, 2565 AE Den Haag

t. (070) 360 62 84
e. info@bergkerk.com
i. www.bergkerk.com

Bethelkapel (Regentessekwartier-Z, Valkenbos)

Thomas Schwenckestraat 30, 2563 BZ Den Haag

t. (070) 345 09 60
e. axel@bethelkapel.nl
i. www.bethelkapel.nl

Bethelkerk (Loosduinen)

Händellaan 50, 2555 WE Den Haag

t. (070) 368 57 57
e. bethelkerk.loosduinen@planet.nl
i. www.bethelkerk-den Haag.nl

Bethelkerk (Scheveningen)

Jurriaan Kokstraat 173, 2586 SG Den Haag

t. (070) 355 08 67
e. info@bethelkerkscheveningen.nl
i. www.bethelkerkscheveningen.nl

Bethlehemkerk (stedelijke kerk)

Laan van Meerdervoort 627, 2564 AA Den Haag

t. (070) 362 40 56
e. dominee@bethlehemkerk-den Haag.nl
i. www.bethlehemkerk-den Haag.nl

Bosbeskapel (Vruchtenbuurt)

Bosbesstraat 5, 2564 PA Den Haag

t. (070) 368 97 96
e. jmvanderjagt@freeler.nl
i. www.bosbeskapel.nl

Christus Triumfatorkerk (Bezuidenhout)

Jul. van Stolberglaan 154, 2595 CL Den Haag

t. (070) 383 76 55 (koster)
e. ctk@casema.nl
i. www.ctkerk.nl

De Toevlucht (Ypenburg)

Laan van Hoornwijck 140, 2597 DG Den Haag

t. (015) 212 15 25
e. predikant@kerkopypenburg.nl
i. www.kerkopypenburg.nl

Duinzichtkerk (Benoordenhout)/Vredeskapel

Van Hogenhoucklaan 89, 2596 TC Den Haag

t. (070) 324 57 78
e. duinvre@xs4all.nl
i. www.duinzichtkerkvredeskapel.nl

Houtrustkerk (stedelijke kerk)

Houtrustweg 1, 2566 HA Den Haag

i. www.houtrustkerk.nl
t. (070) 345 72 91
e. houtrustkerk@gmail.com

Juliana-/Valkenboskerk (Transvaal, Valkenbos, Rustenburg)

Loosduinsekade 359, 2571 CE Den Haag

t. (070) 365 16 16
e. info@valkenboskerk.nl
i. www.valkenboskerk.nl

Kruispunt (Mariahoeve)

Diamanthorst 187, 2592 GD Den Haag

t. (070) 383 26 33
e. jkos1@xs4all.nl
i. www.kruispunt.ontheweb.nl

Laakkapel (Laak)

Deimanstraat 7, 2522 BB Den Haag

t. (070) 399 88 52
e. info@laakkapel.nl
i. www.laakkapel.nl

Lukaskerk (Centrum, Schilderswijk)

Om en Bij 2, 2512 XK Den Haag

t. (070) 389 72 63 (predikant)
e. lukaskerk@hotmail.com
i. www.lukaskerk-den Haag.nl

Maranathakerk (Duinoord, Geuzenkwartier, Statenkwartier-O, Zeeheldenbuurt, Regentessekwartier-N)

2e Sweelinckstraat 156, 2517 HB Den Haag

t. (070) 345 91 19

e. info@maranathakerkdenhaag.nl

i. www.maranathakerkdenhaag.nl

Marcuskerk**(Moerwijk/Morgenstond/Zuiderpark)**

Jan Luykenlaan 90, 2533 JT Den Haag

t. (070) 388 68 74

e. info@marcuskerk-den Haag.nl

i. www.marcuskerk-den Haag.nl

Nieuwe Badkapel (Scheveningen, Belgisch Kwartier, Statenkwartier-W)

Nieuwe Parklaan 90, 2587 BV Den Haag

t. (070) 355 91 75

e. heinzkuiper@kpnmail.nl

i. www.nieuwebadkapel-zorgvlietkerk.nl

Noorderkerk (Duinoord)

Schuytstraat 9-11, 2517 XB Den Haag

t. (070) 345 75 53

e. info@noorderkerk-den Haag.nl

i. www.noorderkerk-den Haag.nl

Oude kerk Scheveningen (Scheveningen)

Keizerstraat 8, 2584 BJ Den Haag

t. (070) 355 08 95

e. oudekerkscheveningen@live.nl

i. www.oudekerkscheveningen.nl

Pax Christikerk (Mariahoeve)

Vlamburg 2, 2591 AS Den Haag

t. (070) 383 78 88

e. pj.bakker@wxs.nl

i. www.paxchristikerk.nl

Prinses Julianakerk (Duindorp)

Tesselsestraat 6, 2583 JC Den Haag

t. (070) 355 03 66

e. dsfjvanharten@hotmail.com

i. www.prinsesjulianakerk.nl

Shalomkerk (Bouwlust. Vrederust)

Vrederustlaan 96, 2543 ST Den Haag

t. (070) 366 74 94 (G. van der Horst),

e. g.vanderhorst@hotmail.nl

Thomaskerk (Leyenburg, Morgenstond, Zuiderpark, Houtwijk)

Harmelenstraat 108, 2546 EE Den Haag

t. (070) 329 36 56

Evangelisch-lutherse gemeente Den Haag

Lutherse Burgwal 9, 2512 CB Den Haag

t. (070) 363 66 10

e. mail@luthersden Haag.nl

i. www.luthersden Haag.nl

Kloosterkerk (stedelijke kerk)

Lange Voorhout 2-4, 2514 ED Den Haag

t. (070) 346 15 76

e. kerk.bureau@kloosterkerk.nl

i. www.kloosterkerk.nl

BOEI 90 (Wateringse Veld)

Treslonglaan 90, 2548 RP Den Haag

t. (070) 753 35 25

e. info@boei90.nl

i. www.boei90.nl

Christelijke Gereformeerde Kerken**Christelijke Gereformeerde kerk, Jeruzalemkerk (Den Haag West)**

Pomonaplein 49, 2564 XS Den Haag

t. (070) 323 99 37

e. scriba@cgkden Haagwest.nl

i. www.cgkden Haagwest.nl

Christelijke Gereformeerde kerk (Scheveningen)

Prins Mauritslaan 15, 2582 LK Den Haag

t. (070) 354 77 44

e. info@cgk-scheveningen.nl

i. www.cgk-scheveningen.nl

(Oud) Gereformeerde Gemeente**Gereformeerde Gemeente**

Oude Boomgaardstraat 43, 2513 TP Den Haag

t. (070) 365 29 63

e. jwvantoor@kliksafe.nl

Gereformeerde Gemeente Scheveningen

Keizerstraat 179 en Nieuwe Laantjes 120, Den Haag

i. www.bbokkers.nl/gergem

e. bert_bokkers@hotmail.com

Oud Gereformeerde Gemeente

Gaslaan 46-48, 2562 LK Den Haag

Oud Gereformeerde Gemeente in Nederland

Westduinweg 194a, 2583 AH Den Haag

t. (070) 355 23 17

Hersteld Hervormde Gemeente

**Hersteld Hervormde Gemeente
(Thaborkerk)**

Prins Mauritslaan 15, 2582 LK Den Haag

t. (070) 354 77 44

e. info@hersteldhervormdegemeente
scheveningen.nl

Nederlands Gereformeerde kerk

Nebokerk

Rhijnvis Feithlaan 114, 2533 GG Den Haag

t. (070) 368 66 97 (scriba)

e. scriba.ngk@nebokerk.nl

i. www.nebokerk.nl

De Havenkerk

Om en Bij 116, 2512 XP Den Haag

t. (070) 388 21 53

e. pastor@dehavenkerk.nl

i. www.dehavenkerk.nl

Gereformeerde kerken (vrijgemaakt)

Ichtuskerk (Centrum/Scheveningen),

Duinkerkestraat 11, 2587 VS Den Haag

t. (070) 355 23 74

e. scriba-cs@grootdenhaag.nl

i. www.grootdenhaag.nl

Morgensterkerk (Den Haag Zuid/Rijswijk),

Genemuidenstraat 212, 2545 NZ Den Haag,

Postbus 46, 2280 AA Rijswijk

t. (070) 366 95 22

e. scribadhxr@gmail.com

i. www.grootdenhaag.nl

Eglise Francaise (Voorburg)

Franse Kerkstraat 24

2271 CN Voorburg

t. (070)386 41 83

e. ja.francke@kpnmail.nl

i. www.grootdenhaag.nl

Bijlage 3 Enquête

Enquêtevragen onderzoek 'Den Haag in beweging voor Jezus Christus'

Wilt u bij de meerkeuzevragen het door u gekozen antwoord **dikgedrukt** maken?

1. Wat is de naam van uw kerkelijke gemeente?

2. Bij welke kerkelijke denominatie hoort uw kerkelijke gemeente?

3. Hoe typeert u uw kerkelijke gemeente?

Eén keuze mogelijk.

- a. Protestants
- b. Orthodox gereformeerd
- c. Bevindelijk gereformeerd
- d. Evangelisch
- e. Vrijzinnig
- f. Anders, namelijk ...

4. Wat is de leeftijdsverdeling binnen uw kerkelijke gemeente?

Vul het aantal mensen per leeftijdscategorie in. Een schatting volstaat.

Jonger dan 20 jaar	
Tussen de 20 en 29 jaar	
Tussen de 30 en 39 jaar	
Tussen de 40 en 49 jaar	
Tussen de 50 en 59 jaar	
Tussen de 60 en 69 jaar	
70 jaar en ouder	

5. Als u van de onderstaande punten zou mogen kiezen, welke is dan op uw kerkelijke gemeente van toepassing:

- a. Het gaat erg goed met onze kerkelijke gemeente.
- b. De kerk zit iedere zondag vol.
- c. Het ledenaantal van onze kerkelijke gemeente slinkt: we zien steeds vaker lege plekken ontstaan.
- d. Het is lang niet meer wat het geweest is. We moeten hard ons best doen om als kerkelijke gemeente overeind te blijven.
- e. Onze kerkelijke gemeente staat op het punt de deuren te sluiten.
- f. Wij zien dat er binnen afzienbare tijd kerksluiting dreigt wanneer de terugloop niet stopt.

Als u punt d, e of f heeft ingevuld bij vraag 5, ga dan verder met vraag 6.

Als u punt a, b of c heeft ingevuld bij vraag 5, ga dan verder met vraag 8.

6. Welke factoren spelen een rol bij de (eventuele) sluiting?

7. Hoe staat uw kerkelijke gemeente tegenover een nieuwe missionaire doorstart?

- a. Geen idee, we hebben daar nog nooit over nagedacht.
- b. Missionaire doorstart? Wat wordt daarmee bedoeld?
- c. Dat is niet voor ons weggelegd. We zien dat gewoon niet zitten.
- d. We zouden dat best willen overwegen maar weten niet hoe.
- e. We zijn ermee bezig om te kijken hoe we anders verder kunnen gaan.
- f. We zijn als kerkelijke gemeente al gestart met een nieuwe doorstart.

8. Welk statement geeft het beste uw visie op missionair werk vanuit de kerk weer?

Als uw visie niet precies verwoord is, kies dan het statement dat het dichtste bij uw visie ligt.

- a. De kerk moet zich laten leiden door haar omgeving. Alleen vanuit de situatie in haar omgeving kan duidelijk worden wat de kerk kan betekenen in die situatie.
- b. De kerk moet zich richten op Gods boodschap en die brengen. Aanpassing aan onze omgeving qua vormgeving is goed, zolang de inhoud hetzelfde blijft.
- c. De kerk moet zich richten op onze omgeving én op Gods boodschap. De situatie waarin de boodschap gebracht wordt beïnvloedt niet alleen de vorm, maar ook de inhoud van de boodschap.
- d. De kerk moet zich richten op Gods boodschap en die brengen. We weten wat die boodschap is en onze omgeving moet op de vorm en inhoud geen invloed hebben.

9. Welke volgorde bij onderstaande antwoorden vindt u het meest passen bij uw gemeente?

- a. Boven (relatie met God)-Binnen (relatie met gemeenteleden)-Buiten (relatie met omgeving).
- b. Binnen-Buiten-Boven.
- c. Buiten-Boven-Binnen.
- d. Alle drie zijn ze even belangrijk.

10. Hoe denkt uw kerkelijke gemeente over gemeentestichting?

- a. Geen idee, we hebben daar nog nooit over nagedacht.
- b. Gemeentestichting is niet onze eerste keus, er zijn al genoeg gemeenten.
- c. Dat is niet voor ons weggelegd, het gaat prima met onze kerk. Waarom zouden we met gemeentestichting aan de slag moeten gaan?
- d. We zouden best met gemeentestichting aan de slag willen maar weten niet hoe.
- e. We zijn ermee bezig om te kijken hoe we concreet met gemeentestichting aan de slag kunnen gaan.
- f. We zijn al bezig met gemeentestichting.

11. Wat is uw visie op de stad Den Haag?

Als uw visie niet precies verwoord is, kies dan het statement dat het dichtste bij uw visie ligt.

- a. Den Haag is een stad die we zoveel mogelijk vermijden, het is Sodom en Gomorra.
- b. Den Haag is een stad waar we als kerk gevestigd zijn, maar verder hebben we er niets mee.
- c. Den Haag is een stad die wij als kerk willen dienen, maar we voelen ons alleen staan en weten niet hoe en op welke manier we moeten dienen.
- d. Den Haag is een stad die wij dienen doormiddel van allerlei activiteiten die wij zelf organiseren.

12. Heeft het voor het beleid van uw gemeente betekenis dat u kerk bent in de stad Den Haag?

Ja, namelijk:

Nee, omdat:

13. Bent u bekend met het netwerk DHibvJC?

a. Nee, dit is de eerste keer dat ik van de beweging kennis neem.

b. Ik heb er wel eens vaag wat van gehoord.

c. Ja, ik ben ermee bekend. Via/door ...

14. Zou uw kerkelijke gemeente behoefte hebben aan toerusting of advies (eventueel van DHibvJC) in processen die verband houden met missionaire hulpvragen binnen uw kerkelijke gemeente?

Ja, omdat:

Nee, omdat:

Misschien: dat hangt af van...

15. Wat zou op dit moment of in de toekomst uw missionaire hulpvraag zijn?

16. Mogen we nader contact met u opnemen voor eventuele overige vragen die voor ons onderzoek van belang zijn?

Ja/Nee

17. Mag uw e-mailadres gebruikt worden om u verdere informatie van DHibvJC toe te sturen?

Ja/Nee

18. Als u vragen of opmerkingen heeft naar aanleiding van deze enquête, dan kunt u deze hieronder invullen.

Bijlage 4 Toelichtende brief bij enquête

Toelichting op enquête

Wij zijn Arjen ten Brinke en Rens Snoep. Beiden zijn we woonachtig in Den Haag en kerkelijk betrokken bij een gemeente in Den Haag. We studeren het komende half jaar af aan de Christelijke Hogeschool Ede. We studeren Godsdienst Pastoraal Werk (HBO theologie). De enquête hieronder is een onderdeel van onze afstudeeropdracht.

Onze opdracht voeren we uit namens *Den Haag in beweging voor Jezus Christus (DHibvJC)*.

DHibvJC is een netwerkgroep van een aantal voorgangers en betrokkenen van protestantse kerken, sinds begin 2010, met het doel elkaar te versterken in de missionaire opdracht van de kerken in Den Haag.

Deze mensen delen met elkaar het verlangen dat ze met meer inwoners van de stad Den Haag God zullen eren en Jezus Christus (beter) zullen leren kennen en dienen.

Ze geloven dat niets de vrede en de gezondheid van de stad zo bevordert als verspreiding van het evangelie. Het vernieuwt individuele levens en helpt het weefsel van de stad te herstellen.

Ze willen (daarom) kerken stimuleren om het evangelie van Jezus Christus uit te dragen en dienstbaar te zijn aan de stad. In het bijzonder denken ze daarbij aan de mogelijkheid om nieuwe gemeenten te stichten en vragen ze kerken die overwegen te sluiten, na te denken en te bidden over een doorstart. Ze geloven dat een doorstart op verschillende manieren kan plaatsvinden.

De kerngroepleden van DHibvJC geloven dat ze geroepen worden elkaar als voorgangers en kerken aan te vullen en te helpen nieuwe uitdagingen aan te gaan. Het verlangen is dat deze netwerkgroep mag uitgroeien tot een partnerschap van een aantal 'protestantse kerken'.

Ze geloven (daarbij) dat er meerdere bewegingen tegelijkertijd kunnen bestaan. Zo zijn ze positief over andere missionaire initiatieven vanuit andere kerken en staan positief tegenover samenwerking, hoewel ze niet de ambitie hebben organisatorisch één te worden.

Op de website van DHibvJC kunt u uitgebreid meer informatie lezen. Onder andere uit welke personen de kerngroep bestaat en welke kerken ze vertegenwoordigen. Zie: www.denhaag-inbeweging.nl.

De vraag van ons onderzoek luidt: *Hoe staan de protestantse kerkelijke gemeenten⁷⁵ in Den Haag tegenover missionair gemeente zijn, gemeentestichting en/of doorstart en hoe kan het netwerk "Den Haag in beweging voor Jezus Christus" een rol spelen in de coaching en toerusting hiervan?*

Met het onderzoek willen we in kaart brengen of de missie en visie van Den Haag in beweging voor Jezus Christus aansluit bij de missie en visie van de protestantse gemeenten in Den Haag. Daarnaast willen we concluderen of Den Haag in beweging voor Jezus Christus toekomst heeft binnen de protestantse kerken in Den Haag als het gaat om de toerusting van processen die verband houden met missionaire hulpvragen.

⁷⁵ Hieronder verstaan we, in het kader van dit onderzoek, de Christelijk Gereformeerde Kerken, Gereformeerde Gemeenten, Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), Hersteld Hervormde Kerk, Nederlands Gereformeerde Kerken, Oud Gereformeerde Gemeenten, Protestantse Kerk Nederland (PKN).

Om goed onderzoek te kunnen doen hebben we uw hulp nodig! U zou ons er enorm mee helpen door de enquête in te vullen en terug te sturen naar arjen@BOEI90.nl. De enquête zou het beste ingevuld kunnen worden door iemand die zich beleidsmatig bezig houdt in de gemeente, dit kan een scriba, ouderling of predikant zijn. Wanneer wij niets van u vernomen hebben, zullen wij telefonisch contact met u opnemen.

De antwoorden behandelen we uiteraard vertrouwelijk! Als u daar prijs op stelt ontvangt u deze zomer als één van de eersten de uitkomst van het onderzoek.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

Den Haag, april 2012

Rens Snoep en Arjen ten Brinke
Telefoon: 070 75 33 525
Email: arjen@BOEI90.nl

Opdrachtgever:

Ds. Peter Bakker, voorzitter DHibvJC

School:

Christelijke Hogeschool Ede
Teus van de Lagemaat, afstudeerbegeleider

Bijlage 5 Verslag interview vertegenwoordiger Protestantse Gemeente 's-Gravenhage

‘Den Haag zou er anders uitzien als de PGG er niet actief in was.’

Gesprek met ds. IJjo Akkerman, voorzitter Algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage (PGG).

Datum: 2 mei 2012

Hoe wordt vanuit de PGG gedacht over nieuwe vormen van kerk-zijn?

Zeer uiteenlopend. De PGG loopt uiteen van de Gereformeerde Bond tot vrijzinnigheid. Van oorsprong bestaat de PGG uit wijkgemeenten die allemaal hun eigen kleur hadden: confessioneel, midden orthodox, enz. Dat wordt steeds minder. Je ziet steeds minder van hetzelfde. De wijkgemeenten moeten zich vanwege o.a. het teruglopen van de financiën noodgedwongen profileren. Je ziet daardoor binnen de PGG dat men overal aan het nadenken is wat onze missionaire/apostolaire opdracht is. Hoe geven we daar nieuw elan aan? De gemeenten moeten hier ook wel over nadenken omdat dat een van de eisen is die gesteld is aan de hele herstructurering: minder middelen, gebouwen en menskracht. De PGG gaat van 17 wijkgemeenten naar 5 wijkgemeenten. Aan de gemeenten is gevraagd om visie te ontwikkelen hoe je menskracht en gebouwen de komende tijd in gaat zetten. Om voorbeelden te noemen: de Duinzichtkerk is vrij traditioneel. Omdat het financieel goed gaat hoeven zij ook niet direct andere dingen te doen. Maar in Zuidwest Loosduinen is dat anders en is men vooral bezig met de vraag: hoe kunnen we de boer op met het evangelie. Wijzelf, de Maranathakerk, zijn begonnen met een oecumenisch centrum van godsdienst en levensbeschouwing. Weliswaar met PGG achtergrond. We organiseren avonden waar allerlei verschillende sprekers iets komen vertellen. Dan moet je denken aan mensen als D66 dame, Jan Siebelink, Aantjes, een filosoof, Pim van Lommel, politici, enz. Het zijn culturele avonden gericht op zingeving/levensbeschouwing. En dat is goed: presenteer je als kerk op een andere manier. Daarmee is de kerk op zondag nog niet vol, maar het is wel nieuw wat we doen. Veel meer naar buiten gericht, dat was vroeger niet.

De landelijke kerk is gestart met missionaire pioniersplekken. Is dat iets waar vanuit de PGG voor Den Haag ook over wordt nagedacht?

Ja. Pas hebben we een symposium gehad in de Markuskerk met ds. René de Reuver. Nou, prima. Ik merkte daar dat het niet allemaal van hetzelfde was maar dat er verschillend wordt gedacht van behoudend tot evangelisch. Het gaat er bij mij om als PGG: christen-zijn is niet een geloof aanhangen, activiteiten keurig vervullen, netjes een dienst afdraaien. Nee, christen-zijn is een manier van leven. Hoe sta je in deze wereld? Hoe geef je daar steun aan? Voor wie of waar kom je voor op? Dat besef begint meer en meer door te dringen.

In 60 jaar tijd is het ledenaantal van 200.000 teruggegaan naar 20.000. Het gevolg daarvan is de aankomende herstructurering. Wat is volgens u de reden van deze teruggang?

Nood leert bidden. De kerken stroomden vol in bezettingstijd. Na de 2^e wereldoorlog, profileerde de hervormde kerk zich als een volkskerk. Op elke hoek van de straat werd bij wijze van spreken een kerk neergezet. Op dat moment had Den Haag 650.000 inwoners. Overal schoten kerken uit de grond. De kerken brengen sociaal cohesie. De kerk is belangrijk omdat mensen elkaar ontmoeten. In de loop van de zeventiger-tachtiger-negentiger jaren is het inwonersaantal van Den Haag teruggelopen naar 420.000. Veel mensen trokken in die tijd weg. Zoetermeer ontstaat, Voorburg, Rijswijk. Nu, vandaag de dag, zitten we weer op het peil van 500.000 mensen. Maar, er is veel veranderd. Van die 500.000 is meer dan 40% een niet-westers allochtoon. Van die 500.000 zijn dus 200.000 niet-westers allochtoon. Die 300.000 autochtonen zijn niet per definitie christen. Daarbij moet je bedenken dat de samenleving vanaf de jaren 60 enorm is veranderd. Mensen werden vrijer, mobieler, de hele

samenleving kwam in beweging. Er ontstonden allerlei processen. Wat mij persoonlijk vooral boeit is dit: in de zestiger jaren komt de 'God is dood theologie' op. Een soort afrekening van eeuwen lang protestantse en katholieke theologie, waar we in de kerk behoorlijk mee misleid zijn. Dat is een soort afrekening. Daardoor willen mensen niks meer met de kerk te maken hebben. Geïnspireerd door mannen als Kuitert en Den Heijer, zeiden mensen: we kunnen niet meer zo geloven zoals we eeuwen lang hebben gedaan. Er is veel op het punt van de geloofwaardigheid van de kerk ingeboet. Het spreekt ook niet aan. Slechts bij een kleine groep van mensen uit de evangelische hoek, zie je een menselijke behoefte aan zekerheid, structuren, systemen en geloofsleer....maar het gaat niet om de leer. Het gaat om het leven. En dat kun je ook ergens anders vinden. Buiten de kerk en soms beter. Dat is het probleem waar de kerk mee zit. Je ziet dat de kerk bij velen verworpen is tot ideologie. En dan gaat het dus mis. En alle grote verhalen vallen dan door de mand. De 19^e eeuwse theologie die bij de evangelicalen ziet, biedt geen soelaas aan mensen die werkelijk in de knel komen. Wat heb je aan een almachtige God als 'tje niks doet...? Je ziet in de theologie een ontwikkeling dat men zich veel meer gaat oriënteren op de joodse wortels van het christendom en dan komt het christendom er toch anders uit te zien. Na de 2^e wereldoorlog kregen we allerlei processen van secularisatie in de samenleving. Ook gingen mensen op andere plekken wonen en werken.

En kerken binnen de PGG, bijvoorbeeld de Bethlehemkerk die zich rekent tot de Gereformeerde Bond, die naast oog hebben voor het leven ook oog hebben voor de leer? Denkt u dat die kerk ook steeds kleiner gaat worden?

Ja! Het is onhoudbaar op de lange termijn. Datzelfde geldt voor Katwijk, Urk, de Alblasserwaard enz. Uiteindelijk is het een dood geloof, in mijn beleving.

Binnen de PGG denken sommige gemeenten na over gemeentestichting. Wat vindt u daarvan?

Prima. We hoeven binnen de PGG niet allemaal het met elkaar eens te zijn. Daar doe ik niet negatief over. Prima. Je moet er niet aan denken dat er maar één stemgeluid is, één vorm van christen-zijn. De Algemene Kerkenraad van de PGG is er voor om ruimte te geven binnen de protestantse kerken. Het moet niet zo zijn dat we mensen en gemeenten één kant opsturen. Zo van: je kunt alleen maar op zo'n manier christen zijn. Nee, zo, maar ook op een andere manier. We kunnen bijvoorbeeld zeggen: christen-zijn betekent namens God dat je er voor de mensen wilt zijn in de stad. Maar goed, je moet dat wel ter plekke vorm geven. De context is natuurlijk belangrijk. De Algemene Kerkenraad staat voor pluriformiteit en niet voor uniformiteit. In die pluriformiteit zijn we één van geest. Daar gaat het om.

En dat is?

Elkaar respecteren, elkaar ruimte geven, elkaar niet verketteren en niet elkaar proberen te beïnvloeden door bijvoorbeeld te zeggen: alleen onze manier van kerk-zijn deugd. Door de geest worden we in de ruimte gesteld. Daar gaat het om.

Welke protestantse gemeenten binnen de PGG staan op het punt om hun deuren te sluiten?

Niemand sluit zijn deuren. Niet met hout en steen is het alleen gedaan, het gaat om onszelf. Je moet het zo zien: de PGG blijft overeind, maar wel minder aan gebouwen, minder aan menskracht, qua voorgangers. Het wordt geconcentreerder, maar dat biedt ook mogelijkheden en nieuwe kansen. Dus in die zin wordt er geen kerk gesloten. De kerk blijft functioneren. Kerkgebouwen worden afgestoten vanwege de financiën.

Leven er binnen de PGG ideeën om met steeds kleiner wordende gemeenten een doorstart te maken? Gebeurt dat binnen de PGG?

De Pax Christikerk, een van oorsprong gereformeerde kerk, is daar een voorbeeld van. De Pax Christikerk is wel een PKN-gemeente maar behoort niet tot de PGG. In de Pax Christikerk proberen ze wel voor een deel een doorstart te maken maar dat geeft spanningen. De traditionele gemeente komt

om 10.00 uur bijeen en de nieuwe gemeente om 12.00 uur. Ik zou er binnen de PGG niet voor willen kiezen. Ik denk dat je daar creatiever in moet zijn. Ik vind dat op de manier hoe ze het aanpakken in de Pax Christikerk, je mensen tegen elkaar uitspeelt. Je moet proberen dat bij elkaar te houden. Ik zou ervoor kiezen om het om en om te doen. De ene zondag een traditionele dienst en de andere zondag de nieuwe vorm. Zo hoeven mensen ook niet een keuze tussen de twee te maken. Het is beter om met elkaar toe te groeien naar een vorm waar iedereen zich in kan vinden. Want nu is het zo dat de traditionele dienst de oude garde is, waarin de laatste straks het licht uit kan doen. En in die nieuwe dienst zou het dan allemaal gebeuren. Dat is onpastoraal! Er zijn veel oudere mensen die soms progressiever zijn dan jongeren. Het zijn mensen die tot veel bereid zijn.

Is het voor de PGG van belang dat ze kerk is voor de stad Den Haag?

Zeker! Heel belangrijk! Het is goed dat de PGG geografisch verspreid is. Maar er zijn ook binnen de PGG gedachtes om midden in het centrum iets te doen. Je zou kunnen kijken of je daar wat zou kunnen doen voor de hele stad met lijntjes naar andere protestantse gemeenten in de stad. Ik denk dan aan activiteiten op levensbeschouwelijk terrein.

Wat is uw visie op de stad Den Haag?

Als uw visie niet precies verwoord is, kies dan het statement dat het dichtste bij uw visie ligt.

- a. Den Haag is een stad die we zoveel mogelijk vermijden, het is Sodom en Gomorra.
- b. Den Haag is een stad waar we als kerk gevestigd zijn, maar verder hebben we er niets mee.
- c. Den Haag is een stad die wij als kerk willen dienen, maar we voelen ons alleen staan en weten niet hoe en op welke manier we moeten dienen.
- d. **Den Haag is een stad die wij dienen doormiddel van allerlei activiteiten die wij zelf organiseren.**

Vergeet STEK niet. STEK is onderdeel van de PGG. STEK staat voor stad en kerk. Niet kerk en stad, maar stad en kerk. Bij STEK Werken zo'n 10 tot 15 mensen die voor het grootste gedeelte gefinancierd worden door de diaconie van de PGG. STEK onderneemt veel activiteiten in de stad. Voorbeelden daarvan zijn bijvoorbeeld de twee straatpastores. Ze lopen met een pakje shag door de stad en maken een praatje met zwervers waar dan weer allerlei contacten uit voort komen. Er gebeurt door STEK heel veel in de stad. Ik denk dat je het zelfs zo kunt zeggen: 'Den Haag zou er anders uitzien als de PGG er niet actief in was.' Om bij STEK te werken hoef je niet perse christen te zijn. Je kunt er ook als atheïst werken. Maar hij moet dan niet botvieren op de kerk die zijn opdrachtgever is. STEK is het uitvoeringsorgaan van de PGG.

Heeft de PGG ook relaties met andere kerken in Den Haag?

Ja. De PGG maakt deel uit van de Haagse gemeenschap van kerken.

Bent u bekend met DHibvJC? En zo ja, wat vindt u van DHibvJC?

Tja. Ik zie daar weinig heil in. Ik vind het prima dat ze er zijn maar ik verwacht er niet iets van. Ik vind zo'n club ook wel gevaarlijk. Je moet ontzettend goed uitkijken hoe je je als kerk manifesteert en dat is toch wel wat ingewikkelder dan Jezus is jouw redder.

Vertel eens?

Als je die 'Jezus kant' op gaat, riekt dat naar zieltjeswinnerij en dat moeten we niet hebben. Het gaat niet om Jezus volgen. Voordat je het weet is dat ook weer ideologie. Het gaat hierom: we zijn autonome mensen, we zijn mondige mensen, die moeten serieus genomen worden. Het gaat niet om Jezus volgen. Dan wordt het te vurig en....het gaat om groepen, groepjes van mensen die met elkaar wat hebben. Het gaat niet om het individu. Het gaat niet om je persoonlijke geloofsleven. Het gaat om de gemeenschap. Zo'n beweging als DHibvJC wil restaureren en dat werkt niet. Een bouwval kun je restaureren maar wat restaureer je dan? Je komt dan toch weer uit in die 19^e eeuwse theologie en dat moet je niet willen. Het gaat voorbij aan de joodse wortels. En dat mist zo'n beweging. In de kringen

waar DHibvJC zich in bevindt wordt weinig diepgaand getheologiseerd. Denk bijvoorbeeld aan de grote visvangst na de opstanding van Jezus dat we lezen in het evangelie. Jezus doet alles tegendraads, dat wordt soms niet eens opgemerkt, exegetisch niet. Hij doet het tegendraads en dan vangt hij 153 vissen: en dan roepen ze in die kringen van DHibvJC: o, die Jezus toch, o, zo'n vent, de zoon van God, wat een hoop vissen. Ja....maar dat is het niet. Voor zo'n verhaal heb je een rabbijn nodig. Let op die tekst. Die 153 zijn de 153 perikopen uit de Thora. Ik zou zeggen tegen dit soort bewegingen: jongens kom op, maak er geen goedkoop verhaaltje van. Gij zijt het zout der wereld, een vleugje zout, als ik er teveel bij doe wordt het niks, dus laten we als christenen een vleugje zout zijn in deze wereld maar vooral niet te veel.

Zou de PGG behoefte hebben aan toerusting of advies vanuit DHibvJC?

Denk het niet. Nee. We doen ook niks met Jehovagetuigen. We doen ook niks met pinkstergemeenten. Maar waar het in een gemeente binnen de PGG aan de orde komt vind ik het prima.

Bijlage 6 Verslag interview vertegenwoordiger Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Voorburg

‘We hebben nog geen plannen maar er zijn wel wat beginnende ontwikkelingen, of wel: ritselingen van de Geest.’

Gesprek met ds. Arnout Francke, predikant van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt Voorburg.
Datum: 14 mei 2012

Hoe denkt de GKV Voorburg over missionair kerk-zijn en of gemeentestichting?

Ik schets voor mezelf altijd de volgende vier lijnen:

1. Lijn van eigen kerkenraad. Ik ben nu vier jaar predikant in Voorburg. Ik kan over een jaar ergens anders naar toe. Tenzij er ontwikkelingen zijn die aansluiten. Ik heb aangegeven dat ik op missionair terrein betrokken zou willen worden als predikant. Ik krijg van de kerkenraad ruimte om over kerkmuren daarmee bezig te zijn binnen ‘Groot Den Haag’. ‘Groot Den Haag’ zijn de drie GKV-gemeenten binnen Den Haag. Binnenkort krijg ik twee nieuwe collega’s. Twee mannen met missionaire bevoegdheid en ambitie. Op dat gebied verwacht ik samenwerking. De kerkenraad ziet dat ook. Ik krijg van mijn kerkenraad de gelegenheid om te onderzoeken wat de missionaire mogelijkheden zijn.
2. Vanuit DHibvJC is een minicursus gemeentestichting georganiseerd. Negen gemeenteleden uit mijn gemeente hebben daar ook aan meegedaan. Waaronder ikzelf. De helft van hen woont in Leidschenveen (grote Vinex wijk). Deze wijk is al wat langer in beeld in mijn eigen denken en af en toe laat ik wat ballonnetjes op binnen de gemeente. In de wijk wonen 18.000 inwoners. Er staat van een andere gemeente een klein kerkgebouwtje. Ik denk dat in deze wijk ruimte is voor een nieuwe christelijke gemeenschap. Ik vind dat er binnen de wijk Leidschenveen plek moet zijn voor een duidelijke zichtbare christelijke gemeenschap. Een enthousiaste groep wil hard vooruit. We moeten niet te hard maar ook niet te langzaam. De gemeente en kerkenraad moeten dat wel mee kunnen maken. Moderamen zegt: ga er mee door. God heeft deze mensen een verlangen gegeven om iets in de wijk te gaan doen. Dat ziet de kerkenraad ook en dat willen ze wel stimuleren. Binnenkort gaan we een weekend weg om daar eens verder over door te praten.
3. Ontwikkelingen binnen ‘Groot Den Haag’ (twee collega’s). Mijn kerkenraad ziet dat er allerlei dingen gebeuren binnen ‘Groot Den Haag’. Samenwerking binnen ‘Groot Den Haag’, maar ook breder. Mijn kerkenraad spoort me aan om het niet alleen te doen, maar in samenwerking met anderen. Allereerst met de twee ander GKV-gemeenten en daarna binnen DHibvJC.
4. Persoonlijke lijn: waar word ik zelf toe geroepen? Er zijn dingen duidelijk in, maar dingen ook niet. Daar worstel ik mee. En als we zouden beginnen met gemeentestichting: ben ik dan degene die de kar moet gaan trekken. Ik weet niet of ik daar de aangewezen persoon voor ben.

Kan DHibvJC een rol vervullen binnen jouw gemeente?

Wij zijn onderdeel van een kerkverband, namelijk de GKV. Daarnaast zijn we onderdeel van ‘Groot Den Haag’, waarin de andere twee Haagse GKV-gemeenten participeren. We hebben dezelfde bloedgroep, spreken dezelfde taal, hebben dezelfde financiële achtergrond, classis, enz. Ik verwacht allereerst iets van de collega’s. Daar eerst. En daaromheen functioneert DHibvJC. En DHibvJC is een netwerk. En dat netwerk functioneert voor mij of voor ons al. Ik heb een tijdje geleden met Peter Bakker, de voorzitter van DHibvJC, hierover gesproken. We hebben er wat over zitten sparren. Natuurlijk kun je toegroeien naar een partnerschap, maar een netwerk is ook prima. Als voorbeeld: we

zijn een keer met een groep uit de gemeente bij BOEI 90 geweest. Ik denk verder ook dat in de toekomst er vanuit DHibvJC een coach ons zal kunnen helpen. Op dit moment functioneert DHibvJC als een soort back-up, kennis en ervaring. En daarbij vinden we het fijn om onderdeel te zijn van een groter geheel.

Als wij werkelijk wat gaan doen in Leidschenveen wil ik in ieder geval commitment van de twee GKV-collega's binnen 'Groot Den Haag'. Dat ze zeggen: oké Arnout, ga dat maar doen, dan nemen wij bij wijze van spreken een deel van je preekbeurten over.

Weet je, er zijn nog geen plannen. Er zijn wat beginnende ontwikkelingen of wel: ritselingen van de Geest, zoals Siebrand Wierda dat noemt. God doet dingen en daar moet je bij proberen aan te sluiten. Wat het precies gaat worden in Leidschenveen weet ik nog niet. Wat mijn rol wordt, weet ik ook nog niet, maar ik heb het al wel met de twee GKV-collega's gedeeld.

Je zegt dat er ontwikkelingen zijn en geen plannen. Kun je daar wat meer over vertellen?

Ja, er zijn ontwikkelingen binnen Leidschenveen. We hebben twee alphacursussen gedraaid waaruit een BETA cursus is ontstaan, in september start er weer een alphacursus en er gaat een vrouwengespreksgroep starten. Dat zijn vrouwen die de alphacursus een stap te ver vinden maar die wel over de dingen van het leven willen praten. En daar ontstaat dus ook een gemeenschapje. De vraag is of je daar bij aan gaat sluiten. Als er iets ontstaat moet je dat dan uitbouwen? Of moet je helemaal zoals BOEI 90 gaan doen: we gaan een pot geld verzamelen en we gaan iemand beroepen om een gemeente te stichten in deze wijk. Maar wat het wordt? Ik heb nog geen idee.

Zou je in dit denkproces toerusting willen vanuit DHibvJC?

Ja, daar heb ik behoefte aan. En op dit moment gebeurt het low profile. Ik heb een keer met Arjen ten Brinke gesproken en met Peter Bakker. Je hoeft het niet allemaal vast te leggen. DHibvJC heeft mij, ons, al heel veel opgeleverd. Het netwerk functioneert voor ons al. Alleen de cursus al, wat dat voor ons heeft opgeleverd!

Vertel eens?

Ik vind het zelf heel belangrijk. De bijeenkomsten zijn altijd heel inspirerend. We bemoedigen elkaar. We delen visie voor de stad Den Haag. We doen een stukje Bijbelstudie. Je verlangen voor de stad wordt gevoed door dat netwerk. Je netwerk wordt groter. En de cursus zelf heeft veel geïnitieerd. Bijv. bij die groep van negen die iets wil gaan doen in Leidschenveen. De cursus heeft geholpen o.a. door visie te krijgen voor gemeentestichting en het wegnemen van weerstanden daartegen.

In de enquête kies je: Den Haag is een stad die we willen dienen maar we voelen ons alleen staan. We weten niet zo goed hoe we de stad moeten dienen. Kun je daar wat meer over vertellen?

Tien jaar terug is de Open Hof ontstaan. De Open Hof is een Missionair Diaconaal Centrum in het centrum van Den Haag. Er gebeurt daar van alles op missionair en diaconaal gebied. Vanuit onze gemeente is dat altijd gesupporterd, financieel en ook met menskracht. De Open Hof is breder dan de GKV. Het leeft, maar wel op afstand. Wij zitten in Voorburg en voor ons is het centrum van Den Haag toch wel ver weg. Het missionaire werk heb je als gemeente eigenlijk een beetje uitbesteed en op afstand geplaatst. Toen ik hier beroepen werd, moest ik meer werk maken van het kinderwerk en de gemeente gaan toerusten om missionair aanwezig te zijn in de stad. Waar we concreet mee begonnen zijn is dus een alphacursus. En verder, het missionair bewustzijn in de gemeente is nog niet zo heel erg ontwikkeld. Ik wil niet met grote visieplannen komen. Ik ga ook niet preken over missionair gemeente zijn, dat holt mijns inziens alleen maar uit. Je moet het evangelie brengen! Je moet iets moois vertellen: Jezus Christus. En daarbij moet je een paar kleine goede dingen doen. Dat is mijn visie. Bijv. de start van de alphacursus heeft God echt gezegend. Er zijn blijvende contacten uit ontstaan. Verder mist er een visie op de plek van onze gemeenten in de grote stad Den Haag. In die

zin voel ik me alleen staan. En zo'n netwerk van DHibvJC kan helpen om te zien dat er meer is: verbinding, bemoediging. Daar gebeurt dat.

Je beschrijft jouw gevoel. Hoe staat de gemeente erin?

Zo'n alphacursus wordt gedragen door de gemeente, een evangelist binnen 'Groot Den Haag' voor moslims wordt gedragen, maar de gemeente zelf... we zijn een klassieke gemeente en hebben een klassieke liturgie. Het is allemaal nog niet zo gearticuleerd. Het moet allemaal nog een beetje gaan groeien.

Ik voel me een beetje in een spagaat. Je hebt de grote Vinex wijk Leidschenveen waar veel (jonge) gemeenteleden wonen en je hebt Oud Voorburg, waar ons kerkgebouwtje staat, een mooi, oud monumentaal pandje. De diakenen hebben wel eens een onderzoek gedaan of we op diaconaal vlak iets konden doen in Voorburg. Daar is uitgekomen dat we onze prioriteiten beter ergens anders konden leggen bijv. bij de Open Hof.

Dus niet zelf?

Ik zie zelf een tweesporenbeleid: dat wat in Leidschenveen ontstaat, iets nieuws en ook iets met de gemeente zelf in Voorburg. Onze gemeente is warm. Als mensen binnenkomen voelen ze zich welkom, maar ik zou zelf de drempel van de diensten nog wat lager willen maken. Bijv. zou ik ook graag de bestaande gemeente meer missionair willen maken. De kracht van de eigen gemeente kan meer worden ingezet.

Ik heb dit jaar de EE4cursus gevolgd. Een cursus waarin je andere mensen leert om als 'evangelistjes' te functioneren. Het idee is dat je snel in een paar woorden het evangelie uit kunt leggen. De bedoeling is om deze cursus binnen 'Groot Den haag' aan te bieden aan gemeenteleden. Zodat gemeenteleden ZELF in staat zijn om bijv. met burens zelf wat makkelijker het gesprek over het christelijk geloof te voeren. Dat zie ik ook als een duidelijk onderdeel van de bestaande gemeente en dat uitbouwen.

En wat ik zelf wil...ik weet het nog niet. Ik ben nu dominee, maar ik weet niet of ik een gemeentestichter ben...daar ben ik nog volop mee bezig.

Bijlage 7 Verslag interview vertegenwoordiger Pax Christikerk (PKN) Den Haag***‘We hebben nog steeds een verschrikkelijke lastige klus. Juist omdat we willen focussen op discipelschap.’***

Gesprek met drs. David van Keulen, missionair ouderling Pax Christikerk.
Datum: 25 mei 2012

Kun je iets vertellen over de Pax Christikerk?

In 2003 is besloten dat er een predikant moest komen die de kerk naar een einde toe zou begeleiden omdat het steeds minder werd qua ledenaantallen. Er was nog geld beschikbaar voor een half fte. Via een andere financiering is daar toen toch nog een half fte bijgekomen zodat we uiteindelijk toch een fulltime dominee konden beroepen. Aan hem is toen gevraagd om vooral te bouwen aan een missionaire kerk.

Er is gekozen voor een tweesporenbeleid omdat de huidige kerk toen behoorlijk traditioneel was. Juist omdat we een nieuwe doelgroep wilden bereiken leek het ons niet wijs om dat vanuit de bestaande gemeente te doen. Processen zouden dan erg traag worden en alle nieuwe dingen die ontwikkeld zouden worden, zouden dan misschien weer naar het oude model gezogen worden. We wilden naast het oude, bouwen aan een nieuwe gemeenschap, omdat we dachten en denken dat we zo op een efficiëntere manier nieuwe mensen kunnen bereiken van de jonge generatie.

De Basiskerk is erg naar binnen gericht. Het gaat in de Basiskerk vooral om het zorgen voor het behoud en zorgen voor de heilige gemeenschap. De Open Kerk daarentegen is veel meer gericht op de buitenwereld. De Open Kerk wil naar buiten. We willen de stad in. De mensen moeten niet naar ons, naar ons gebouw, maar wij moeten naar buiten toe.

De Pax Christikerk heeft een erg ingewikkeld jaar achter de rug. Zeven jaar geleden heeft de kerk een tweesporenbeleid opgezet. Sinds het tweesporenbeleid is ontstaan, zijn er zo'n tachtig mensen bij gekomen, maar er zijn ook evenzoveel mensen weggegaan door overlijden of verhuizing. Dus qua ledenaantal is de Pax Christikerk gelijk gebleven. De afgelopen tijd leefde binnen de Basiskerk het idee dat de Basiskerk en de Open Kerk wel weer samen zouden kunnen gaan. Daar is nu na een jaar van gebed en overleg niet voor gekozen. Het zijn echt nadrukkelijk twee gemeenschappen. Allebei met hun eigen identiteit, eigen kern en eigen meerwaarde. Als Pax Christikerk delen we met de beide gemeenschappen een aantal zelfde waarden maar ook een aantal unieke waarden. We zitten nu in de eindfase van het denkproces en in juni hebben we er een gemeenteavond over. Het betekent niet dat alles in kannen en kruiken is. Dat kan ook niet, want het is een theologisch, sociologisch proces dat loopt. Wat ik gaaf vind is dat de Pax Christikerk een biddende gemeenschap is en die erg dienstbaar is naar elkaar. Beide gemeenschappen zien naar elkaar om. Als ik nu na dit jaar kijk, zie ik echt een 'omzien naar elkaar' en dat vind ik erg bijzonder. Hierin zie je de vruchten van de Geest. Het is een zwaar jaar geweest voor beide gemeenschappen omdat er verschillende ideeën leefden over hoe de gemeenschappen zich tot elkaar verhouden.

Als leiderschapsteam van de Open Kerk zien we nadrukkelijk onze eigen gemeenschap met onze eigen doelgroep en eigen methode. De Basiskerk is bijvoorbeeld liturgisch, niet vrijzinnig liturgisch maar wel liturgisch. Een diep gelovige gemeenschap waar wij als jonge generatie echt van kunnen leren die afhankelijk en dankbaar is.

Maar waar wij als Open Kerk sterk in zijn is om de jonge generatie te binden en die met zijn eigen merites verder gaat. Missionair-zijn is daarin de hoofdpijler. We merken dat we zo maar in de valkuil stappen om allerlei activiteiten te organiseren. Een half jaar geleden zijn we tot de conclusie gekomen dat we dat niet wilden. Waar het om gaat is om discipel van Jezus Christus te worden, het leven te delen met elkaar en dat je in Zijn spoor aanwezig bent als christen in de samenleving. Discipelschap is een innerlijk veranderingsproces. Daar zijn we ons nu vooral op aan het richten. Dat vergt tijd en ook

toerusting. We zijn daarover in gesprek met Nederland Zoekt, van Rudolf Setz, om op die manier een programma voor discipelschap op te zetten. We beginnen daar als leiderschapsteam binnenkort zelf mee. Het is een enorm belangrijk aandachtspunt voor de Open Kerk.

Hoeveel leden hebben jullie binnen de Open Kerk? We begrepen zo'n 120 leden?

Ja, inclusief kinderen. Het is nu wel iets gedaald. Zondags in de diensten zitten er 50 tot 80 mensen.

Wat voor soort mensen komen daar?

Voorals mensen onder de 45 jaar. Tot 45 jaar is de Open Kerk. En de Basiskerk begint eigenlijk pas vanaf de leeftijd 65. Generatie in de leeftijd van de 40-50 ontbreekt.

Je gaf aan dat een verschil tussen de Basiskerk en de Open Kerk onder andere is dat de Basiskerk naar binnen gericht is, gericht op het behoud en dat de Open Kerk vooral naar buiten toe gericht is. De Open Kerk gaat de stad in, naar buiten toe. Kun je daar wat meer over vertellen? Gebeurt dat ook in de praktijk?

Het gebeurt. Alleen wat ik hierin wel lastig vind is dat ons imago op dit punt sterker is dan het feit dat we het daadwerkelijk doen. Bij het Evangelisch Werkverband bijvoorbeeld wordt de Pax Christikerk enorm gepromoot terwijl ik dan wel eens denk: tja, klopt het wel allemaal?

Er gebeuren zeker mooie dingen naar buiten toe. We doen de alphacursus, hebben goed lopend missionair jongerenwerk. We hebben een healingcentrum dat onder de Basiskerk valt. Het healingcentrum is een gebedscentrum waar mensen uit de wijk iedere donderdagavond naar toe kunnen komen om voor zich te laten bidden. Er gebeuren daar bijzondere dingen waarin God mensen aan het genezen is. Mensen komen daardoor tot geloof.

En als Open Kerk zijn we bezig geweest met een tweede fase waarin we allerlei nieuwe activiteiten wilden ontwikkelen. Hier zijn we toch even mee gestopt omdat we ons vooral willen richten op gebed en het thema discipelschap.

Hoe staat de kerkelijke gemeente over een nieuwe missionaire doorstart. Wat is volgens jullie verschil of samenhang tussen een missionaire doorstart en gemeentestichting?

De doorstart heeft zeven jaar geleden plaats gevonden. Toen het tweesporenbeleid ontstond. Toen hebben we een missionaire doorstart gemaakt. We laten elkaar niet los als Basiskerk en Open Kerk. Omdat we vinden dat we als Open Kerk een zorgplicht hebben naar de Basiskerk. We zijn uit hen voortgekomen. Er is sprake van een moeder-dochter relatie. Het is mogelijk dat de Basiskerk verder zal krimpen en als Open Kerk hebben we gezegd dat we daarin voor ze willen zorgen.

Is de Basiskerk dan helemaal weg? Is dan de Open Kerk alleen over? Dat is dan de Pax Christikerk?

Weet ik niet. Nee, dat vind ik lastig om te zeggen. Er zijn mensen die dat denken, maar dat hoeft niet. Het type dienst van de Basiskerk spreekt bepaald soort mensen ook wel weer aan. De omvang en de vieringswijze zullen anders worden. En het gebouw zal waarschijnlijk wel veranderen. Ik denk dat we over vijf jaar niet meer in dit gebouw zitten. Als er nieuwe mensen toetreden bij de Pax Christikerk treden ze vooral toe tot de Open Kerk en niet tot de Basiskerk.

Jullie hebben dus voor een doorstart gekozen. Is dat voor jullie hetzelfde als gemeentestichting?

Wat we willen, maar dat is nog een brug te ver, is dat we over zo'n twee jaar werken met 'mission shaped communities' (kleine groepen, van 25 -50 personen) wat uit de Open Kerk kan voortkomen. Dat zie ik als gemeentestichting. Gerrit en Sonja, een stel uit de gemeente wat zending bedrijft onder moslims, zien we als een derde spoor waarin nieuwe gemeenschapjes van leven uit kan voortkomen. Ik ben zelf een netwerkdenker. Daarom vind ik DHibvjC zo gaaf. Ik zie allemaal kleine

gemeenschapjes ontstaan van mensen die dingen met elkaar kunnen gaan ondernemen. Het besef van de netwerkaanpak en niet meer de klassieke aanpak met predikant en kerkenraad. Dat is niet meer waar we de komende tijd op willen richten. De dochter wordt volwassen en krijgt ook weer een dochter. Daarin mag de kleindochter heel anders zijn dan oma.

Het is lang niet meer wat het geweest is. Hoe zie je dat in relatie tot gemeentestichting?

Dit antwoord geldt voor beide. Omdat we nu nog wel op een kantelpunt zitten. We kantelen nu de goede kant uit, maar ook met de Open Kerk is het nog heel hard werken. Daarom houd ik er ook niet van om ons steeds als 'showcase' neer te zetten wat nogal eens gebeurt. We hebben nog steeds een verschrikkelijke lastige klus. Juist omdat we willen focussen op discipelschap. Dat kost gewoon tijd. En ja, de Basiskerk worstelt ook. Die zitten zeg maar in een rouwverwerkingsfase waarin allerlei pragmatische issues mee gaan spelen zoals financiën, wat gaan we doen met ons gebouw, enz.

Zijn jullie kerk voor de wijk?

Nee, dat willen we wel, maar in de praktijk zijn we dat niet echt en dat is ook wel een pijnlijk punt. 80% van de leden woont niet in Mariahoeve. Stadsbreed komen mensen naar de Pax Christikerk toe.

Hebben jullie behoefte aan toerusting vanuit DHibvJC?

Ja, zeker! Ik zie toerusting op tweeledig vlak. Ik zie toerusting op geestelijk vlak en stedelijk vlak. Dat laatste heeft te maken met mijn werk bij de gemeente Den Haag. Ik vind het gewoon enorm belangrijk dat een kerkelijke gemeente weet in wat voor stad ze kerk is en hoe de stad eruit ziet. Wat voor problemen leven er? We moeten niet alleen evangeliseren, maar meer doen, handen uit de mouwen. Training op discipelschap en toerusting daarop is één. De kennis in deze stad is er. Er zijn genoeg theologen en afgestudeerden die genoeg weten over missionair kerk-zijn. De ervaringen en kennis van de voorgangers in de stad moeten we met elkaar delen. Daar heb je weer die netwerkgedachte. En als tweede: stel dat we een alphacursus doen. Waarom zouden we dat niet met meerdere kerken doen? We moeten de gevarieerdheid, denk ik, ook meer aan het voetlicht brengen. Als mensen een alphacursus hebben gedaan en ze willen daarna naar een kerk, dan zou het mooi zijn als ze uit verschillende kerken kunnen kiezen wat wij hen aanbieden. De één houdt namelijk van een liturgische kerk(dienst) en een ander weer meer van evangelisch, en weer een ander wil in een kleine groep. Maar ook als het bijvoorbeeld gaat om jongerenwerk. Wij hebben bij de Pax Christikerk een vrij goed ontwikkeld jongerenwerk. Waarom zouden kerken die dat niet of wat minder hebben zich dan niet bij ons jongerenwerk aansluiten? Het is mooi als we elkaar met verbanden kunnen ondersteunen. DHibvJC moet echt een netwerk zijn in mijn beleving die daarin kan toerusten en ook als een netwerk blijft functioneren.

En hebben jullie ook nu op dit moment een concrete missionaire hulpvraag voor DHibvJC?

Ja, wat ik mis in deze stad is een programma voor wat hoger opgeleiden. Voor mensen, gezinnen tussen de 25-45 jaar. Wat ik vind, is dat we energie moeten gaan steken in de kerk via social media en op internet. We moeten de stad Den Haag weer goed op de kaart gaan zetten binnen de kerk. Ik denk dan aan een soort e-church. Of een krachtige facebookpagina van kerken gekoppeld aan de lopende activiteiten van de kerk, waarbij het belangrijk is dat het fysieke en dat wat je op internet onderneemt hand in hand met elkaar moeten gaan. Ik denk dat er echt behoefte aan is in deze stad. Maar ik kan dit niet alleen. Het is veel te groot en te complex. Daar zou ik wel hulp bij willen krijgen en support van DHibvJC. De kerk moet echt weer positief zichtbaar worden. En in deze tijd gaat dat vooral via internet en social media. DHibvJC hoeft het niet zelf te doen maar kan wel mensen bijeen brengen die enthousiast worden over dit idee, zodat mensen het gezamenlijk met elkaar kunnen oppakken.

Is dit jouw verlangen of ook het verlangen van de Open Kerk?

Ik ga dit wel binnenkort aan de Open Kerk voorstellen.

Leven er bij de Open Kerk ook concrete vragen voor DHibvJC op dit moment?

Ja. Ik denk dan vooral aan cursussen en trainingen op het gebied van discipelschap en pastoraat. DHibvJC kan daarin ondersteunen, maar nog beter, mensen leren om zelf weer anderen te trainen en toe te rusten. Om mensen te leren het te geven.

De valkuil van DHibvJC is om alles zelf op te gaan pakken. DHibvJC moet niet ontwikkelen, maar faciliteren, zodat actoren in het netwerk het zelf gaan oppakken en ontwikkelen. DHibvJC moet echt een netwerk blijven!

Wat zegt het je dat jullie kerk zijn in de stad Den Haag?

Den Haag is een ingewikkelde stad. Ik vind Den Haag een heel liberaal humanistische stad vanuit de historie al. Den Haag heeft nooit stadsmuren gehad. Het is altijd een diplomatenstad geweest. En diplomatie kenmerkt zich natuurlijk altijd door dingen niet heel helder uit te spreken. Daarnaast kent Den Haag een enorme scheiding tussen rijk en arm en tussen allochtoon en autochtoon. Qua scheidslijn meer dan bijvoorbeeld Rotterdam of Amsterdam. In Den Haag heb je echt blokken waar armen wonen en blokken waar rijken wonen. Het is soms een buurt waarin mensen volstrekt langs elkaar heen leven. Daarnaast is Den Haag een stad van vrede en recht. Maar wel aardse vrede. Als je kijkt naar het kerkbezoek, gaan 2 tot 3 procent van de inwoners wekelijks naar een kerk. Als kerk moet je wat met deze constatering en daar op in spelen in hoe je de boodschap verwoordt of aanbiedt.

Wat is voor jullie missionair kerk-zijn?

Zoekende mensen in contact brengen met het evangelie. Zoekende mensen zijn niet christenen. Ik heb een bestuurskundige achtergrond dus mijn eerste reflex is vaak: we gaan stukken schrijven! Maar in de kerk moeten we daar echt mee gaan ophouden. We moeten gewoon weer de Bijbel open doen. Het is aanbidden en bidden. Luisteren naar God en stil worden en luisteren naar Zijn stem. En dat is wat we als kerk moeten doen om weer missionair aan de slag te kunnen zijn. Anders gaan we met al onze gedachten en wensen en menselijke frustraties aan de slag. En dat is waar het om gaat. En dat is heel puur en heel simpel. Wie koos Jezus uit? Niet de academici maar de bouwvakkers die op de steigers stonden. Jij wordt mijn discipel. Ik denk dat Hij aan mij was voorbij gelopen. We moeten als kerk eenvoudig blijven. We moeten niet gaan rennen, maar Hem de ruimte geven. De klassieke fout van de kerk is vaak om in de 'dingen doen sfeer' te belanden. Dat willen we als Open Kerk en als Basiskerk niet. Wil de kerk weer terugkomen als maatschappelijke factor zou ze zichzelf weer moeten heruitvinden wat denk ik vooral gebeurd in kleine initiatieven.

Bijlage 8 Verslag interview vertegenwoordiger CGK/NGK Den Haag***‘Den Haag in beweging voor Jezus Christus voorziet in meer eenheid tussen kerken. Dat is mooi!’***

Gesprek met ds. Maarten Groen, predikant van de Christelijke Gereformeerde Kerk Den Haag West.
Datum: 29 mei 2012

We hebben al het een en andere aan informatie over uw gemeente. Kunt u nog iets meer vertellen over de achtergrond van uw gemeente?

Ja. De Christelijke Gereformeerde Kerk, genaamd Jeruzalemkerk, bestaat nu ongeveer 80 jaar op deze plek. We zitten in de Vruchtenbuurt, dat is een wijk waarin mensen wonen die het niet slecht hebben. Het is één van de betere wijken van Den Haag. De Vruchtenbuurt is een wijk waar de mensen denken God niet nodig te hebben. Ik heb wel eens gesprekken gehad met mensen in de wijk die dit aangeven.

De Jeruzalemkerk is een bloeiende gemeente geweest met veel leden, maar veel leden zijn vertrokken. Meestal naar steden in de buurt zoals Zoetermeer. En ook aan de secularisatie zijn wij niet ontkomen. Op het moment hebben we 260 doop- en belijdende leden. We hebben veel kinderen tot 13 jaar en er zijn de afgelopen tijd best wat jonge stellen die zich bij ons hebben aangesloten. In de ochtenddienst zijn er rond de 120 mensen aanwezig en in de middagdienst, tijdens de leerdienst zijn er rond de 50 a 60 mensen aanwezig. Dat is een zorgelijke tendens die bij veel reformatorische/gereformeerde kerken aanwezig is. De leden komen vanuit heel Den Haag en Voorburg, maar ons grondgebied is ‘officieel’ Den Haag West.

U geeft in de enquête aan bezig te zijn om te kijken hoe jullie concreet met gemeentestichting aan de slag te kunnen gaan. Kunt u daar iets meer over zeggen?

We staan als gemeente positief over gemeentestichting. Het is niet iets van de predikant of kerkenraad of de CGK breed, maar wordt gedragen door de gemeente. Er zijn geen negatieve gevoelens over, maar het leeft ook niet heel sterk. Het is wel zo dat we nog niet veel praten over gemeentestichting, maar meer over een missionair project.

Ik wil hierin ook even een zijspoor maken naar de CGK en NGK in Den Haag en Rijswijk, want wij zitten midden in een herschikkingsproces. We hebben in totaal vijf NGK en CGK kerken in Den Haag en Rijswijk. De CGK in Scheveningen doet in dit proces niet mee. Dan hebben we naast onze eigen gemeente ook de Nebokerk in Moerwijk. Deze gemeente is een combinatie van NGK en CGK, omdat deze gemeente in ledenaantal erg snel achteruit liep. Toen hebben ze besloten om de NGK en CGK in die wijk samen te voegen tot één gemeente. De Nebokerk is gevestigd in Den Haag Zuid, maar staat op het punt haar deuren te sluiten. Dan hebben we in Rijswijk nog een NGK en een CGK. Deze vier kerken zitten in een intensief proces om een missionair project op te gaan starten in Den Haag.

Hoe is dat proces verlopen en hoe gaat dat missionair project eruit zien?

Het is een proces dat al een tijd aan de gang is. De Nebokerk staat op het punt hun deuren te sluiten en de predikant daar, heeft al een behoorlijk onderzoek gedaan naar missionaire mogelijkheden in Den Haag, met name in de wijk Bouwlust/Vrederust in Den Haag Zuid. Deze wijk is een wijk waar het inkomen onder het gemiddelde ligt en er is onderzoek gedaan naar wat er in de wijk speelt en of er mogelijkheden zijn om daar iets op te starten. Er is een groep mensen die hier mee bezig zijn, zij heten de ‘Kwartiermakers’. Zij zijn mensen die biddend en bezinnend bezig zijn om te kijken wat er nodig is en hoe het missionaire project concreet vorm gegeven kan gaan worden. De bedoeling is dat ter zijne tijd een missionair werker aangesteld gaat worden. Er wonen ook mensen uit de GKV in deze wijk en er is al contact gelegd met de GKV van Den Haag-zuid/Rijswijk om te kijken of er ook vanuit hen openheid is om mee te werken aan dit proces.

Nog even of dat herschikkingsproces: wat voor gevolgen heeft dat voor jullie kerken?

We zitten dus in dat proces en hebben hierin twee brandpunten. Het liefst willen we dat er helemaal geen kerk moet sluiten zoals de Nebokerk. De Nebokerk zou eerst per 1 juli dit jaar gesloten worden, maar het zal zeker op afzienbare tijd gebeuren. Deze sluiting zit er waarschijnlijk toch aan te komen en dan is dit wat we willen: dat we in Den Haag naar één NGK en naar één CGK willen gaan. Daarbij willen we vooralsnog twee kerkgebouwen van de CGK behouden, die van ons en die in Rijswijk, maar dat we één algemene kerkenraad hebben met dezelfde visie en dergelijke, maar dat we op twee plekken aanwezig zijn met twee deelkerkenraden. Dit is het eerste brandpunt.

Het tweede brandpunt in dit proces is dus het missionaire project in Bouwlust/Vredelust, ook naar aanleiding van de sluiting van de Nebokerk. Hierbij wordt wel eens het beeld gebruikt van de graankorrel die eerst moet sterven en dan pas vrucht kan dragen. Het nadeel is dat vooral het eerste brandpunt erg intensief is en erg veel tijd heeft gekost en nog steeds kost. Er zijn al veel vergaderingen over gehouden en het is een moeilijk proces, want het gaat over vier of eigenlijk vijf gemeenten en zo'n proces heeft heel veel aspecten, zoals: wat gebeurt er met de leden? En: we moeten kerkgebouwen verkopen en we willen het liefst een nieuw kerkgebouw in gebruik gaan nemen.

Om weer even terug te komen op missionair gebied. U geeft aan dat jullie nadenken over een missionair project. Hoe denkt u zelf over missionair kerk-zijn in uw eigen gemeente?

Ik ben hier twee en een half jaar geleden naartoe gekomen omdat ik een roeping voelde om naar Den Haag te komen. Ik vind dat we een missionaire roeping hebben waar we kerk zijn, waar we gevestigd zijn, dus voor ons in deze wijk. Ik voel dat er veel gedaan kan worden. De gemeente waar ik voorganger ben is een gemeente die zich altijd wel heeft gered. Er waren altijd genoeg leden, men kon zichzelf wel bedruipen. Maar tegelijkertijd zijn we nooit missionair geweest, omdat men zichzelf kon verzorgen. We weten eigenlijk niet echt hoe we missionair moeten zijn. Ik denk er wel veel over na.

Als we nu het missionaire project gaan opstarten in Bouwlust/Vredelust, dan willen we daar het liefst iemand op zetten, een professioneel werker en een paar andere mensen. Maar een dergelijk project maakt je als gemeente niet missionair. Mijn gemeente voelt zich wel verantwoordelijk voor de wijk, maar als het echt over missionaire activiteiten gaat, maakt men zich er niet zo druk over. We doen wel wat activiteiten rond de kerst en andere dagen, maar dan werken eigenlijk altijd dezelfde mensen mee. Ik probeer mede in de verkondiging hierover ook te preken en mensen ook bewust te maken en ik ga daarover met mensen in gesprek. Ik heb ook geprobeerd om een evangelisatiecommissie op te richten, maar ook dat loopt niet echt goed en wordt niet gemeentebreed gedragen.

Een idee dat in ons gezamenlijk overleg genoemd is, is dat studenten van de CHE een afstudeeropdracht krijgen om onze situatie in Den Haag/Rijswijk te bestuderen en aanbevelingen te doen. Voor het proces in bijvoorbeeld Bouwlust/Vredelust heb je professionals nodig als kartrekker. Die kan dat wellicht in een deel van zijn tijd doen. Het andere deel van zijn tijd is dan eventueel vrij te maken om missionaire processen in de moedergemeente te stimuleren. Dat ze daarin de gemeente adviseren en toerusten op missionair gebied.

Hoe zou u willen dat de kerk meer missionair wordt?

Ik zie twee structuren. De eerste is dat we een eigen kerkelijke gemeente hebben met meelevende mensen, dit is het eigen potentieel. Daarbij denk ik ook aan het kerkverband waar we in zitten, de CGK waar we ook te maken hebben met eigen evangelisatieconsulenten. Naast ons eigen kerkverband en onze eigen gemeente is er ook een lokale input, de kerken in Den Haag. We moeten niet te smal blijven kijken naar het eigen kerkverband. We moeten breder gaan kijken en meer samenwerken met elkaar. Ik zie als mogelijkheid voor Den Haag dat er in elke wijk wel een NGK, CGK

of GKV gevestigd zou zijn of iets als de Bethlehemkerk, een bondsgemeente, die hier om de hoek zit en ook een erg positieve gemeente is die elke zondag vol zit. Stel wij zouden uit de wijk gaan, dan weet ik dat er in ieder geval nog een positieve reformatorische kerk in de wijk staat. Maar de samenwerking tussen kerken zou ik positief vinden, want wat ook in de enquête aangegeven staat: we voelen ons soms best alleen staan in de stad.

Welke rol kan DHibvJC spelen op missionair gebied?

DHibvJC is er in de breedte om contact met elkaar op te zoeken en om voor de stad iets te betekenen. Wij als mensen maken ons schuldig aan kerkverdeeldheid. DHibvJC voorziet in meer eenheid tussen kerken, dat is mooi. Toch blijkt in de praktijk dat dit moeilijk te realiseren is.

Ik zie DHibvJC als een platform waar we echt wat mee kunnen. Ik ben zelf bij een minisymposium en verschillende keren bij een lunchbijeenkomst van hen geweest en het is bemoedigend. De platformgedachte is erg mooi om zo de ontmoeting tussen mensen van verschillende kerken te realiseren. Ook vooral met het oog om missionair bezig te zijn in de stad.

Hoe zou u willen dat DHibvJC zou functioneren?

Wat er nu is vind ik heel mooi, maar het zou van platform naar synode moeten gaan. Synode klinkt misschien een beetje zwaar en afstandelijk, maar ik gebruik het nu even als een beeld. Ik bedoel ermee dat we meer afspraken met elkaar moeten maken en dat we ons aan die afspraken houden en elkaar daarin bevragen. Nu praten we met elkaar en bemoedigen we elkaar en dan gaan we naar huis, maar dan gaan we allemaal weer onze eigen gang. Ik merk dat ik altijd bemoedigend wegga bij een ontmoeting tussen mensen van DHibvJC, maar dan ben je als kerk weer op jezelf aangewezen.

Ik zie het netwerk als een platform, als een groep mensen die dingen met elkaar bespreken. Een synode zie ik als een netwerk van mensen en kerken die bouwen aan hetzelfde bouwwerk, het Koninkrijk van God. Het zou iets meer van praatgroep naar doe-groep moeten gaan. Dat we samen iets gaan doen in Den Haag, dat we de handen uit de mouwen steken. Kerkenraden zouden meer contact met elkaar moeten hebben, wat door DHibvJC wordt geïnitieerd en dat we met elkaar de handen eens in elkaar slaan. Op deze manier kan alles naar een hoger plan worden getild.